

Bērnu aizsardzības
centrs

Rokasgrāmata bāriņtiesām

1. sējums

Rīga, 2024

1.sējuma nodaļas

Detalizēts 1. sējuma satura rādītājs

1. Bērna tiesības, tiesiskās intereses un brīvības
2. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai
3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu
4. Gadījuma analīze
5. Vecāku un bērnu domstarpību izšķiršana

Pirmā sējuma satura rādītājs

1. Bērna tiesības, tiesiskās intereses un brīvības	5
1.1. Bērna vislabākās intereses	5
1.2. Bērna pamattiesības un brīvības	8
1.2.1. Bērna tiesības uz dzīvību un attīstību	8
1.2.2. Bērna tiesības uz individualitāti	8
1.2.3. Bērna tiesības uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību	9
1.2.4. Bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem	9
1.2.5. Bērna tiesības uz izglītību un jaunradi	9
1.2.6. Bērna sociālās tiesības	10
1.2.7. Bērna brīvības	11
1.2.8. Bērna tiesības uz īpašumu	11
1.2.9. Bērna tiesības uz aizsardzību no ekspluatācijas	12
1.2.10. Bērna tiesības uz atpūtu un brīvo laiku	12
1.2.11. Bērna tiesības piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā	13
1.2.12. Bērna tiesības uz personas datu aizsardzību	13
1.2.13. Ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesības	14
1.3. Bērna vislabākās intereses, šķirot bērnu no ģimenes	16
1.4. Bērna uzskatu respektēšana	19
2. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai	21
2.1. Vardarbība pret bērnu, vispārējs raksturojums	21
2.2. Informācijas iegūšana par vardarbību pret bērnu	24
2.3. Bāriņtiesas veicamās darbības pēc informācijas par vardarbību pret bērnu saņemšanas	27
2.3.1. Bērna dzīves apstākļu pārbaude un viedokļa noskaidrošana	27
2.3.2. Citas informācijas iegūšana	28
2.3.3. Psihologa atzinums lietās par vardarbību	29
2.3.4. Bērna šķiršana no ģimenes vardarbības dēļ	30
2.3.5. Bērna aizsardzība pret vardarbīgo personu	32
2.3.6. Vardarbība pret bērnu pie ārpusģimenes aprūpes sniedzēja	33
2.3.7. Vardarbība pret bērnu ārpus ģimenes	38
2.4. Vardarbībā cietušo bērnu sociālā rehabilitācija	40
2.5. Valsts kompensācija cietušajiem	41

2.6. Vecāka, aizbildņa, audžuģimenes vai viesģimenes informēšana par iespējamo apdraudējumu bērnam un personas sodāmības faktu	45
3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu	48
3.1. Vispārīgs aizgādības tiesību raksturojums.....	48
3.2. Aizgādības tiesību pārtraukšana vecākiem	50
3.2.1. Aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli.....	50
3.2.2. Lietu piekritība aizgādības tiesību jautājumos	59
3.2.3. Vienpersoniska lēmuma pieņemšana	61
3.2.4. Bāriņtiesas veicamās darbības aizgādības tiesību lietu izskatīšanā un lēmumu pieņemšanā.....	63
3.3. Pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana	100
3.4. Lēmums par prasības sniegšanu tiesā	101
4. Gadījuma analīze	103
5. Vecāku un bērnu domstarpību izšķiršana.....	111
5.1. Bērnu un vecāku domstarpību normatīvais regulējums	111
5.2. Lietu piekritība	113
5.3. Bērnu un vecāku domstarpību izšķiršanas pārrunu ceļā nozīmīgums.....	114
5.4. Mediācijas izmantošana bērnu un vecāku domstarpību risināšanā.....	117
5.5. Bērnu un vecāku domstarpību izšķiršana administratīvā procesa ietvaros	119
5.6. Ārpusģimenes aprūpe būtisku domstarpību gadījumā.....	122
5.7. Bērna un vecāku domstarpības kā aizgādības lietas ierosināšanas pamats	125
5.8. Bērna un aizbildņa domstarpību izšķiršana.....	126
5.9. Dažādi domstarpību veidi	127
5.9.1. Domstarpības par bērna personas datu aizsardzības jautājumiem	127
5.9.2. Domstarpības bērna izglītības jautājumos	128
5.9.3. Bērna un vecāku domstarpības par bērna veselības aprūpi saistītiem jautājumiem	129

1. Bērna tiesības, tiesiskās intereses un brīvības

(pirmreizēji publicēts 04.09.2019.)

1.1. Bērna vislabākās intereses

(informācija aktualizēta 20.12.2021.)

1. Bērna labāko (vislabāko) interešu principa tvēruma

Jēdziens par bērna interesēm, kas izriet no 1959. gada 20. novembra Bērnu tiesību deklarācijas otrā pamatprincipa, 1989. gadā tika pausts Konvencijas par bērnu tiesībām 3. panta 1. punktā šādā redakcijā: „**Visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvie vai likumdevējas iestādes, pirmkārt tiek ņemtas vērā bērna intereses.**”¹

Savukārt Bērnu tiesību konvencijas 9. panta 1. punkta 1. teikums nosaka, ka dalībvalstis nodrošina, lai neviens bērns netiktu šķirts no vecākiem pret viņu gribu, izņemot tos gadījumus, kad kompetentas iestādes, kas pakļautas tiesas kontrolei, saskaņā ar attiecīgiem tiesību aktiem un procedūrām nolemj, ka šāda šķiršana ir bērna interesēs. **Jebkuras citas prioritātes atzīšana bez nopietna iemesla un attaisnojuma nav pieļaujama.**²

ANO Bērnu tiesību konvencijas preambulā uzsvērts, ka, paturot prātā Bērnu tiesību deklarācijā teikto, ka bērni ir fiziski un garīgi vēl nenobriedušas būtnes, viņiem **vajadzīga īpaša aizsardzība un gādība**.

Arī Latvijas Republikas Augstākā tiesa ir atzinusi, ka **bērnā kā fiziski un intelektuāli vēl nenobriedušai personai vajadzīga speciāla aizsardzība un gādība, tostarp pienācīga tiesiskā aizsardzība**.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta otrā prim daļā nosakot bērna labākās intereses, nepieciešams tiekties uz bērna situācijas ilgtspējīgu risinājumu, atbilstoši situācijai ņemot vērā, **cik lielā mērā veicamie pasākumi nodrošina:**

- 1) bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības;
- 2) bērna vajadzībām un spējām atbilstošu izglītību;
- 3) bērna vajadzībām atbilstošu veselības aizsardzību;
- 4) bērna vecumam, emocionālajām un fiziskajām vajadzībām atbilstošu aprūpi;
- 5) atbalstu bērna līdzsvarotai garīgajai un fiziskajai attīstībai;
- 6) iespēju bērnam attīstīt savu individualitāti, spējas un intereses;
- 7) bērna līdzdalību ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos;
- 8) bērna viedokļa uzklauššanu un ievērošanu atbilstoši bērna vecumam, briedumam un spējai viedokli formulēt;

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 26. novembra spriedums X pret Latviju, 11. lpp. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/lv_Case%20of%20X.%20v%20%20Latvia_pabeigts_2013.pdf.

² Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra spriedumā lietā Nr. 2019-01-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/01/2019-01-01_Spriedums.pdf#search=23.1.punkts.

- 9) bērna pasargāšanu no lojalitātes konflikta;
- 10) drošu vidi, kurā bērnam augt un attīstīties, aizsardzību no vardarbības, apdraudējuma, antisociālas uzvedības un atkarību ietekmes;
- 11) bērna identitātes saglabāšanu;
- 12) bērna atbildības izjūtas veidošanu;
- 13) citus bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgus apstākļus.

Bērnu tiesību deklarācijas 2. princips nosaka: Bērnam ar likumu un citiem līdzekļiem jānodrošina īpaša aizsardzība, kā arī jārada iespējas un labvēlīgi apstākļi veselīgai un normālai fiziskai, intelektuālai, tikumiskai, garīgai un sociālai attīstībai brīvības un cieņas apstākļos.³ **Pieņemot šai nolūkā likumus, galvenajam jābūt bērna interešu vislabākās nodrošināšanas apsvērumam.**⁴

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmā daļa nosaka, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Savukārt minētā panta otrā daļā nosaka, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Šīs personas ievēro bērna labākās intereses visās darbībās, kas tieši vai netieši skar vai var skart bērnu:

- 1) novērtējot jebkuru ar bērnu saistītu gadījumu;
- 2) rīkojoties jebkādā ar bērnu saistītā lietā;
- 3) pieņemot jebkuru lēmumu saistībā ar bērnu.

Izstrādājot tiesisko regulējumu, kas skar bērnu, likumdevējam ir pienākums izvērtēt tā ietekmi uz skartajām bērnu tiesībām un skaidri jāpamato tas, ka izraudzītais risinājums atbilst bērna vislabākajām interesēm, norādot:

- 1) kas konkrētā tiesiskā regulējuma izstrādes procesā ir uzskatāms par bērna vislabākajām interesēm;
- 2) uz kādiem kritērijiem attiecīgais bērna interešu novērtējums ir balstīts;
- 3) kā bērna vislabākās intereses ir svērtas attiecībā pret citiem apsvērumiem.⁵

Valstij arī jāraugās, lai bērna tiesības un vislabākās intereses ievērotu ne tikai valsts pārvaldes iestādes un to darbinieki, bet arī privāto tiesību subjekti.⁶ Gadījumos, kad starp bērnu un pieaugušo izveidojušās faktiskas ģimenes attiecības, valstij jānodrošina to juridiska aizsardzība tādā veidā, lai, bērnam integrējoties ģimenē, šīs attiecības arī turpmāk varētu attīstīties, vienlaikus ievērojot bērna vislabākās intereses.⁷ Bāriņtiesai un, ja nepieciešams, arī tiesai katrā

³ Bērnu tiesību deklarācija. Pieejams: <https://www.ugf.gov.lv/lv/bernu-tiesibu-deklaracija>.

⁴ Turpat.

⁵ Satversmes tiesas 2020.gada 12.novembra spriedums Nr.2019-33-01, 29.lpp. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/12/2019-33-01_Spriedums-3.pdf#search=.

⁶ Satversmes tiesas 2021.gada 25.marta spriedums Nr.2020-36-01, 15.punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/322004-par-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likuma-72-panta-piektas-dalas-1-punkta-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-91-panta-pirmaj>.

⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 28.jūnija spriedums lietā Vagners un J.M.W.L. pret. Luksemburgu. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-81328%22%5D%7D> 119.punkts.

konkrētajā gadījumā ir jāizvērtē bērna vislabākās intereses, kuras, vērtējot objektīvi, var nesa-
krist ar bērna subjektīvo viedokli.⁸

Iespējamās pretrunas starp kāda konkrēta bērna interesēm un vairāku bērnu grupas intere-
sēm vai bērnu interesēm vispār ir jānovērš, katru gadījumu izskatot atsevišķi, rūpīgi apsverot
visu pušu intereses un rodot piemērotu kompromisu.⁹ Tas pats jādara, ja citu personu intereses
ir pretrunā bērna interesēm.¹⁰ Ja interešu saskaņošana nav iespējama, iestādēm un lēmumu
pieņēmējiem būs jāizanalizē un jāizsver visu iesaistīto pušu tiesības, paturot prātā to, ka *bērna
tiesības uz to, ka viņa intereses ir primārais apsvērums*, nozīmē, ka bērna interesēm ir augsta
prioritāte un tās nav tikai viens no vairākiem faktoriem, kam jāpievērš uzmanība.¹¹ **Tāpēc lie-
lāka nozīme jāpiešķir tam, kas bērnam der vislabāk.**¹²

Bērna vislabāko interešu prioritātes princips nozīmē, ka attiecībā uz lēmumiem, kas tiek
pieņemti tieši attiecībā uz bērnu, prioritāte piešķirama tam risinājumam, kas vislabāk nodro-
šina bērna tiesību un interešu ievērošanu.¹³ Savukārt gadījumos, kad lēmums tiek pieņemts,
izsverot dažādas iesaistītās intereses, tostarp bērna intereses, ir jāņem vērā, ka bērna intere-
sēm arī šādā gadījumā ir visaugstākā prioritāte.¹⁴ *Tāču tas pats par sevi nenozīmē, ka citas in-
tereses nebūtu jāņem vērā.*¹⁵

Bērnu tiesību aizsardzības likumā uzsvērts: **bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina vis-
iem bērniem bez jebkādas diskriminācijas** — neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģi-
menes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās
pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselī-
bas stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem¹⁶.

⁸ Augstākās tiesas 2012.gada 12.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-870/2012.11.punkts. Pieejams lejupielādei:
<https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/122979.pdf>

⁹ Vispārējais komentārs Nr.14 par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses, 10.lpp. Pieejams:
[https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General_com-
ment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc](https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General_com-ment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc).

¹⁰ Turpat

¹¹ Turpat

¹² Turpat

¹³ Satversmes tiesas 2021.gada 25.marta spriedums Nr.2020-36-01, 19.3.1.punkts. Pieejams: [https://li-
kumi.lv/ta/id/322004-par-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likuma-72-panta-piektas-dalas-1-punkta-atbilstibu-latvijas-republi-
kas-satversmes-91-panta-pirmaj](https://likumi.lv/ta/id/322004-par-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likuma-72-panta-piektas-dalas-1-punkta-atbilstibu-latvijas-republi-
kas-satversmes-91-panta-pirmaj).

¹⁴ Turpat

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likums, 3.panta otrā daļa

1.2. Bērna pamattiesības un brīvības

1.2.1. Bērna tiesības uz dzīvību un attīstību

Katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvības un attīstības aizsardzību.¹⁷

Piemērs

Bāriņtiesa saņēma anonīmu informāciju par Lienes un viņas bērnu ģimeni, kurā bieži dzirdama raudāšana, kliegšana. Dzīves apstākļu pārbaudē bāriņtiesa konstatēja, ka ģimenē aug 2 bērni, dzīvoklis tīrs, bērniem nepieciešamās lietas sagādātas. Mājās esošās meitenes Kate (8 gadi) un Lāsma (11 gadi) bija klusas, kautrīgas, tomēr nekas neliecināja, ka pret viņām būtu vērsta vardarbība. Sarunā ar meitenēm noskaidrots, ka viņas mājās jūtas labi, iet skolā, pulciņos, ar mammu draudzīgas attiecības, tētis ģimenē nedzīvo un par viņām neinteresējas. Liene norādīja, ka kaimiņi viņu vienkārši apmelo, jo viņa visiem aizrāda par kāpņu telpas piesārņošanu. Bāriņtiesas locekle kāpņu telpā satika kaimiņieni, kura sarunā raudāja un teica, ka esot žēl, ka pret puisēnu tik necilvēcīgi izturas. Bāriņtiesas locekle norādīja, ka ģimenē ir tikai 2 meitenes, bet kaimiņiene uzstāja, ka ir arī zēns. Pēc nedēļas bāriņtiesa atkārtoti apsekoja ģimeni. Pagalmā pie šķūņiem bija dzirdamas bērna raudas un sievietes kliegšana. Bāriņtiesas locekle ieraudzīja, ka Liene aiz matiem purina aptuveni 6 gadus vecu zēnu ar intelektuālās attīstības un fiziskās attīstības traucējumiem. Bāriņtiesas loceklei izdevās apturēt pret zēnu vērsto vardarbību un tika izsaukta policija. Liene kļiedza, ka “tādiem deģenerātiem un kropļiem nav jādzīvo” Kā izrādījās, zēns pārsvarā tika turēts ģimenes mazdārziņā esošajā mājīnā, bērnam nebija nodrošināta atbilstoša veselības aprūpe, dzīves apstākļi un viņa spējām atbilstoša izglītība.

1.2.2. Bērna tiesības uz individualitāti

Kopš dzimšanas brīža bērnam ir tiesības uz vārdu, uzvārdu un pilsonības iegūšanu. Bērnu reģistrē atbilstoši likumam. Bērnam ir tiesības uz savas identitātes saglabāšanu.¹⁸

Piemērs

Jekaterinas aizbildnībā tika nodota gadu veca meitenīte leva. Meitenes mātei diagnosticēta psihiska saslimšana un viņa atrodas valsts sociālās aprūpes institūcijā. Levas māte atbilstoši savam veselības stāvoklim par bērnu interesi izrāda, atpazīst meitenes vārdu sarunā, cenšas sagādāt kādu dāvanīņu un lūdz aizbildnei atvest meiteni ciemos pēc iespējas biežāk. Pirmo gadu aizbildne meiteni veda pie mātes reizi mēnesī, tad aizvien retāk. Kad levai palika 3 gadi, aizbildne iesniedza bāriņtiesā lūgumu atļaut mainīt bērna vārdu no “leva” uz “Katrīna”. Noskaidrojās, ka aizbildne ikdienā levu sauc par Katrīnu, arī bērna pirmsskolas izglītības grupā leva tiek saukta par Katrīnu pēc aizbildnes lūguma.

¹⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 7.pants](#)

¹⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 8.pants](#)

1.2.3. Bērna tiesības uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību

Bērnam ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību. Pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.¹⁹ Ar Latvijas normatīvajiem aktiem fizisks sods kā audzināšanas līdzekli ģimenēs ir aizliegts jau no 1998.gada.

Piemērs

16.maijā bāriņtiesā saņemta informācija no kādas baznīcas draudzes, ka pie viņiem atrodas 14 gadīga meitene, kura atsakās iet mājās. Ierodoties pie meitenes, tā bāriņtiesas loceklei paskaidrojusi, ka viņa nevēlas iet mājās, jo tēvs viņu fiziski ietekmē (sit ar plaukstu, siksnu, vai to, kas pa rokai) un seksuāli izmanto. Sācis izmantot, kad meitenei bija apmēram 10 gadi. Meitene mammai to ir stāstījusi, kā arī māte to ir redzējusi, vienmēr mēģinājusi aizstāvēt, bet, tā kā viņa ir persona ar invaliditāti, viņa tēvu nav varējusi atturēt no prettiesisko darbību veikšanas. Meitene norāda, ka tomēr vēlētos dzīvot ģimenē, jo viņai žēl mammas, uzskata, ka mamma nepārdzīvos, ja meitene neatgriezīsies ģimenē.

1.2.4. Bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem

Bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Bērnam ar fiziskiem un garīgiem traucējumiem ir tiesības arī uz visu, kas nepieciešams viņa speciālo vajadzību apmierināšanai. Bērnam ir tiesības uz pastāvīgu dzīvesvietu.²⁰

Piemērs

Ģimenē 3 nepilngadīgas meitenes – Anna 14 g.v., Rita 12 g.v. un Ieva 7 g.v.. Bāriņtiesa un sociālais dienests 2017.gada 4.decembra dzīves apstākļu pārbaudē konstatēja, ka bērnu tēvs Andris atrodas tādā alkohola reibumā, ka ar viņu nav iespējams pilnvērtīgi komunicēt. Dzīves apstākļu pārbaudē institūciju pārstāvji konstatēja, ka Andris no rīta dusmās pagalmā izmetis bērnu segas, spilvenus un meiteņu drēbes. Pārbaudes brīdī plkst.14.45. nepilngadīgās meitenes vēl neko nebija ēdušas. Bērniem nebija nepieciešamo higiēnas līdzekļu. Sarunā ar institūciju pārstāvjiem Andris agresīvi norādījis, ka tas ir normāli, ka bērniem pašiem jāiet un jāmeklē palīdzība (pārtika, naudas līdzekļi) pie kaimiņiem.

1.2.5. Bērna tiesības uz izglītību un jaunradi

Valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām. Valsts un pašvaldība nodrošina visiem bērniem speciālo vajadzību izvērtējumu, uzsākot obligāto izglītību, un nodrošina bērna vajadzībām atbilstošus individuālus pedagoģiskā un psiholoģiskā atbalsta pasākumus valsts, pašvaldības un privātajās mācību iestādēs.

¹⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 9.pants](#)

²⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 10.pants](#)

Bērnam ir tiesības uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu, pamata un vidējo izglītību, kā arī arodizglītību.

Pie Latvijas mazākumtautībām piederošiem bērniem ir tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā atbilstoši Izglītības likumam. Izglītības likums nosaka, ka izglītība valsts, pašvaldību un valsts augstskolu, kā arī privātajās izglītības iestādēs vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūst valsts valodā (Izglītības likuma 9.pants). Saskaņā ar Izglītības likumu pašvaldība nodrošina iespēju mazākumtautību izglītojamiem, kuri tās administratīvajā teritorijā esošajās vispārējās izglītības iestādēs apgūt pirmsskolas izglītības programmu vai pamatizglītības programmu, bez maksas apgūt arī mazākumtautību izglītības saturu mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmās. ([Izglītības likuma V daļa 47.³ pants](#))

Bērnam ir autortiesības, kā arī patenttiesības uz savu izgudrojumu.

Bērnam ir tiesības apgūt kultūras mantojumu un piedalīties tā aizsardzībā, kā arī attīstīt savas jaunrades spējas.

Piemērs

Ģimenē 5 bērni – 13 gadus vecā Lelde, 8 gadus vecie dvīņi Edmunds un Egils, kā arī pusotru gadu vecā Anete. Bāriņtiesā vērsusies Leldes klases audzinātāja, kura informējusi, ka ģimenes bērni regulāri kavē stundas, it īpaši Lelde. Bāriņtiesa 13.decembrī devās dzīves apstākļu pārbaudē, kuras laikā konstatēts, ka mājās ir tikai bērni. Māja auksta, netīra, uz grīdas dažādi atkritumi, tajā skaitā alkoholisko dzērienu pudeles un izsmēķi. No sarunas ar Leldi noskaidrots, ka, tā kā viņai jāgādā par ēšanu pārējiem bērniem, viņa nav apmeklējusi izglītības iestādi. Lelde regulāri viena pieskata mazo Aneti. Arī brāļi uz skolu nedodas, jo Lelde ar Aneti negrib aukstajā laikā iet brāļiem pretī uz skolas autobusu, no kura līdz mājām ir aptuveni 2 kilometri, savukārt, tā kā brāļi viņu neklausot, Lelde vienus uz skolu viņu nelaiž. Ja māte nav mājās un Lelde pieskata mazo Aneti, arī pārējie bērni skolu neapmeklē. Lelde nezina, kur ir māte, viņa mēdzot regulāri doties projām uz divām vai trīs dienām.

1.2.6. Bērna sociālās tiesības

Bērnam ir tiesības apgūt profesiju un atbilstoši tai izvēlēties darbu. Profesijas apguve tiek nodrošināta izglītības iestādēs, bet bērniem, kuri sasnieguši 15 gadu vecumu un ir reģistrējušies kā bezdarbnieki, — ar valsts nodarbinātības dienesta starpniecību.

Piemērs

Bāriņtiesā vērsās 16 gadus vecais Andis, lai lūgtu bāriņtiesas palīdzību konflikta ar vecākiem risināšanā. Andis bāriņtiesai sarunā izstāstīja, ka ir pabeidzis pamatskolas 9.klasi un ļoti vēlas mācīties tehnikumā par automehāniķi. Vecāki uzstājot, lai Andis dodas strādāt kopā ar tēvu mežistrādē vai piemājas saimniecībā, jo tad vismaz “nauda ir uzreiz mājās un nav visādi skolojamie diedelnieki jāuztur”. Kad Andis vecākiem teicis, ka tomēr dosies iesniegt dokumentus tehnikumā, tēvs esot sadusmojies un pateicis, ka tādā gadījumā Andis var mājās nemaz neatgriezties un lai uz viņu atbalstu nemaz necer.

Bērnam ir tiesības uz bezmaksas veselības aprūpi, ko nosaka valsts programma.

Bērnam, kurš nesaņem pietiekamu vecāku aprūpi, ir tiesības uz valsts un pašvaldības sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem.

Katram bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam valsts un pašvaldība nodrošina Ministru kabineta noteiktās sociālās garantijas.²¹

1.2.7. Bērna brīvības

Bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklausi, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību. Bērna reliģisko piederību nosaka vecāki.

Piemērs

Bāriņtiesa, veicot ikgadējo dzīves apstākļu pārbaudi ilgstošas sociālās rehabilitācija un sociālās aprūpes institūcijā, sarunā ar 9 gadus veco Žannu noskaidroja, ka iestādes vadītāja viņu un vēl 7 iestādes audzēkņus aizvedusi uz baznīcu un nokristījusi. Žanna nezina, kas tā bija par baznīcu un viņai nepatika, ka bija jāpiedalās tādās dīvainās darbībās, kuras viņa nesaprot. Tajā baznīcā Žanna bijusi pirmo reizi, parasti viņiem svētdienā aktu zālē ir jādzied baznīcas dziesmas un vadītāja lasot kaut ko no Bībeles. Žanna pārdzīvoja, ka tagad viņai vairs nav krustvecāku, jo viņa atceras, ka ar vecākiem ir kristīta jau maziņa baznīcā pilsētā, kur ģimene dzīvoja un tēta māsa Marta esot viņas krustmāte.

Bērnam ir tiesības uz biedrošanās brīvību tiktāl, ciktāl tas neapdraud viņa veselību un dzīvību.

Bērnam ir tiesības piedalīties pašpārvaldē izglītības, kultūras un sporta jomā. Jebkurās citās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.²²

Bērnam ir tiesības teikt un tiesības arī neteikt savu viedokli.

1.2.8. Bērna tiesības uz īpašumu

Bērnam ir tiesības uz īpašumu. Bērnam ir tiesības atkarībā no viņa vecuma pašam vai ar savu likumīgo pārstāvju starpniecību veikt darījumus un īstenot citas likumā noteiktās īpašnieka tiesības.²³

Bērni var noslēgt ar saviem vecākiem visādus tiesiskus darījumus. Kamēr bērni ir nepilngadīgi, šādi darījumi noslēdzami tikai ar bāriņtiesas līdzdalību, kura ieceļ šim gadījumam aizbildņus.²⁴

Piemērs

²¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 12.pants](#)

²² [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 13.pants](#)

²³ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 14.pants](#)

²⁴ [Latvijas Republikas Civillikums, 189.pants](#)

Maksima vectēvs pēc nāves dzīvokļa īpašumu novēlēja mazdēlam. Tā kā Maksimam bija 16 gadi, īpašumu pārvaldīja viņa vecāki. Tā kā ģimene dzīvoja citā pilsētā, Maksimam piederošajā dzīvoklī viņa vecāki atļāva dzīvot Maksima tēva darba biedram ar ģimeni. Maksima vecāki neinformēja bāriņtiesu par šādu lēmumu. Tēva kolēģis nemaksāja nekādu īres naudu, mutiski vienojoties, ka uzturēs dzīvokli. Kad Maksims sasniedza 18 gadu vecumu un vēlējās dzīvot savā dzīvoklī, izrādījās, ka dzīvoklis ir dzīves apstākļiem neatbilstošs. Tā kā nekāda īres līguma nebija, Maksima tēva kolēģis paziņoja, ka nekādu pienākumu pret Maksima īpašumu viņam neesot.

1.2.9. Bērna tiesības uz aizsardzību no ekspluatācijas

Bērnam ir tiesības būt pasargātam no ekonomiskas ekspluatācijas, no nodarbināšanas bīstamos vai viņa veselībai, fiziskajai, psihiskajai vai tikumiskajai attīstībai kaitīgos apstākļos, nakts darbā vai tādā darba laikā, kas kavē viņa izglītošanos.

Bērnam ir tiesības būt pasargātam no fiziskas un garīgas ekspluatācijas, no seksuālas ekspluatācijas un pavedināšanas, kā arī no citiem ekspluatācijas veidiem, kas jebkā varētu viņam kaitēt.²⁵

Piemērs

Māte stāsta arī par to, ka viņu dēlam Gatim (17g.v.) esot 65 gadus vecs draugs J., pie kura dēls bieži brauca ciemos. Māte nesaskata problēmu, ka svešs vīrietis pārņem zēnam apģērbu, skolas piederumus, telefonu un ka zēnam bez ierunām jāierodas vīrietis apciemot un viņam palīdzēt viņa lauku īpašumā. Viņa nezina, kā Gatis ar vīrieti iepazīties, bet J. esot labs, arī viņai reizēm iedodot naudu. Citiem liekoties, ka J. varētu būt seksuāli izmantojis viņu dēlu, tādēļ bija nepieciešams veikt psiholoģisko izpēti, bet dēls psihologu neapmeklēja.

1.2.10. Bērna tiesības uz atpūtu un brīvo laiku

Bērnam ir tiesības atbilstoši savam vecumam un fiziskajai un garīgajai attīstībai uz atpūtu un brīvo laiku, tiesības piedalīties spēlēs un izpriecu pasākumos, kā arī kultūras dzīvē un nodarboties ar mākslu.²⁶

Piemērs

Zariņu ģimene tirgo Ziemassvētku eglītes, tādēļ viņu "karstākais" darba laiks ir tieši pirms Ziemassvētkiem. Arī abiem bērniem – Danielam (14 g.v.) un Nilam (12 g.v.) ir jāpalīdz vecākiem svētku sezonā. Danielam jāpalīdz tēvam audzētavā zāgēt eglītes un iepakot tās vešanai, savukārt Nilam jāpalīdz mammai tirdzniecības vietās. Pēdējās trīs gada nogales nedēļas darba ir daudz, tāpēc Danielam ar tēvu eglīšu zāgēšana ir jāuzsāk jau 4 no rīta, savukārt Nilam ar mammu jābūt tirdzniecības vietā no 7.00 rītā. Zēni skolu apmeklē tikai tad, ja ir ieskaites, jo vecāki uzskata, ka gada nogalē skolā tāpat neko prātīgu vairs nemācās. Nils un Daniels arī nevarēja piedalīties skolas Ziemassvētku koncertā, jo tajā dienā eglītes bija jāved uz tālo tirdzniecības vietu citā pilsētā, lai arī zēni skolā bija gatavojušies šim pasākumam dziedot skolas kori un piedaloties dramatiskajā pulciņā.

²⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 15.pants](#)

²⁶ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 16.pants](#)

1.2.11. Bērna tiesības piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā

Bērnam ir tiesības pašam vai ar savu likumīgo pārstāvju starpniecību piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā un īstenošanā.²⁷

1.2.12. Bērna tiesības uz personas datu aizsardzību

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 96.pantu, ikvienam ir **tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību**. Minētās bērna pamattiesības ir nostiprinātas arī [Bērna tiesību aizsardzības likumā](#), kura [9.panta](#) pirmā daļa noteic, ka bērnam ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību.

Ikvienai fiziskajai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību. [ANO Konvencijā par bērnu tiesībām](#) noteikts, ka nav pieļaujams, ka patvaļīgi vai nelikumīgi tiek pārkāpta bērnu privātās dzīves, ģimenes, mājokļa vai korespondences neaizskaramība vai tiek aizskarts viņu gods un reputācija. Bērniem ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādiem pārkāpumiem vai aizskārumu.²⁸

[Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015.gada 25.jūnija lēmums lietā Nr. SKA-864-15](#) paskaidro, ka tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver personas tiesības uz jebkādu savu datu aizsardzību. Personas fotoattēls ir personas datu veids. Tādējādi tiesības uz savu attēlu, tā izmantošanu ir privātās dzīves sastāvdaļa, ko aizsargā minētās pamattiesību normas. Tas nozīmē, ka **bērna fotoattēls ir bērna privātās dzīves sastāvdaļa**. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka personas attēls ir viens no personības galvenajiem raksturotājiem, jo tas atklāj personas unikālās īpašības un atšķir personu no viņa vai viņas līdzcilvēkiem. Tādēļ personas tiesības uz attēla aizsardzību ir viens no būtiskākajiem personas attīstības elementiem. Tas galvenokārt nozīmē personas tiesības kontrolēt šā attēla izmantošanu, arī aizliedzot tā publikāciju (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 7.februāra sprieduma lietā „Hannover pret Vāciju” 96.punktu*).

Bērnu tiesību aizsardzības likums regulē **aizliegumu izplatīt informāciju par bērnu**.

1. Informācija, kuru par bērnu ieguvis bērnu aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības vai citas iestādes darbinieks vai valsts vai pašvaldības institūcijas darbinieks, pildot amata pienākumus, ir konfidenciāla, un ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, nav izpaužamas.
2. Aizliegts izplatīt personiski iegūto informāciju par bērnu, kurš kļuvis par nozieguma upuri, liecinieku vai izdarījis likumpārkāpumu, kā arī tādu informāciju, kura bērnam varētu kaitēt tūlīt vai tālākā nākotnē.
3. Aizliegts izmantot bērna sniegto informāciju savtīgos nolūkos.

²⁷ [Bērna tiesību aizsardzības likums, 17.pants](#)

²⁸ [Konvencija par bērnu tiesībām, 16.pants](#)

4. Aizliegts intervēt bērnu un izplatīt presē un citos plašsaziņas līdzekļos informāciju par bērnu, kurš kļuvis par prettiesiskas darbības upuri, liecinieku vai izdarījis likumpārkāpumu, izņemot gadījumu, kad bērns pats izsaka vēlēšanos pārdzīvoto izpaust atklātībai un tam piekrīt viņa vecāki vai citi bērna likumiskie pārstāvji. Ja uzsākts kriminālprocess, nepieciešama arī procesa virzītāja atļauja.
5. Par informācijas neatļautu izmantošanu vai izplatīšanu vainīgās personas saucamas pie disciplinārās atbildības vai citas likumā noteiktās atbildības.²⁹

1.2.13. Ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesības

Ārpusģimenes aprūpes mērķis ir radīt bērnam aizsargātības sajūtu, nodrošināt apstākļus viņa attīstībai un labklājībai, sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas respektējot viņa individualitāti un ievērojot viņa spējas un intereses.³⁰

Bērnām ir tiesības tikt informētām par vecākiem un ārpusģimenes aprūpes iemesliem.

Bērnu tiesību aizsardzības likums paredz, ka pēc bērna lūguma aizbildnis, audžuģimene vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs, ņemot vērā bērna vecumu un briedumu, **paziņo bērnam, kāpēc viņš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī sniedz ziņas par viņa ģimeni un to, cik ilgi viņš atradīsies ārpusģimenes aprūpē.**³¹

Piemērs

Kārlis un Sanija ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā nonāca pēc tam, kad viņu vecākiem tika pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības. Bērnus skolā pasauca no stundām skolas direktors un iepazīstināja ar kādu svešu tanti. Sieviete bērniem pastāstīja, ka viņa esot no bāriņtiesas un ka viņa bērnus aizvedīsot uz kādu vietu, kur viņiem kādu laiku būs jāpaliek, kamēr "vecāki sakārtos dzīvi". Kārlis jautāja, uz kurieni viņi tiks vesti, taču sieviete tikai atteica, ka tā esot kāda jauka vieta bērniem. Kad bērni nonāca ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, viņiem tika ierādītas istabiņas, bet neviens nepaskaidroja, kāpēc un uz cik ilgu laiku viņi šeit ir atvesti.

Bērnām, kas nodots aizbildnībā vai audžuģimenē vai ievietots bērnu aprūpes iestādē, **ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus** ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, izņemot gadījumus, kad tas:

- 1) kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
- 2) rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.³²

²⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 71.pants](#)

³⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 32.pants](#)

³¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 34.pants](#)

³² [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 33.pants](#)

Piemērs

Indrai ar bāriņtiesas lēmumu tika pārtrauktas pusotru gadu vecas meitas aizgādības tiesības un meitene tika ievietota audžuģimenē 30 km attāļajā pilsētā no Indras dzīves vietas. Indra vēlējās apciemot meitu un lūdza audžuģimenei atļauju meiteni apciemot sestdienās no 12.00 līdz 17.00, lai Indra varētu pie meitas nokļūt ar sabiedrisko transportu. Kad Indra bija meitu apciemojusi otro reizi, zvanot, lai sarunātu nākamo apciemojumu, audžuģimene teica, ka Indra nevar braukt. Pēc kāda laika audžuģimene sāka Indrai pārvest, ka viņa ar savu biežo zvanīšanu (Indra zvanīja katru otro dienu, lai noskaidrotu, kā klājas meitai) traucē gan audžuģimenei, gan uztrauc bērnu. Indra vērsās bāriņtiesā, lai lūgtu palīdzību satikt meitu. Audžuģimene bāriņtiesai norādīja, ka nepieciešams pieņemt lēmumu par liegumu Indrai tikties ar meitu, jo tikšanās sestdienās izjaucot viņu ģimenes ritmu un brīvdienu iespējas.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 39.pants īpaši atrunā bērna statusu ārpusģimenes aprūpē, nosakot, ka:

- 1) bērnu, kurš ņemts ārpusģimenes aprūpē, nedrīkst pazemot, uzsvērt viņa neaizsargātību vai atkarību vai citādā veidā aizskart viņa cieņu un godu;
- 2) ārpusģimenes aprūpes laikā jāveido bērna uzvedības, personīgās higiēnas un kulturālas saskarsmes prasme, jārada apstākļi vispārējās izglītības iegūšanai un aroda apgūšanai;
- 3) bērnu aprūpes iestāde informē bērnu par viņa tiesībām un pienākumiem ārpusģimenes aprūpē;
- 4) bērnam, kurš ievietots bērnu aprūpes iestādē, jāievēro iestādes iekšējās kārtības noteikumi, saudzīgi jāizturas pret iestādes inventāru un materiālajām vērtībām.

Piemērs

Latviešu valodas pārbaudes darbā Egija saņēma nepietiekamu vērtējumu. Skolotāja pārrunājot klasē pārbaudes darbu un tā rezultātus, norādīja, ka Egijai esot nesekmīgs vērtējums. Vienlaikus viņa publiski norādīja, ka nav ko brīnīties, jo Egija taču esot no bērnu nama un tur visi tādi debili esot. Citā stundā, kad zēni neklausīja skolotāju, viņa norādīja, ja viņi neklausīs, atbrauks policija un zēnus aizvedīs uz bērnu namu kā Egiju.

1.3. Bērna vislabākās intereses, ņemot vērā bērnu no ģimenes

[ANO Bērnu tiesību konvencijas](#) preambulā noteikts, ka dalībvalstis atzīst, ka bērnam, lai viņš varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personība jāaug ģimeniskā vidē, laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā. Ņemot vērā vēl citus preambulā formulētos principus, bāriņtiesai, vērtējot bērna situāciju un pieņemot lēmumu, būtu jāvadās no tā, ka katra bērna interesēs ir augt apstākļos, kas nodrošina pilnvērtīgu un harmonisku attīstību, tas ir:

- augt ģimeniskā vidē;
- augt laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā;
- būt drošībā, saņemt īpašu aizsardzību;
- būt sagatavotam patstāvīgai dzīvei sabiedrībā.

Bāriņtiesai jāņem vērā, ka Konvencija par apstākļiem, kas nodrošina pilnvērtīgu un harmonisku attīstību, uzskata **ģimenisku vidi**.

Svarīgi!

Ar ģimenisku vidi saprotama ne tikai bērna bioloģiskā ģimene, kā to šaurākā nozīmē definē Civillikums - bērni un vecāki, kamēr tie dzīvo nedalītā saimniecībā, bet arī tāda ārpusģimenes aprūpes forma kā aizbildnība.

Savukārt 1986.g. Deklarācijas par bērnu aizsardzības un labklājības sociālajiem un tiesiskajiem principiem, it īpaši ja bērnus nodod audzināšanā un adoptē nacionālā un starptautiskā līmenī 4.pantā noteikts, ka gadījumos, kad bērna paša vecāku aprūpe ir nepieejama vai neatbilstoša, jāapsver bērna radnieku, audžuģimeņu vai adoptētāju ģimenes aprūpe, vai nepieciešamības gadījumā - bērnu iestāžu aprūpe. Tādējādi deklarācija nosaka secību, kā tiek vērtēta konkrēta bērna vislabākajām interesēm atbilstošākā ārpusģimenes aprūpes forma. Šai secībai, kādā bāriņtiesai veikusi izvērtēšanu, būtu jāatspoguļojas gan lēmumos par aizbildnības nodibināšanu, gan lēmumos par bērna ievietošanu audžuģimenē vai ārpusģimenes aprūpes iestādē.

Ne reti nākas saskarties ar viedokli, ka neviens nevar aizvietot bērnam vecākus un, ka pat vissliktākie vecāki vai vecvecāki tomēr ir labāki par bērna nodošanu ārpusģimenes aprūpē. Diemžēl šādu argumentāciju **Bērnu aizsardzības centrs (turpmāk - centrs)**³³ konstatējis arī atsevišķos bāriņtiesu lēmumos, ar kuriem netiek pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības vecākiem, lai gan lietā esošie materiāli un objektīvā informācija, t.sk. sociālā dienesta atzinums, liecina par būtiskiem bērna tiesību pārkāpumiem ģimenē un augstu risku bērna veselībai, dzīvībai un turpmākai pilnvērtīgai attīstībai paliekot ģimenē. Līdz ar to reizēm **nepamatoti tiek novilcināta lēmuma pieņemšana** par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Jāuzsver, ka šāda veida pieņēmumi, nepietiekami izvērtējot bērna dzīvības, veselības un attīstības riskus paliekot ģimenē, var nodarīt lielu ļaunumu bērnam, kurš nesaņem pietiekamu aprūpi un uzraudzību vai pakļauts vardarbībai ģimenē.

³³ No 2024. gada 1. janvāra Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija pārveidota par Bērnu aizsardzības centru.

Tāpēc ir svarīgi, ka bāriņtiesa, izvērtējot riskus, kādi pastāv, bērnam atrodoties ģimenē, pieņem lēmumu, vadoties nevis no stereotipiem vai vecāku interesēm, bet **tieši no bērna interesēm**, tādējādi nevis vārdos, bet reālā darbībā nodrošinot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmajā daļā noteikto, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras.

[ANO Konvencijas par bērna tiesībām](#) 9.pantā norādīts uz nepieciešamību rīkoties bērna vislabāko interešu nodrošināšanai gadījumos, kad bērns tiek šķirts no saviem vecākiem. Šis pants paredz, ka dalībvalstīm jānodrošina, lai bērns netiktu šķirts no saviem vecākiem pret viņu gribu, izņemot gadījumus, kad šāda šķiršana ir nepieciešama bērna vislabāko interešu nodrošināšanai.

Svarīgi!

Bērna vislabākajās interesēs var būt šķiršana no ģimenes, ja nav iespējas novērst dzīvības un veselības apdraudējumu bērnam, paliekot ģimenē, un, ja to nav iespējams novērst ar līdzekļiem, kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē.

Kā atzīmēts Apvienoto Nāciju Bērna fonda izdotajā Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmatā (Apvienoto Nāciju Bērnu fonds, 2002, Bērnu un ģimenes lietu ministrijas oficiālais tulkojums), vārdi „pret viņu gribu” attiecas vai nu uz vecāku gribu vai arī vecāku un bērnu gribu, izmantotā gramatiskā konstrukcija skaidri nosaka, ka tas nenozīmē tikai bērna gribu. Bērnu tiesības uz vecāku aprūpi nenoliedzami ir atkarīgas ne tikai no vecāku spējām un prasmēm rūpēties par bērnu, bet arī no viņu gribas to darīt. Kā minēts rokasgrāmatā, valsts var meklēt ceļus, kā piespiest vecākus finansiāli uzturēt savus bērnus, taču tā nevar piespiest vecākus nodrošināt bērniem pienācīgu aprūpi, ja viņi to nevēlas.

Vecāku gribas aprūpēt savu bērnu noskaidrošanai līdz ar to jāpiešķir pienācīga nozīme, pieņemot lēmumus par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, un attiecīgi šī informācija arī atspoguļojama bāriņtiesas lēmumā. Minētais pilnībā atbilst arī administratīvā procesa principiem, kas paredz iestādes pienākumu noskaidrot administratīvā akta adresāta viedokli. Turklāt jāņem vērā, ka svarīgi uzklaustīt arī otra vecāka viedokli, jo pat tad, ja lēmums tiek pieņemts tikai par vienu no vecākiem, tas nenoliedzami ietekmēs arī otra vecāka situāciju, tātad ir pamats šo vecāku pieaicināt administratīvajā lietā kā trešo personu.

[Konvencija](#) norāda uz nepieciešamību uzklaustīt ne tikai bērnu un vecākus, bet arī uz to, ka jādod iespēja visām ieinteresētajām pusēm piedalīties procesā un darīt zināmus savus uzskatus. Ar ieinteresētajām pusēm šeit domāti gan citi bērna ģimenes locekļi, gan profesionāļi. Konvencija nedefinē „ieinteresētās puses”, šī termina interpretācija tiek atstāta nacionālās likumdošanas ziņā. Tā [Administratīvā procesa likuma 59.panta](#) pirmajā daļā minēts, ka pēc administratīvās lietas ierosināšanas iestāde iegūst informāciju, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir nepieciešama, lai pieņemtu attiecīgo lēmumu. Savukārt ne [Bāriņtiesu likumā](#), ne [Bāriņtiesas darbības noteikumos](#) attiecībā uz lietām par aprūpes tiesību atņemšanu nav norādīts, kādu personu (radnieku, speciālistu) viedoklis, neskaitot administratīvā procesa dalībniekus, būtu noskaidrojams. Līdz ar to katra bāriņtiesa konkrētajā lietā pati izvērtē, cik plašs ir to personu loks, kuru uzskati jānoskaidro. Katrā ziņā [Bāriņtiesu likumā](#) minētas gan bāriņtiesas tiesības

veikt iedzīvotāju aptauju, gan lūgt psihologa atzinumu, gan pienākums sadarboties ar citām institūcijām. Tāpat [Bāriņtiesas darbības noteikumos](#) paredzēts, ka bāriņtiesas sēdē var piedalīties gan speciālisti, gan institūciju pārstāvji. Bāriņtiesai būtu jāizvērtē, kurām institūcijām vai personām lūgt sniegt informāciju vai atbildēt uz konkrētiem jautājumiem, un kurām jautāt viedokli par bērna šķiršanu no ģimenes.

Apvienoto Nāciju Bērna fonda izdotajā Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmatā (Apvienoto Nāciju Bērnu fonds, 2002, Bērnu un ģimenes lietu ministrijas oficiālais tulkojums) 9.panta kontekstā tiek aplūkots arī jautājums par bērna šķiršanu no viena no vecākiem arī laulības šķiršanas vai vecāku strīda par bērna dzīvesvietu gadījumā. Rokasgrāmatā norādīts, ka atbilstība bērna vislabākajām interesēm **nozīmē elastību lēmumu pieņemšanā** un visas neelastīgās dogmas, kas definē „vislabākās intereses”, piemēram, apgalvojums, ka bērniem ir jābūt kopā ar savām mātēm un tēviem, ir jāuzskata par konvencijai neatbilstošu.

Dažkārt gadījumos, kad bāriņtiesai jāsniedz atzinums tiesai lietās par bērna dzīvesvietas noņemšanu un abu vecāku spējas nodrošināt bērnam pilnvērtīgu attīstību ir līdzvērtīgas, savukārt bērna viedokli vecuma vai citu apstākļu dēļ nav iespējams noskaidrot, atzinumā tiek izmantota atsauce uz [ANO 1959.g. Bērnu tiesību deklarācijas](#) 6.pantu, ka „mazgadīgs bērns nav atšķirams no savas mātes, izņemot gadījumus, kad uz to spiež sevišķi apstākļi.”. Taču, izmantojot vēsturisko tiesību normu interpretācijas metodi, var secināt, ka 1959.gadā situācija bērnu aprūpē un lomu sadalījumā ģimenē bija atšķirīga no situācijas 1989.gadā, kad tika pieņemta [ANO Konvencija par bērna tiesībām](#), kura iekļāva un tālāk attīstīja un papildināja visus citus Bērna tiesību deklarācijas principus, taču neiekļāva normu par mātes prioritārām tiesībām aprūpēt mazgadīgu bērnu, **uzsverot principu par abu vecāku vienādu atbildību un līdzdalību bērnu aprūpē**. Līdz ar to ir būtiski vērtēt to, kurš no vecākiem realizē bērna aprūpi (kurš ir primārais aprūpētājs) un kā bērna attīstību var ietekmēt ierastās vides maiņa.

1.4. Bērna uzskatu respektēšana

ANO Konvencijas par bērna tiesībām 12.pantā noteikts, ka dalībvalstis nodrošina, lai ikvienam bērnam, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, būtu tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.

Šajā nolūkā **bērnam tiek dota iespēja tikt uzklausi** jebkādā ar viņu saistītā tiesvedībā un administratīvā procesā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīgas iestādes starpniecību, ievērojot attiecīgās valsts tiesību aktu procesuālās normas.

Ne šīs konvencijas pants, ne arī Latvijas normatīvie akti nenosaka zemāko vecuma robežu bērnu tiesībām brīvi paust savus uzskatus, uzskatot, ka spējas formulēt viedokli vērtējamās individuāli, ņemot vērā bērna vecumu, garīgo attīstību (briedumu), garīgo veselību. Šīs tiesības ir jānodrošina arī tad, kad bērns būtu spējīgs formulēt savu viedokli, bet nav spējīgs darīt to ziņāmu, piemēram, nespēj runāt. Tādos gadījumos bāriņtiesai jāvēršas pie speciālista, kas var būt starpnieks viedokļa noskaidrošanā, piemēram, surdotulks.

Lai bērna viedokļa noskaidrošana būtu godīga, svarīgi, lai bērns saprastu, **kāpēc** viedoklis tiek jautāts, **kādu iestādi pārstāv** cilvēks, kurš ar bērnu sarunājas, **kāda ir šī viedokļa nozīme** lēmuma pieņemšanas procesā. Saskaņā ar [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 42.punktā](#) noteikto, nepilngadīgu personu viedokli izskatāmajā lietā bāriņtiesa noskaidro **šo personu ierastajā vidē vai citā drošā vidē** (mājās, skolā, bērnudārzā u.c.). **Bērna teikto bāriņtiesa noformē rakstiski.**

Bērnam saprotamā veidā jāizskaidro ko darīs bāriņtiesa, ko lems tiesa, kāpēc bāriņtiesai svarīgi noskaidrot bērna viedokli, svarīgi izskaidrot, ka ne vienmēr tiesas vai bāriņtiesas lēmums sakrīt ar bērna viedokli, izskaidrot, kāpēc tā var būt.

Viens no būtiskākajiem aspektiem, ko svarīgi izskaidrot bērnam sarunā pirms viedokļa noskaidrošanas, ir tas, ka bērnam ir **tiesības, nevis pienākums** paust viedokli. Apvienoto Nāciju Bērna fonda izdotajā Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmatā (Apvienoto Nāciju Bērnu fonds, 2002, Bērnu un ģimenes lietu ministrijas oficiālais tulkojums) dots skaidrojums, ka tiesības brīvi paust uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, nozīmē to darīt bez piespiešanas vai ierobežošanas, uzsverot: “Bērnam ir tiesības **brīvi** paust savus uzskatus. Tāpēc viņam nav jācieš no spiediena, piespiešanas vai ietekmēšanas, kas varētu atturēt no uzskatu paušanas vai arī pieprasīt tos izteikt.”.

Vienlaikus norādāms, ka bērna viedoklis ir svarīgs, tomēr bāriņtiesa lēmumu pieņem vadoties no objektīviem faktiem, vērtējot kāds risinājums būtu piemērotāks bērna vislabāko interešu aizsardzībai. Arī [ANO Bērnu tiesību konvencijas 9.pants](#) pieļauj bērna šķiršanu no vecākiem pret bērna gribu, ja tas nepieciešams bērna vislabāko interešu nodrošināšanai, piemēram, vardarbības vai nolaidības pret bērnu gadījumā. Līdz ar to var būt situācijas, kurās bērna vislabākās intereses, vērtējot objektīvi, var nesakrist ar bērna subjektīvo viedokli.

Jāņem vērā, ka tad, kad bāriņtiesai vecāku strīda gadījumā jāsniedz atzinums tiesai par bērna dzīvesvietu, saskarsmes tiesībām, kopīgu vai atsevišķu aizgādību, bērnam var būt emocionāli ļoti smagi izdarīt izvēli starp vecākiem, gan tāpēc, ka viņš vienlīdz mīl abus vecākus, gan tāpēc, ka nevēlas sāpināt nevienu no vecākiem, gan varbūt tāpēc, ka tiek emocionāli šantažēts, pie-

mēram, ar draudiem izdarīt pašnāvību, ja bērns aizies pie otra vecāka u.c.. Šādā situācijā informācija, ka var savu viedokli arī nepaust, varētu bērna stāvokli būtiski atvieglot. Būtu jāpārvērtē līdzšinējā prakse censties par katru cenu noskaidrot bērna viedokli, ņemot vērā, ka 3-4 dažādu speciālistu (psihologu, psihoterapeitu) apmeklēšana (katrs no vecākiem ved pie “sava psihologa”, bāriņtiesa nosūta vēl pie cita, jo vecāku izvēlēto psihologu atzinumi ir pretrunā viens otram, tad vēl tiesa lūdz atkārtoti noskaidrot bērna viedokli, nosūtot bērnu vēl pie cita – “neitrāla” psihologa) nav uzskatāma par atbilstošu bērna labākajām interesēm. Ļoti būtiski, ka lēmumu - paust vai nepaust viedokli, pieņem pats bērns tad, kad saņēmis no bāriņtiesas pietiekamu informāciju, nevis bāriņtiesa.

Ļoti svarīgi bērna pausto **viedokli atspoguļot lēmumā**. Lēmumā arī jāvērtē bērna viedokļa atbilstība viņa labākajām interesēm. Protams, bērnam kā fiziski un intelektuāli vēl nenobriedušam, ne vienmēr ir iespējams objektīvi izvērtēt to, kas labāk palīdzētu sagatavoties patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, kur būtu labvēlīgāki apstākļi pilnvērtīgai attīstībai u.tml.. Ja bāriņtiesas lēmums neatbilst bērna viedoklim, lēmumā tas īpaši jāpamato, norādot, kāpēc bāriņtiesa secina, ka bērna labākajās interesēs ir rīkoties pretēji viņa paustajai gribai, atceroties, ka katra bērna labākās intereses jāvērtē individuāli.

Gadījumos, kad bērna viedoklis lēmumā nav atspoguļots, jāmin iemesli, kāpēc to nav bijis iespējams noskaidrot – tas varētu būt gan bērna vecums, gan veselības stāvoklis, kā dēļ bērns viedokli nespēj formulēt, gan bērna nevēlēšanās paust viedokli pēc tam, kad bāriņtiesas darbinieks izskaidrojis bērnam tiesības to darīt. Tajos gadījumos, kad bērns vēl nav sasniedzis vecumu, kad spēj sazināties ar apkārtējiem, veidojot teikumus, šāda atruna lēmumā nav nepieciešama, jo ir pats par sevi saprotams, ka bāriņtiesa nevar noskaidrot zīdaina viedokli.

Svarīgi izprast, ka psihologa atzinums nav tas pats, kas bērna viedoklis. Bāriņtiesa var bērna viedokli noskaidrot pati vai lūgt to darīt psihologam. Tādā gadījumā psihologs nesniedz atzinumu, bet atbilstoši bāriņtiesas pieprasījumam sarunā ar bērnu noskaidro viņa vēlmes – par iespējamo saskarsmi ar otru vecāku; par to, pie kura no vecākiem vēlas dzīvot; vai bērns piekrīt konkrētas personas iecelšanai par aizbildni u.tml. Ja nepieciešams, bāriņtiesa var lūgt psihologam novērtēt bērna spēju paust viedokli. Īpaši svarīgi tas būtu gadījumos, kad bērnam ir garīga rakstura traucējumi (garīga atpalcība vai psihiska saslimšana).

Lietās par atzinuma sniegšanu tiesai vecāku strīdu gadījumos, ja bērna viedokli nav iespējams noskaidrot viņa vecuma vai garīgās veselības stāvokļa vai attīstības dēļ, bāriņtiesai noteikti jālūdz psihologa atzinums par tiem jautājumiem, kas ir būtiski lēmuma pieņemšanai, piemēram, par vecāku izpratni par bērna vajadzībām, īpaši emocionālajām vajadzībām, par spējām un prasmēm tās adekvāti apmierināt, par izpratni par vecāku lomu bērna audzināšanā, par emocionālo piesaisti. Atsevišķos gadījumos, ja nepieciešams, bāriņtiesa var lūgt psihologu veikt vecāku personības izpēti un novērtēt tās ietekmi uz spēju pilnvērtīgi audzināt bērnu. Ja nepieciešams, bāriņtiesa var lūgt psihologa viedokli par to, kā bērna attīstību var ietekmēt ierastās vides vai ikdienas aprūpētāja maiņa. Atbilde uz šo, pēdējo, jautājumu ir īpaši nozīmīga lietās par atzinuma sniegšanu tiesai, kad pirmsskolas vecuma vai jaunākā skolas vecuma bērnam ir vienlīdz cieša piesaiste abiem vecākiem un arī pārējie faktori attiecībā uz pilnvērtīgu bērna aprūpi abiem vecākiem vērtējami kā vienlīdz labi.

2. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai

(pirmreizēji publicēts 04.09.2019.)

2.1. Vardarbība pret bērnu, vispārējs raksturojums

(Informācija aktualizēta 10.01.2024.)

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likumu](#), kura pamatnormas ir balstītas [ANO Konvencijā par bērnu tiesībām](#), katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvības un attīstības aizsardzību.³⁴ **Pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.**³⁵

Pasaules Veselības Organizācija vardarbību pret bērniem definē šādi: "Vardarbību pret bērnu veido visas fiziskās un/vai emocionālās cietsirdības (nežēlības), seksuālās vardarbības, novārtā pamešanas vai nolaidīgas izturēšanās vai komerciālas vai savādākas ekspluatācijas formas, kas var izraisīt reālu vai potenciālu kaitējumu bērna veselībai, dzīvībai, attīstībai vai pašcieņai, bērnam atrodoties atbildības, uzticēšanās un/vai varas attiecību kontekstā."

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta](#) 9.¹ punktā definēts vardarbības jēdziens, proti, visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla izmantošana, pamešana novārtā vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu;

Pamatā izšķir **4 vardarbības pret bērnu veidus**:

1. **seksuāla izmantošana** — jebkādas seksuāla rakstura darbības ar bērnu nolūkā sniegt vai gūt seksuālu stimulāciju vai seksuālu apmierinājumu, vai citādu labumu, ko veic pieaugušais vai cits bērns, kurš sava vecuma vai attīstības dēļ atrodas atbildības, uzticības vai spēka pozīcijās attiecībā pret upuri ar fizisku kontaktu vai bez šāda kontakta ar bērna ķermeni, tai skaitā pakļaujot bērnu citu seksualitātei vai izmantojot informācijas vai komunikāciju tehnoloģijas.³⁶

Seksuālas izmantošanas veidi:

- dzimumkontakts – vagināla vai anāla aizskaršana, izmantojot jebkādu objektu, arī orālais sekss;
- bērna ķermeņa aizskaršana – bērna intīmo un citu ķermeņa daļu aizskaršana, glāstot vai skūpstot, arī bērna piespiešana aizskart, glāstīt vai skūpstīt pieaugušā intīmās ķermeņa daļas;
- bērna privātuma pārkāpšana – bērna izsekošana un novērošana, viņam izģērbjoties, vai arī bērna piespiešana atkailināties;
- bērna pakļaušana pieaugušo seksualitātei – dzimumakta veikšana, pieaugušā atkailināšanās bērna priekšā, seksuālu piedzīvojumu stāstīšana un pornogrāfisku filmu un žurnālu rādīšana bērnam;

³⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 7.pants](#)

³⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 9.pants](#)

³⁶ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1.panta](#) 10.punkts

- bērna seksuālā ekspluatācija – bērna pārdošana vai iesaistīšana seksuālu pakalpojumu sniegšanā vai pornogrāfiska materiāla ražošanā.

2. fiziska vardarbība — bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas izstrādājumu vai augu smēķēšanas produktu dūmu vai elektroniskās smēķēšanas ierīču tvaiku, iedarbībai³⁷.

Fiziskas vardarbības veidi:

- sišana ar rokām vai priekšmetiem;
- grūšana, grūstīšana;
- mešana, sviešana;
- purināšana;
- knaibīšana;
- žņaugšana;
- slīcināšana;
- saldēšana;
- griešana;
- dedzināšana, apdegumu radīšana;
- ieslēgšana, ieslodzīšana;
- neļaušana gulēt, aizmigt.

3. emocionāla vardarbība — bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai)³⁸.

Emocionālas vardarbības veidi:

- bērna ignorēšana – bērns tiek atraidīts, viņa svarīgās problēmas netiek pamatinātas un attiecīgi apspriestas;
- bērna apvainošana – bērns tiek apsaukāts un vainots par lietām, ar kurām viņam nav nekāda sakara;
- bērna terorizēšana – regulāra bērna apvainošana un apsaukāšana, iedvešot bērnam bailes;
- bērns tiek turēts emocionālās spriedzes apstākļos – regulāra bērna iebaidīšana un draudēšana bērnam;
- ģirgāšanās par bērnu – no pieaugušo puses tiek radīti apstākļi, lai bērns bieži atrastos situācijās, kurās bērnu pazemo un kurās viņš kļūst par apsmieklu citiem;
- draudēšana ar fizisku pāridarījumu – bērnam tiek izteikti draudi, kas ne vienmēr bērnam ir tiešā veidā saprotami;
- apzināta bērna morālo vērtību degradēšana – bērna iesaistīšana zagšanā, ubagošanā u.c. prettiesiskos darījumos;

³⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums 1.panta](#) 11.punkts

³⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1.panta](#) 12.punkts

- kliegšana, lamāšanās uz bērnu.

4. pamešana novārtā — ilgstoša vai sistemātiska nolaidība pret bērnu, kas kaitē vai var kaitēt bērna attīstībai, vai rada bērnam fiziskas vai psihoemocionālas ciešanas;³⁹.

Vecāku bērna novārtā pamešanas veidi:

- Fiziskā nerūpēšanās par bērnu – bērnam nav pieejama vecumam un veselībai atbilstoša pārtika; bērnam laikus netiek mainītas autiņbiksītes; uz bērna raudāšanu nereaģē; izlaiž bērna barošanas reizes, ja bērns raud, viņš netiek ņemts rokās un attiecīgi mierināts; bērna vecumam neatbilstošs apģērbs, apģērbs nav atbilstošs laika apstākļiem. Bērnam netiek nodrošināta viņa vajadzībām atbilstoša dzīves vide – gulta, galds, sadzīves priekšmeti. Dzīves vide bīstama bērna veselībai un dzīvībai.
- Emocionāla nerūpēšanās par bērnu – bērns ilgstoši tiek atstāts bez pieskatīšanas; vienaldzīga attieksme pret bērna emocionālajām vajadzībām, to ignorēšana. Vecāku apzināta izvairīšanās no emocionālas tuvības ar bērnu;
- Nerūpēšanās par bērna veselību – bērnam nav ģimenes ārsta; netiek veiktas profilaktiskās medicīniskās manipulācijas; nepietiekama vai neadekvāta bērna ārstēšana slimības gadījumā; bērnam laikus netiek nodrošināta medicīniskā palīdzība;
- Nerūpēšanās par bērna izglītību – bērns bieži kavē skolu; bērns bieži neapmeklē skolu; vecāki bērnu no rītiem nemodina, lai dotos uz skolu; vecāki atsakās sadarboties ar skolas pārstāvjiem; vecāki lielākajiem bērniem skolas laikā liek pieskatīt jaunākos bērnus; vecāki nerūpējas par bērna spēju attīstību; vecāki neinteresējas par bērna sekmēm un skolas gaitām;
- Nerūpēšanās par bērna sociālajām vajadzībām – bērna izolēšana no normāliem, vecumam atbilstošiem sociālajiem kontaktiem.

Svarīgi!

Nereti vardarbības veidi kombinējas un pārklājas. Vardarbība var būt gan atklāti novērojama – piemēram, kliegšana, draudēšana bērnam, acīmredzami zemādas asinsizplūdumi, gan ilgstoša un slēpta vardarbība – piemēram, emocionāla noniecināšana, iebiedēšana, kas ilgst gadiem, likšana stāvēt stundām kājās vai seksuāla izmantošana.

Papildu uzmanība jāvelta arī situācijās, kad bāriņtiesas redzeslokā nonāk ģimene, kuras bērna aprūpē redzama pāraprūpe. Lai arī pāraprūpi pašu par sevi nevar definēt kā vardarbību, tomēr šāda tipa neveselīgas bērna - vecāka attiecības nereti ilgstošākā laika periodā pāraug vardarbīgās attiecībās starp bērnu un vecākiem, vai arī bērns kļūst vardarbīgs pret apkārtējiem vai vienaudžiem, savukārt vecāki nespēj objektīvi novērtēt situāciju un sniegt bērnam nepieciešamo palīdzību (piem., psihologa, psihiatra konsultācijas) uzvedības problēmu risināšanā.

³⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1.panta](#) 13.² punkts

Pētījumi par vardarbības sekām liecina par daudzveidīgām īslaicīgām un ilgtermiņa problēmām, kas var izpausties kā nozīmīgi fiziskās veselības, emocionālie un uzvedības traucējumi. Parasti, lai bērns varētu pārvarēt vardarbības radītās sekas, ir nepieciešams saņemt speciālu psiholoģisku un sociālu palīdzību. Tā nepieciešama ne tikai traumas mazināšanai, bet arī jaunu sociālo prasmju un iemaņu apgūšanai.

Vardarbības sekas var iedalīt pēc jomas, kurā traucējums radies:

- Sekas kognitīvajā sfērā. Tās ir izmaiņas bērna kognitīvajos procesos - domāšanā, atmiņā, uzmanībā, uztverē u.c. (uzmanības noturības un koncentrēšanās grūtības, mācīšanās grūtības, runas un valodas traucējumi, grūtības atcerēties u.c.);
- Sekas uzvedībā. Tās ir izmaiņas, kas novērojamas bērna uzvedībā (atkarību izraisītu vielu lietošana, bieža skolas neapmeklēšana, izolēšanās, agresīva un vardarbīga uzvedība u.c.);
- Sekas fiziskajā veselībā. Tās ir izmaiņas, kas saistītas ar bērna fizisko veselību (nepietiekams ķermeņa svars, miega traucējumi, enurēze, enkoprēze, aizkavēta fiziskā veselība, neirotiski traucējumi u.c.);
- Sekas sociālajā sfērā. Tās ir izmaiņas, kas saistītas ar bērna spējām veidot sociālus kontaktus un attiecības (neievēro ķermeņa robežas, tendence izolēties no sociāliem kontaktiem, nespēja atrast kontaktu, veidot attiecības ar citiem bērniem);
- Sekas emocionālajā sfērā. Tās ir izmaiņas bērna emocionālajā pašsajūtā un psihiskajos procesos (depresīvas izjūtas un trauksme, neatbilstošs pašvērtējums, vāja emociju kontrole, viegla aizkaitināmība, dusmas u.c.).⁴⁰

Vardarbības sekas, ja tā netiek savlaicīgi atklāta un pārtraukta, ir ne tikai tā fiziskā vai emocionālā trauma, ko bērns iegūst. Bērnībā pārdzīvotās vardarbības sekas var izpausties arī vēlāk, bērnam kļūstot pieaugušam, kā nespēja pilnvērtīgi sociāli funkcionēt, un bieži vien kļūstot par vardarbības izdarītāju pret saviem bērniem.

2.2. Informācijas iegūšana par vardarbību pret bērnu

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73.panta](#) pirmajā daļā precizēts, ka **katra iedzīvotāja pienākums ir sargāt savu un citu bērnu drošību**, ne vēlāk kā tajā pašā dienā **ziņot** policijai, bāriņtiesai vai citai bērnu tiesību aizsardzības institūcijai par jebkādu vardarbību un noziedzīgu nodarījumu vai administratīvu pārkāpumu pret bērnu, par viņa tiesību pārkāpumu vai citādu apdraudējumu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību.

Īpašu atbildību likumdevējs ir noteicis personām, kuru darba pienākumi ir saistīti ar bērnu tiesību un interešu aizsardzību – saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73.panta](#) otro daļu veselības aprūpes, pedagogiskie, sociālās sfēras vai policijas darbinieki, kā arī vēlētas valsts un pašvaldību amatpersonas, kurām kļuvis zināms par bērna tiesību pārkāpšanu un kuras par to nav ziņojušas minētajām institūcijām, par neziņošanu saucamas pie likumā noteiktās atbildības.

⁴⁰ Rokasgrāmata darbam ar vardarbībā cietušiem bērniem, Rīga, 2010

Bāriņtiesu darbību regulējošie normatīvie akti paredz bāriņtiesas pienākumu reaģēt **visos gadījumos**, kad bāriņtiesas rīcībā ir informācija par iespējamu vardarbību ģimenē, kas vērsta pret bērnu.

Svarīgi!

Bāriņtiesas pienākums ir pārbaudīt jebkāda veida informāciju par iespējamu vardarbību pret bērnu, neatkarīgi no tā, kas ir informācijas sniedzējs (pats bērns, sociālais darbinieks, izglītības iestāde, kaimiņi, anonīms informētājs) un kādā veidā šī informācija tiek sniegta (oficiāls iesniegums, mutvārdu ziņojums, starpinstitutionu sanāksmē sniegta informācija, anonīms e-pasta ziņojums u.tml.). Nozīme piešķirama saņemtās informācijas būtībai, nevis veidam, kādā informācija saņemta.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta](#) pirmajā daļā noteikto **iesniegumi un sūdzības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmas nekavējoties**.

Saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir **nekavējoties** pārbaudīt šo informāciju.

Vēršam uzmanību uz [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 16.aprīļa spriedumu lietā Nr. A420213416](#), kur norādīts uz bāriņtiesa pienākumu nekavējoties reaģēt uz saņemto informāciju par iespējamu vardarbību pret bērnu. Spriedumā Augstākā tiesa norāda, ka bāriņtiesa atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 2.panta](#) pirmajai daļai ir aizbildnības un aizgādības iestāde, kas atbilstoši šā [likuma 4.panta otrajai daļai](#) un [17.panta 1.punktam](#) nodrošina aizbildnībā un aizgādībā esošo personu tiesību un interešu aizsardzību. Tas nozīmē, ka bāriņtiesa ir tā iestāde, kurai ir uzticēta valsts funkcija ļoti sensitīvā tiesību aizsardzības jomā – bērnu tiesību un interešu aizsardzībā, līdz ar to **bāriņtiesai ir jābūt gatavai risināt situācijas arī ilgāk par oficiālo darba laiku, ja tas ir nepieciešams**, lai nodrošinātu tiesību normās noteiktos priekšnoteikumus izsvērtu un kvalitatīvu lēmumu pieņemšanai⁴¹. Ievērojot minēto, bāriņtiesām sadarbībā ar pašvaldību, nepieciešams atrunāt darba samaksas nodrošināšanu, ja objektīvu iemeslu dēļ bāriņtiesas darbiniekiem bijis nepieciešams veikt darba pienākumus ārpus oficiālā darba laika.

Svarīgi!

Katrai personai, tostarp bāriņtiesas darbiniekiem, ir pienākums **nekavējoties** ziņot policijai, centram, bāriņtiesai vai sociālajam dienestam par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli vai pastāv apstākļi, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību. **Par neziņošanu personas saucamas pie disciplinārās atbildības vai citas likumā noteiktās atbildības.** ([Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73. panta pirmā un otrā daļa](#))

⁴¹ [Judikatūras nolēmumu arhīvs: Bērnu tiesības/ vecāku tiesības](#)

Vēlams sākotnēji informāciju sniegt policijai mutvārdos, lai policijas darbinieki neatliekami varētu sākt rīkoties savas kompetences ietvaros un neitralizēt iespējamo varmāku, lai pārtrauktu fizisku bērna iespaidošanu, pasargātu bērnu no atkārtotiem uzbrukumiem un stabilizētu situāciju ģimenē.

Papildus informējam, ka [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.panta](#) ceturtajā daļā paredzēts **policijas pienākums** informēt bāriņtiesu pēc bērna atrašanās vietas par **policijas pieņemto lēmumu par nošķiršanu**, ja šis lēmums ir pieņemts saistībā ar kaitējuma draudiem bērna vai tās personas, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu, brīvībai, dzīvībai vai veselībai. Minētais lēmums par nošķiršanu tiek pieņemts situācijās, ja policija izsaukuma laikā uz mājokli konstatē emocionālas, fiziskas vai cita veida vardarbības pret bērnu risku. Šāds bāriņtiesas informēšanas pienākums policijai uzlikts ar mērķi, lai bāriņtiesa, izvērtējot no policijas saņemto informāciju, varētu veikt nepieciešamās darbības un izvērtējumu, lai pasargātu bērnu no fiziskas, emocionālas un jebkura cita veida vardarbības.

2.3 Bāriņtiesas veicamās darbības pēc informācijas par vardarbību pret bērnu saņemšanas

2.3.1. Bērna dzīves apstākļu pārbaude un viedokļa noskaidrošana

Dzīves apstākļu pārbaude

Pārbaudot informāciju, bāriņtiesai, īstenojot Bāriņtiesu likuma 16.pantā noteiktās tiesības, primāri nepieciešams **pārbaudīt bērna dzīves apstākļus** un **jāizvērtē iespējamība veikt pārrunas ar bērnu** bez citu personu klātbūtnes par situāciju un apstākļiem ģimenē.

Bērna dzīves apstākļu pārbaude veicama izvērtējot situācijas neatliekamību, nepieciešamības gadījumā pieaicinot policijas vai sociālā dienesta pārstāvi.

Par dzīves apstākļu pārbaudē konstatēto nepieciešams sastādīt dzīves apstākļu pārbaudes aktu, rūpīgi fiksējot pārbaudes datumu, laiku, konstatētos faktus. Pārbaudes aktu nepieciešams parakstīt visām dzīves apstākļu pārbaudē iesaistītajām personām, arī pārbaudāmas ģimenes locekļiem. Ja personas atsakās parakstīt dzīves apstākļu pārbaudes aktu, par to izdarāma atzīme pārbaudes aktā.

Svarīgi!

Vardarbības gadījumos bāriņtiesas sastādītajam dzīves apstākļu pārbaudes aktam var būt būtiska nozīme tālākajā administratīvajā procesā vai kriminālprocesā, tādēļ bāriņtiesai dzīves apstākļu pārbaudes akts jā sastāda skaidri saprotams, iekļaujot visu būtisko informāciju par iespējamo vardarbību pret bērnu. Jābūt skaidri norādītai pārbaudes vietai, precīzam laikam, jānorāda visi dzīves apstākļu pārbaudē iesaistītie speciālisti, kā arī iespējami precīzi un detalizēti jāapraksta dzīves apstākļu pārbaudes laikā novērotais.

Bērna viedokļa noskaidrošana

Saskaņā ar [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 42.punktā](#) noteikto, nepilngadīgu personu viedokli izskatāmajā lietā bāriņtiesa noskaidro **šo personu ierastajā vidē vai citā drošā vidē** (mājās, skolā, bērnudārzā u.c.). **Bērna teikto bāriņtiesa noformē rakstiski.**

Vēršam uzmanību, ka bērna viedoklis ir jāuzklausā neatkarīgi no bērna vecuma, turklāt bāriņtiesai ir jāpiedāvā bērnam paust viedokli, nevis pasīvi jāgaida iniciatīva no bērna puses. Bērna viedokļa respektēšana ir atkarīga no 2 kritēriju summas: **bērna vecuma un brieduma pakāpes**. Ne minimālās vecuma robežas, ne arī pazīmes, kas ļautu secināt, vai bērns ir pietiekoši nobriedis tāda viedokļa paušanai, kas būtu vērā ņemams, nav noteiktas un ir relatīvas. Tādēļ, jāizvērtē katra konkrētā situācija individuāli, noskaidrojot, vai bērns ir spējīgs formulēt savus uzskatus un bērna uzskatiem jāpiešķir pienācīga nozīme atbilstoši viņa vecumam un briedumam. Tas nozīmē, ka bērns ir jāuzklausā, pat agrīnā vecumā, bet informācijai piešķiramā

nozīme ir būtiski atkarīga no bērna individuālās attīstības pakāpes un īpatnībām. Līdz ar to apstāklis, ka bērns sarunā ar bāriņtiesas darbinieku neapstiprina vardarbību, nenozīmē, ka viņš nav no tās cietis. Iespējams, ka bērns ir iebaidīts vai neuzticas pieaugušajiem, vai vardarbības faktu pieņēmis kā normālu ģimenes ikdienas sastāvdaļu.

Pirms bērna viedokļa noskaidrošanas bāriņtiesai **jāizvērtē vairāki aspekti.**

1. **Kurš veiks pārrunas ar bērnu** – jāpārdomā, kurš no bāriņtiesas locekļiem varētu veiksmīgāk komunicēt ar vardarbībā cietušo bērnu, uzmanību vēršot gan uz izjautātāja dzimumu (piemēram, meitene kas cietusi no vīrieša vardarbības varētu vairāk uzticēties sievietei). Jāizvērtē, kuram no bāriņtiesas locekļiem veiksmīgāk izdodas saskarsme ar bērniem. Iespējams bāriņtiesai sarunas veikšanai jāpieaicina persona, kurai bērns jau ir uzticējies, piemēram, skolas pedagogs, sociālais darbinieks, psihologs.
2. **Kur veicama saruna** - vai bērns noteiktajā vietā/telpā jutīsies droši, vai iespējams sarunai nodrošināt telpu, kur neienāks citi cilvēki, u.tml.
3. **Kad veicama saruna** – vai tā ir nepieciešama nekavējoties, lai izprastu apdraudējuma risku un nepieciešamības gadījumā šķirtu bērnu no ģimenes. Vai saruna organizējama vēlāk, piemēram, bērns jau ir šķirts no ģimenes un ievietots krīzes audžuģimenē, līdz ar to jāļauj bērnam adaptēties jaunajā vidē un saruna veicama pēc pāris dienām. Vai konkrētajā dienā bērns jau nav vairākkārt izjautāts un noguris.
4. **Kā veicama saruna ar bērnu par vardarbību** – nepieciešams apdomāt kādus jēdzienus un vārdus izvēlēties, lai bāriņtiesas uzdotie jautājumi bērnam būtu saprotami un atbildami. Piemēram, seksuālās vardarbības gadījumā bērns var nelietot un neizprast tādus jēdzienus kā dzimumakts, starpene, vagināls, anāls, intīmās ķermeņa vietas, u.tml..
5. **Vai vispār veicama bērna viedokļa noskaidrošana par vardarbības faktu** – Gadījumos, kad informācija bāriņtiesai par vardarbīgu vecāku nonāk jau pēc tam, kad ir ticis ierosināts kriminālprocess, vai kad jau izmeklēšanas ietvaros bērnam veikta nopratināšana, vai ja bērna viedokli par vardarbību jau noskaidrojis psihologs un bērnam vairs nepastāv tiešs apdraudējums, bērna interesēs var nebūt atkārtota bāriņtiesas izjautāšana par konkrēto pārciesto vardarbību. Šādas situācijas, visbiežāk, varētu veidoties, kad viens no vecākiem aizgādības tiesību ietvaros ir vērsies policijā pret vardarbīgo vecāku, ir ierosināts kriminālprocess un tiek veiktas izmeklēšanas darbības, t.sk., bērna nopratināšana, psiholoģiskā izpēte u.tml. Savukārt bāriņtiesā iesniegts iesniegums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vardarbīgajam vecākam, bāriņtiesai ir iesniegts psihologa izpētes atzinums. Līdz ar to atkārtota bērna izjautāšana par vardarbības epizodēm varētu būt viņam traumatiska.

2.3.2. Citas informācijas iegūšana

Tālākai situācijas izpētei un attiecīgu bāriņtiesas lēmumu pieņemšanai nepieciešama izvērsta un objektīva informācijas iegūšana.

[Bāriņtiesu likuma 16.pants](#) paredz **bāriņtiesas tiesības**:

- 1) pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izvērtētu bērna vai aizgādībā

esošās personas tiesību ievērošanas likumību vai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus;

- 2) veikt amatpersonu un iedzīvotāju aptauju, lai iegūtu ziņas, kas nepieciešamas aizbildnības, aizgādības, adopcijas vai ar aizgādību saistīto jautājumu izlemšanai;
- 3) uzaicināt personas uz pārrunām un pieprasīt no tām paskaidrojumus par bērna vai aizgādībā esošās personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību;
- 4) veikt pārrunas ar bērnu un aizgādībā esošo personu bez citu personu klātbūtnes;
- 5) lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem;
- 6) pārbaudīt bērna vai aizgādībā esošās personas dzīves apstākļus;
- 7) fotografēt, filmēt un iegūt skaņu ierakstus, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē atklājas, ka bērns atrodas dzīvībai un veselībai bīstamos apstākļos.

Centrs vērš uzmanību, ka bāriņtiesai jāiegūst pēc iespējas **vispusīga informācija**, lai izvērtētu bērna aprūpi un audzināšanu ģimenē, tajā skaitā vai bērns nav cietis no vardarbības ģimenē un vai ģimene spēj nodrošināt atbilstošu palīdzību bērnam, ja bērns netiek šķirts no ģimenes vai cietis no vardarbības ārpus ģimenes.

Īpaša vērība jāvelta informācijas iegūšanai no bērna ģimenes ārsta, t.sk., vai ārsts nav konstatējis bērnam biežus sasīstumus, lūzumus, traumas. Tāpat informācijas pārbaudīšanai bāriņtiesai jāiztaujā kaimiņi, pedagogi, mediķi, citas personas, kuras kontaktējas ar bērnu vai viņa ģimeni, vecāki.

Ja bāriņtiesa noskaidro, ka ģimene ir bijusi sociālā dienesta palīdzības un pakalpojumu saņēmēja, nepieciešams nodrošināt starp institūciju tikšanos, kuras laikā iespējams no sociālā darbinieka, kurš ir strādājis ar ģimeni, iegūt papildus informāciju, kā arī noskaidrot jau sociālā dienesta atklātos riskus un resursus ģimenei.

Svarīgi!

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 71.panta pirmajā daļā noteikts, ka informācija, kuru par bērnu ieguvis bērnu aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības vai citas iestādes darbinieks vai valsts vai pašvaldības institūcijas darbinieks, pildot amata pienākumus, ir konfidenciāla, un ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, nav izpaužamas. Minētais princips bāriņtiesai jāievēro, gan veicot iedzīvotāju un amatpersonu aptauju, gan pieprasot informāciju no citām institūcijām.

2.3.3. Psihologa atzinums lietās par vardarbību

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Ja bāriņtiesas rīcībā nonākusi informācija, kas liecina, ka ģimenē vardarbīgi izturējušies pret bērnu, jāņem vērā, ka ģimenes locekļi bieži vien vardarbības faktu noliedz. Tādā gadījumā liela nozīme, lai pārliecinātos par to, vai bērns tiešām cietis no vardarbības, ir psihologa atzinumam.

Bāriņtiesu likuma 16.panta 7.punktā paredzētas bāriņtiesas tiesības lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem. Ievērojot minēto, secināms, ka bāriņtiesa, risinot tās kompetencē esošus jautājumus, kā arī, veicot bērna personisko interešu aizsardzības pasākumus, īstenojot minētā likumā noteiktās tiesības, ir tiesīga

lūgt psihologam veikt bērna psiholoģisko izpēti un sniegt atzinumu, kā arī lūgt vecākiem nodrošināt iespēju bērnam apmeklēt psihologa konsultācijas pie bāriņtiesas izvēlēta psihologa. Tāpat bāriņtiesa, īstenojot [Bāriņtiesu likuma 16.pantā](#) noteiktās tiesības, tiesīga lūgt atzinumu psihologam, pie kura neatkarīgi no bāriņtiesas vērsušies bērna vecāki.

Tajos gadījumos, kad nepieciešams iegūt informāciju, kas varētu sniegt apstiprinājumu aizdomām par vecāku vardarbību pret bērnu, atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 18.panta](#) 3.punktā noteiktajam, bāriņtiesa var nosūtīt bērnu konsultācijas saņemšanai pie psihologa, ja tas nepieciešams bērna interešu aizstāvībai un bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai. Šie ir gadījumi, kad vecākiem nav pārtrauktas bērna aizgādības tiesības.

Centra ieskatā psihologa darba profesionalitātei un tā sniegtajiem atzinumiem ģimenes situācijas izvērtēšanā ir būtiska nozīme bāriņtiesas darbībā, lai tā varētu pieņemt pamatotus, objektīvus un bērnu tiesībām un interesēm atbilstošus lēmumus un veikt citus atbilstošus pasākumus savas kompetences ietvaros. Tādējādi vēršam uzmanību, ka visos gadījumos, kad attiecīgās lietas ietvaros bāriņtiesai nepieciešams pieprasīt psihologa atzinumu, būtiski pārliecināties, vai konkrētais psihologs, ievērojot [Bērnu tiesību aizsardzības likuma](#) normas, ir tiesīgs sniegt atzinumu lietā. Proti, minētā likuma 5.² pantā noteikts, ka psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem tiesai, bāriņtiesai, policijai un prokuratūrai lietās, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību, ir tiesīgs sniegt psihologs, kurš sertificēts klīniskās un veselības psiholoģijas vai juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā un kuram ir triju gadu profesionālā darbība bērnu vai ģimeņu izpētē. Atzinumā norāda informāciju atbilstoši [Psihologu likumā](#) noteiktajam.. Psihologam, kurš sniedz atzinumus, jāatbilst arī [Psihologu likuma 3.panta](#) nosacījumiem.

Visos gadījumos, kad vecāks pats bāriņtiesā iesniedzis psihologa atzinumu, bāriņtiesai svarīgi pārliecināties, vai konkrētais psihologs bijis tiesīgs sniegt šādu atzinumu un vai sniegtais atzinums atbilst [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.² panta](#) un [Psihologu likuma 13.panta](#) prasībām, proti, satur pilnībā visu būtisko informāciju, kuru nepieciešams norādīt psihologa atzinumā par psiholoģiskās izpētes rezultātiem lietās, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību.

Svarīgi!

Psiholoģiskās izpētes uzdevumam jābūt izvērtējumam par iespējamo vardarbību pret bērnu. Par atbilstošu psihologa atzinumu nav uzskatāmi psihologu atzinumi, kuru izpētes mērķis bijis cits, nevis iespējamās vardarbības konstatēšana, piemēram, konsultācijas bērna trauksmainības mazināšanai.

2.3.4. Bērna šķiršana no ģimenes vardarbības dēļ

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) pirmā daļa ietver likumdevēja noteikto gadījumu uzskaitījumu, kad ir iespējama bērna šķiršana no ģimenes, tajā skaitā, ja bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ. Minētajā gadījumā **bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē.**

Tāpat [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 52.panta](#) ceturtajā daļā noteikts, ka bērnam, kurš cietis no vardarbības (prettiesiskām darbībām) savā ģimenē vai kuram pastāv reāli vardarbības

draudi, nekavējoties nodrošināma ārpusģimenes aprūpe, ja vainīgās personas nav iespējams izolēt no bērna.

Ja pēc dzīves apstākļu pārbaudes laikā konstatētā vai sarunā ar bērnu noskaidrotā bāriņtiesas priekšsēdētājs/bāriņtiesas loceklis secina, ka atrašanās pie vecākiem vai atgriešanās mājās pēc sarunas ar priekšsēdētāju vai bāriņtiesas locekli, kurā bērns ir pastāstījis par vardarbību, apdraud vai var apdraudēt bērna veselību vai dzīvību, priekšsēdētājs/ bāriņtiesas loceklis, **pieņem vienpersonisku lēmumu** par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Bāriņtiesas rīcība pieņemot vienpersonisko lēmumu izvērstāk skaidrota centra izstrādātajos **Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.**

Šādos gadījumos **bērns nogādājams drošībā** (krīzes audžuģimenē, pie radniekiem, ja nepieciešams- slimnīcā), par vardarbību pret bērnu **informējama policija**, un bērnam **sniedzama nepieciešamā palīdzība**:

- 1) ja tas nepieciešams, neatliekamā medicīniskā palīdzība vai veselības aprūpes pakalpojumi;
- 2) sociālās rehabilitācijas pakalpojumi.

Gadījumos, kad, piemērojot [Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) pirmajā daļā noteikto, bāriņtiesa lēmusi par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, kā arī pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, par pieņemto lēmumu šķirt bērnu no ģimenes **jāinformē bērna vecāku dzīvesvietas sociālais dienests** un jālūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem.

Normatīvie akti paredz, ka bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. Atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) piektajā daļā noteiktajam pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu ar nolūku panākt bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanu, īstenojot konkrētus pasākumus, lai bērni varētu atgriezties vecāku aprūpē un turpmāk ģimenē tiktu nodrošināta bērna attīstībai un augšanai labvēlīga vide.

Gadījumos, ja bāriņtiesa konstatē, ka bērns cietis no vardarbības ģimenē, bet **nav nepieciešams bērnu šķirt** no vecākiem, jo bērna dzīvība vai veselība nav apdraudēta, bāriņtiesa nekavējoties **informē sociālo dienestu** par nepieciešamību veikt darbu ar vecākiem un sadarbībā ar sociālo dienestu gādā, lai bērns saņemtu nepieciešamo sociālo rehabilitāciju.

Bāriņtiesa ierosina lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu un saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmās prim daļas redakciju, bāriņtiesa, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzišana u.tml.), informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus [...].

Izvērstāka informācija par bāriņtiesas darbībām, t.sk., riska novērtēšanu atrodama centra izstrādātajos **Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.**

Svarīgi!

Gadījumos, kad konstatēta vardarbība pret bērnu ģimenē, bet bērns netiek šķirts no ģimenes, bāriņtiesai jāveic regulāras ģimenes dzīves apstākļu pārbaudes un jāvienojas par vairākām regulārām starpprofesionāļu sanāksmēm ar sociālo darbinieku, kurš sniedz palīdzību un atbalstu ģimenei, lai pārliecinātos par vecāku iesaisti konstatēto risku novēršanā un sasniegtajiem rezultātiem, bērnam sniegto sociālo rehabilitāciju un vardarbības neturpināšanos ģimenē. Šādās situācijās kā resurss var tikt izmantota arī [pašvaldības sadarbības grupa](#).

Atbilstoši [Latvijas Republikas Civillikuma 203.panta](#) trešajā daļā paredzētajam bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, ja gada laikā no aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iespējams tās atjaunot. Bāriņtiesai ir tiesības lemt par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pirms šā panta trešajā daļā noteiktā termiņa iestāšanās, ja tas ir bērna interesēs. Ievērojot minēto, **ja vecāki pret bērnu izturējušies sevišķi cietsirdīgi vai nežēlīgi, bāriņtiesa izvērtē nepieciešamību tūlīt pēc lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu, nenogaidot iepriekš norādīto termiņu, iesniegt prasību tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem.**

Svarīgi!

Tiesas atsevišķi noteikta bērna aizgādība vienam vecākam nenozīmē, ka otram vecākam aizgādības tiesības ir atņemtas. Līdz ar to situācijās, kad viens no vecākiem bijis vardarbīgs pret bērnu, bet par bērna drošību un aprūpi gādājis otrs vecāks, tiesā risinot atsevišķas aizgādības noteikšanu un saskarsmes tiesību ierobežošanu, bāriņtiesai jebkurā gadījumā nepieciešams kompetences ietvaros lemt par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vardarbīgajam vecākam un prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai.

2.3.5. Bērna aizsardzība pret vardarbīgo personu

Bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta](#) otrajā daļā noteikto, ir **tiesības atteikties paziņot** bērnu (kas nodots aizbildnībā vai audžuģimenē, vai ievietots bērnu aprūpes iestādē) vecākiem, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, **bērna atrašanās vietu vai pieņemt lēmumu par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu**, ja tas kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.

Svarīgi!

[Bāriņtiesu likuma 18.panta](#) 3.punkta b) apakšpunktā noteiktas bāriņtiesas tiesības nosūtīt konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista personu, ar kuru bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus, vai personu, ar kuru bērns dzīvo nedalītā saimniecībā. Vardarbības pret bērnu gadījumā var būt būtiski saņemt psihologa atzinumu par vecāku vai citu tuvo cilvēku iespējamo saskarsmi ar bērnu, pirms lēmuma, ar kuru atceltu saskarsmes ierobežojumus, pieņemšanas.

Vēršam uzmanību, ka 2014.gada 31.martā Latvijā stājās spēkā grozījumi normatīvajos aktos, paredzot iespēju vardarbībā cietušo aizsardzībai civilprocesuālā un policejiskā kārtībā, proti, iespēju cietušajām personām pēc savas iniciatīvas civilprocesa ietvaros vērsties tiesā, tajā skaitā ar policijas starpniecību, un lūgt tiesu noteikt ierobežojumus vardarbīgai personai, proti, iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Tāpat piešķirot policijas darbiniekiem plašākas tiesības rīkoties vardarbības ģimenē gadījumos, ja pastāv tūlītēji draudi, ka persona, kas atrodas mājoklī vai tā tuvumā, var nodarīt kaitējumu šajā mājoklī pastāvīgi dzīvojošas personas dzīvībai, brīvībai vai veselībai.

[Civilprocesa likums](#) nosaka to personu loku, kuras ir tiesīgas iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, kā arī paredz gadījumus, kuros persona tiesīga vērsties tiesā ar attiecīgu pieteikumu, proti, ja pret personu ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība. Tāpat grozījumi [Civilprocesa likumā](#) paredz konkrētus pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus, piemēram, pienākumu atbildētājam atstāt mājokli, aizliegumu atbildētājam jebkurā veidā sazināties ar prasītāju u.c.

[Bāriņtiesu likuma 19.¹ pants](#) paredz bāriņtiesas kompetenci bērna interesēs iesniegt tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, ja bērna vecāks vai aizbildnis objektīvu iemeslu dēļ nav iesniedzis bērna interesēs tiesai šo pieteikumu.

Minēto pieteikumu bāriņtiesa sniedz tiesā, ja pastāv kāds no šiem apstākļiem:

- pret bērnu ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla vai psiholoģiska vardarbība, vai vardarbīga kontrole;
- saņemtas ziņas par iespējamu pret bērnu vērstu fizisko, seksuālo vai psiholoģisko vardarbību vai vardarbīgu kontroli;
- pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu, ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība;
- saņemtas ziņas par iespējamu fizisko, seksuālo, psiholoģisko vai ekonomisko vardarbību pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu.

Pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību iesniedz tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā konstatēts kāds no šā panta pirmajā daļā minētajiem apstākļiem vai kuras darbības teritorijā bērns dzīvo.

Vēršam uzmanību, ka bāriņtiesai nav jālemj par pieteikuma iesniegšanu tiesai bāriņtiesas sēdē, pieteikums tiesai sagatavojams vēstules veidā, parakstot to bāriņtiesas priekšsēdētājam.

2.3.6. Vardarbība pret bērnu pie ārpusģimenes aprūpes sniedzēja

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Vardarbībai pakļauti bērni ir ne tikai bioloģiskajā ģimenē, vai ārpus ģimenes, bet, diemžēl, arī pie ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja – aizbildņa vai audžuģimenes vai ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijā (turpmāk – bērnu aprūpes institūcija). Ik gadu bāriņtiesas ir bijušas spiestas lemt par aizbildņa atcelšanu vai audžuģimenes statusa atņemšanu vardarbības pret bērnu dēļ. Tāpat tiek konstatēti vardarbības gadījumi pret bērniem no bērnu aprūpes institūcijas darbiniekiem.

Saņemot informāciju par iespējamo vardarbību pret bērnu, bāriņtiesai veicamas tādas pašas darbības, kā lietās, kad vardarbība pieļauta pret ģimenē dzīvojošu bērnu, proti, **nekavējoties jāpārbauda saņemtā informācija**, jāveic dzīves apstākļu pārbaude, jānoskaidro bērna, aprūpētāja viedoklis un nepieciešamības gadījumā, ja citādi nav iespējams novērst apdraudējumu bērnam, jāpieņem vienpersonisks lēmums par bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas vai bērna izņemšanu no audžuģimenes vai jārisina jautājums par bērnu aprūpes institūcijā ievietotā bērna aizsardzības nodrošināšanu.

Papildus vēršam uzmanību uz [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 80.punktā](#) noteikto, ka attiecīgās bāriņtiesas priekšsēdētājs vai bāriņtiesas loceklis **ne retāk kā reizi gadā pārbauda** aizbildnībā vai aizgādnībā esošās personas dzīves apstākļus. [Savukārt Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr.354 "Audžuģimenes noteikumi" 4.punktā](#) noteikts, ka bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, vai audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa (pamatojoties uz sadarbības līgumu) **ne retāk kā reizi gadā** sadarbībā ar atbalsta centru pārbauda dzīves apstākļus un izvērtē audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu. Bērnu aprūpes institūcijā ievietotā bērna tiesību un interešu ievērošanu bāriņtiesa novērtē **vismaz reizi gadā**, saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 36.pantu](#) pirmo daļu.

Svarīgi!

Ikgadējās dzīves apstākļu pārbaudes ārpusģimenes aprūpē ievietotiem bērniem nav tikai formāls dzīves telpas novērtējums. Bāriņtiesai īpaši jāvelta laiks pārrunām ar bērnu, lai noskaidrotu viņa pašsajūtu, savstarpējās attiecības gan ar aizbildni, audžuvecāku, institūcijas darbiniekiem, gan ar pārējiem ģimenes locekļiem, citiem institūcijā ievietotajiem bērniem. Nav pieļaujams, ka ikgadējās dzīves apstākļu pārbaudes laikā vispār netiek veiktas pārrunas ar bērnu. Gadījumā, ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā nav iespējama saruna ar bērnu (piemēram, bērns ir nometnē vai izglītības iestādē), bāriņtiesai jāatrod iespēja atkārtotam apmeklējumam, lai veiktu sarunu ar bērnu.

Vēršam uzmanību uz **preventīvas rīcības nozīmību** ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesību un interešu aizsardzībai. Centra darbinieki, veicot pārbaudes bāriņtiesu aizbildnības, audžuģimenes un institūcijā ievietoto bērnu lietās ir konstatējuši, ka bāriņtiesas nereti jau ilgu laika posmu ir saņēmušas informāciju, kas liecina par pieaugošām problēmām un saspīlējumu gan bērna un aprūpētāja savstarpējās attiecībās, gan bērna attiecībās ar citiem aprūpētāja ģimenes locekļiem. Vienlaikus diemžēl jāsecina, ka nereti šādiem signāliem netiek pievērsta pienācīga uzmanība un netiek sniegts nepieciešamais atbalsts, lai nepieļautu situācijas saasināšanos un pārtrauktu, piemēram, emocionālo vardarbību pret bērnu. Rezultātā problēmsituācijas pāraug vardarbībā pret aprūpē un audzināšanā nodoto bērnu un bāriņtiesai bērns jāšķir no aizbildņa vai audžuģimenes, vai jārisina bērna drošības jautājumi institūcijā.

[Bāriņtiesu likuma 4.panta](#) otrā daļa nosaka, ka bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Līdz ar to, tiklīdz bāriņtiesā tiek saņemta informācija par iespējamām nesaskaņām, vardarbību vai citām problēmām, bāriņtiesas **pienākums ir iesaistīties situācijas risinājuma meklēšanā**.

Labās prakses ietvaros, būtu nepieciešama **starpinstitucionāla tikšanās** ar pašvaldības sociālo dienestu, ārpusģimenes atbalsta centru un pēc nepieciešamības ar citiem speciālistiem (piemēram, ģimenes ārsts vai kāds medicīnas speciālists, izglītības iestādes darbinieks), **lai izvērtētu piemērotākos atbalsta veidus aizbildnim, audžuģimenei, bērnu aprūpes iestādes personālam un ārpusģimenes aprūpē nodotajam bērnam**. Tāpat speciālistiem jāvienojas ar bērna aizbildni, audžuģimeni vai bērnu aprūpes institūcijas vadītāju par noteikto uzdevumu izpildi un bāriņtiesai regulāri jāpārliedz, vai tiek veiktas darbības situācijas risināšanā un vai tiek sasniegti izvirzītie mērķi.

Ja **bērnu aprūpes institūcijas** vadītājs saņem informāciju par darbinieka vardarbīgu rīcību pret bērnu, tad viņa pienākums ir nekavējoties informēt tiesībsargājošās iestādes. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta](#) otrajā daļā noteikts, personas par izdarītajiem pārkāpumiem saucamas pie disciplinārās vai citas likumā noteiktās atbildības.

Situācijā, ja minētais darbinieks ir valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, tad **par darbinieka iespējamo vardarbību iestādes vadītājs informē centru**, pamatojoties uz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 88.panta](#) pirmajā daļā noteikto.

Svarīgi!

Ja pret darbinieku ir uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība, darba devēja pienākums ir atstādināt darbinieku no amata pienākumu pildīšanas.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) septītajā daļā noteikto, ja ir pamatotas aizdomas vai iestādes vadītāja, darba devēja vai pasākuma organizatora rīcībā ir informācija par to, ka šā panta piektajā daļā minētās personas pieļāvušas bērna tiesību pārkāpumus vai pret tām uzsākts kriminālprocess par noziedzīgu nodarījumu, kas minēts šā panta piektajā un sestajā daļā, vai uzsākts administratīvā pārkāpuma process par šā panta sestajā daļā minētajiem administratīvajiem pārkāpumiem, iestādes vadītājs, darba devējs vai pasākumu organizators nodrošina, ka attiecīgie darbinieki tiek atstādināti no amata (no pienākumu pildīšanas) līdz lietas apstākļu noskaidrošanai un izvērtēšanai vai līdz galīgā nolēmuma pieņemšanai kriminālprocesā.

Savukārt saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) pirmo daļu, bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, šo iestāžu vadītāji un darbinieki, bērnu pasākumu un tādu pasākumu organizatori, kuros piedalās bērni, personas, kuras minētajās iestādēs un pasākumos veic brīvprātīgo darbu vai saskaņā ar šīm iestādēm noslēgto vienošanos sniedz pakalpojumus, ir atbildīgas par bērna veselības un dzīvības aizsardzību, par to, lai bērns būtu drošībā, lai viņam tiktu sniegti kvalificēti pakalpojumi un ievērotas

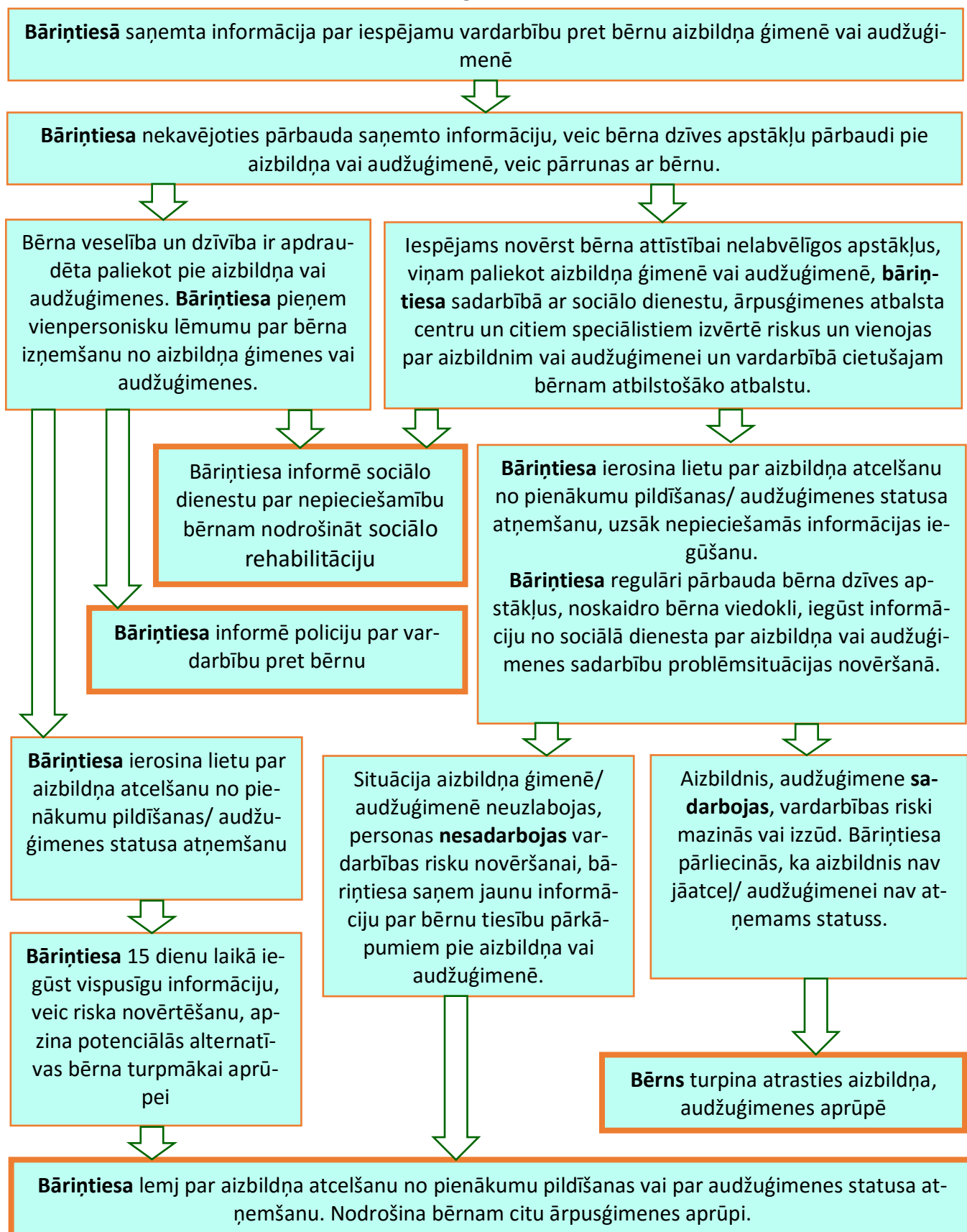
citas viņa tiesības. [Minētā panta](#) otrajā daļā noteikts, ka šā panta pirmajā daļā minētās personas par izdarītajiem pārkāpumiem saucas pie disciplinārās vai citas likumā noteiktās atbildības.

Līdz ar to, gadījumā, ja iestādes vadītāja rīcībā ir bijusi informācija par darbinieka iespējami vardarbīgu rīcību pret bērnu, bet vadītājs par minēto nav informējis atbildīgās institūcijas, tad iestādes vadītājs arī saucams pie disciplinārās vai citas likumā noteiktās atbildības.

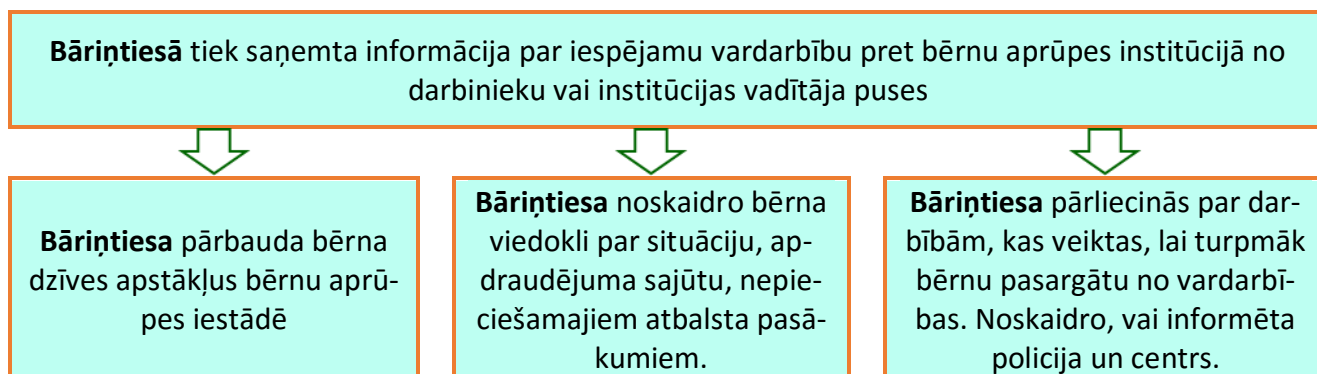
Svarīgi!

Ja bāriņtiesa saņem informāciju par bērna tiesību pārkāpumiem bērnu aprūpes iestādē, tai jāpārlicinās vai iestādes vadītājs, vai attiecīgā pašvaldības dome, ir veikusi darbības bērna pasargāšanai no vardarbīgās personas, nodrošinājusi bērnam nepieciešamo atbalstu un rehabilitāciju, kā arī, vai par vardarbību informēta policija vai centrs.

Bāriņtiesas rīcība, ja saņemta informācija par vardarbību pret bērnu pie aizbildņa vai audžuģimenē

Bāriņtiesas rīcība, ja tiek saņemta informācija par vardarbību pret bērnu no bērnu aprūpes iestādes darbinieku vai vadītāja puses

Pēc minēto darbību veikšanas bāriņtiesa:

1. rīko starpinstitucionālu tikšanos ar iestādes vadītāju, sociālo dienestu, nepieciešamības gadījumā ar citām personām;
2. izvērtē visu iegūto un saņemto informāciju no prioritāras bērna tiesību aizsardzības perspektīvas;
3. izvērtē bērnam nepieciešamo sociālo rehabilitāciju un vienojas ar iestādes vadītāju, sociālo dienestu par tās nodrošināšanu;
4. regulāri pārliecinās par darbībām, kas veiktas attiecībā uz bērna sociālo rehabilitāciju, drošas vides nodrošināšanu;
5. nepieciešamības gadījumā risina jautājumu par bērna turpmāku uzturēšanos pie cita ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma sniedzēja.

2.3.7. Vardarbība pret bērnu ārpus ģimenes

Prioritāri bērnu tiesību un interešu nodrošinātājs vardarbības gadījumos ārpus ģimenes ir bērna likumiskais pārstāvis – vecāki, aizbildnis, aprūpes iestādes vadītājs vai bāriņtiesa, ja bērns ievietots audžuģimenē. Vienlaikus nereti ir situācijas, kad bērna likumiskie pārstāvji dažādu subjektīvu (kauns, apjukums, bailes u.c. sajūtas) un objektīvu (nepietiekamas sociālās prasmes, slikts veselības stāvoklis u.c.) iemeslu dēļ nepietiekami nodrošina vardarbībā cietušā bērna tiesības un intereses.

Svarīgi!

Īpaša uzmanība vēršama uz pilnvērtīgu bērna tiesību un interešu aizsardzību ģimenēs, kad pret bērnu vardarbīgā persona bijusi emocionālās, ekonomiskās vai sociālās attiecībās ar bērna likumiskajiem pārstāvjiem – piemēram, bērna vecāku/aizbildņa darba devējs, draugs, dzīvesvietas īpašnieks, paziņa, reliģiskās draudzes loceklis u.tml.

Gadījumos, kad bāriņtiesā nonāk informācija (visbiežāk no sociālā dienesta, policijas vai prokuratūras) par vardarbībā cietušu bērnu un viņa likumisko pārstāvju nepietiekamu iesaisti

bērna tiesību nodrošināšanā, bāriņtiesai nepieciešams veikt darbības kompetences ietvaros un:

- 1) iegūt vispusīgu informāciju par situāciju – t.i., veikt ģimenes dzīves apstākļu pārbaudi, veikt pārrunas ar bērnu, viņa likumiskajiem pārstāvjiem un ja nepieciešams, citiem ģimenes locekļiem;
- 2) pieprasīt un saņemt informāciju no sociālā dienesta, krīzes centra, slimnīcas vai citām institūcijām un amatpersonām par situāciju un bērna likumisko pārstāvju rīcību;
- 3) pārliecināties, vai bērna likumiskie pārstāvji veikuši visas nepieciešamās darbības, lai bērns saņemtu palīdzību – nodrošinājuši, lai bērns saņemtu sociālās rehabilitācijas pakalpojumus dzīvesvietā vai īpašā rehabilitācijas institūcijā kā vardarbībā cietis bērns;
- 4) pārliecināties vai par vardarbību ir informētas tiesībsargājošās iestādes un ja nav, tad nosūtīt informāciju policijai;
- 5) pārliecināties, vai bērna likumiskie pārstāvji veic darbības bērna interešu pārstāvībai kriminālprocesā. Centra ieskatā, ja bāriņtiesai radušās šaubas par vecāku/aizbildņa spēju pilnvērtīgi pārstāvēt bērnu kriminālprocesā, tai par to jāinformē krimināllietu uzraugošais prokurors.

Ja bērna likumiskie pārstāvji nav izpildījuši speciālistu norādījumus, bāriņtiesai jāizskaidro viņu pienākumi, jāsniedz informatīvs atbalsts tālākai rīcībai. Papildus uzsveramas [Bāriņtiesu likuma 18.panta](#) 3.punkta a. apakšpunktā noteiktās bāriņtiesas tiesības nosūtīt bērnu konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista, ja bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai.

Gadījumos, ja bērna likumiskais pārstāvis nesadarbojas ar speciālistiem un nenodrošina cietušajam bērnam drošu vidi un nepieciešamo atbalstu un rehabilitāciju, bāriņtiesai ierosināma lieta par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem vai aizbildņa atcelšanu no pienākumu pildīšanas.

Izvērtāka informācija par bāriņtiesas rīcību aizgādības tiesību pārtraukšanā skatāma centra izstrādātajos [Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu](#).

2.4. Vardarbībā cietušo bērnu sociālā rehabilitācija

[Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta](#) 1². daļā noteikts, ka valsts nodrošina vardarbības rezultātā cietušo bērnu sociālo rehabilitāciju.

Saskaņā ar [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” 4.punktā](#) noteikto, ja bāriņtiesai radušās aizdomas, ka bērns cietis no vecāku vardarbības, tā **informē pašvaldības sociālo dienestu** un pēc tam, kad bērns saņēmis nepieciešamo ārstēšanu un medicīnisko rehabilitāciju, **nosūta bērnu pie psihologa vai sociālā darbinieka**, kurš izvērtē un nosaka, vai bērnam nepieciešama sociālā rehabilitācija.

Bāriņtiesu darba praksē ir konstatētas situācijas, ka bāriņtiesas rīcībā nonāk novēlota informācija, ka bērns iespējams iepriekšējā laika periodā, piemēram, pirms vairākiem mēnešiem, pusgada vai gada, ir cietis no fiziskas vai emocionālas vardarbības vai citām prettiesiskām, cietis sirdīgām vai bērna cieņu aizskarošām darbībām, bet nav saņēmis nepieciešamo atbalstu un palīdzību. **Arī šādos novēlotos**, kā arī aktuālos gadījumos, ja bāriņtiesa konstatē, ka bērns ir kļuvis par prettiesiskas darbības upuri un nav ievietots iestādē, kas nodrošina sociālo rehabilitāciju vardarbības upuriem vai saņēmis psihologa konsultācijas dzīvesvietā, bāriņtiesa rakstiski informē sociālo dienestu vai psihologu ar lūgumu izvērtēt un noteikt vai bērnam nepieciešama sociālā rehabilitācija atbilstoši [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumos Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”](#) paredzētajam.

Savukārt **sociālais darbinieks vai psihologs sniedz atzinumu**, vai bērnam ir psiholoģiskas traumas pazīmes pēc pārciestās vardarbības un vai un kādi bērnam ir nepieciešami sociālās rehabilitācijas pasākumi un palīdzība, lai bērns atgūtu fizisko un psihisko veselību, kā arī norāda vēlamā risinājumu:

- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem bērna dzīvesvietā;
- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem iestādē (bērnu aprūpes iestādē, sociālās korekcijas izglītības iestādē, ieslodzījuma vietā);
- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem sociālās rehabilitācijas institūcijā;
- bērnam nepieciešams sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 dienām vai komplekss sociālās rehabilitācijas kurss līdz 60 dienām;
- nepieciešams, lai kopā ar bērnu sociālās rehabilitācijas institūcijā uzturētos kāds viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1613 „[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)” 6.5.apakšpunktā noteikto kārtību.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu **koordinē pašvaldības sociālais dienests**, pamatojoties uz šādiem dokumentiem:

- bērna vecāka, aizbildņa, iestādes vadītāja, audžuģimenes vai bāriņtiesas iesniegumu par nepieciešamību bērnam piešķirt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, norādot, no kāda veida vardarbības bērns cietis un kur tā notikusi;
- psihologa vai sociālā darbinieka atzinumu;
- izrakstu no stacionārā vai ambulatorā pacienta medicīniskās kartes (veidlapa Nr.027/u) par saņemto ārstēšanu un medicīnisko rehabilitāciju (ja tāda sniegta).

2.5. Valsts kompensācija cietušajiem

(informācija aktualizēta 10.01.2024.)

Kārtību, kādā Juridiskās palīdzības administrācija⁴² izmaksā valsts kompensāciju cietušajam, un valsts kompensācijas apmēru reglamentē [likums “Par valsts kompensāciju cietušajiem”](#). Atbilstoši minētā likuma normām tiesības uz valsts kompensāciju ir cietušajiem - fiziskajām personām, kuras [Kriminālprocesa likumā](#) noteiktajā kārtībā ir atzītas par cietušajiem, un kurām ar tīšu noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums - fiziskas ciešanas, mantisks zaudējums vai morāls aizskārums.

Atbilstoši [likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 3.panta](#) otrajā daļā noteiktajam cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar [Krimināllikumu](#) nav saucams pie kriminālatbildības.

Tātad, lai personai rastos tiesības saņemt valsts kompensāciju, jāpastāv šādiem priekšnoteikumiem:

- 1) fiziskā persona atzīta par cietušo [Kriminālprocesa likumā](#) noteiktajā kārtībā;
- 2) kaitējums nodarīts tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā;
- 3) iestājušās [likuma 3.panta](#) ceturtajā daļā minētās sekas.⁴³

Lai saņemtu valsts kompensāciju, cietušais iesniedz administrācijai aizpildītu valsts kompensācijas pieprasījuma veidlapu, kuras paraugu apstiprina Ministru kabinets, kā arī pievieno nepieciešamos dokumentus. Saskaņā ar [likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 8.panta](#) otro daļu, ja valsts kompensācijas pieprasīšanas brīdī kriminālprocesā nav pieņemts galīgais nolēmums, cietušais valsts kompensācijas pieprasījumam pievieno procesa virzītāja izziņu. Savukārt, ja kriminālprocess ir pabeigts vai stājies spēkā procesa virzītāja lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu personu nereabilitējošu apstākļu dēļ, cietušais valsts kompensācijas pieprasījumam pievieno spēkā stājušos galīgo procesa virzītāja nolēmumu. Ja tiesas spriedumā vai procesa virzītāja galīgajā nolēmumā cietušajam kriminālprocesuālajā vai civilprocesuālajā kārtībā noteiktais atlīdzinājums par noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu nav izpildīts vai izpildīts nepilnīgi, procesa virzītāja galīgajam nolēmumam pievieno izpildu dokumentu vai informē, kuram zvērinātam tiesu izpildītājam tas iesniegts piespiedu izpildei ([likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 8.panta trešā daļa](#)).

Vēršam uzmanību, ka valsts kompensāciju pieprasa un attiecīgu pieprasījuma veidlapu **aizpilda un paraksta nepilngadīgā cietušā likumiskais pārstāvis**. Ievērojot minēto, ja bērnam nodibināta aizbildnība, pieprasījumu sagatavo bērna aizbildnis, ja bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē - institūcijas vadītājs, savukārt, ja bērns ar bāriņtiesas lēmumu ievietots audžuģimenē - pieprasījumu iesniedz bāriņtiesa.

⁴² Saskaņā ar Juridiskās palīdzības administrācijas un Tiesu administrācijas apvienošanu, no 2024. gada 1. janvāra Juridiskās palīdzības administrācijas funkcijas, uzdevumus, tiesības, saistības, prasības, informācijas sistēmas, mantu, finanšu līdzekļus, lietvedību un arhīvu pārņem Tiesu administrācija

⁴³ Juridiskās palīdzības administrācijas 2021.gada 11.janvāra elektroniskā pasta vēstule Bērnu aizsardzības centram

Svarīgi!

Pieprasījuma veidlapu aizpilda un paraksta nepilngadīgā **likumiskais pārstāvis**, nevis persona, kura atzīta par nepilngadīgā cietušā pārstāvi kriminālprocesā.

Juridiskās palīdzības administrācija ir sniegusi izvērstu skaidrojumu par to, **kam ir tiesības pieprasīt valsts kompensāciju cietušajam nepilngadīgajam**:

1) nepilngadīgais cietušais dzīvo ģimenē un vecākiem nav pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, saskaņā ar [Civillikuma 177.panta](#) otro daļu un [APL 21.panta](#) otro un trešo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz **viens no nepilngadīgā cietušā vecākiem** (māte vai tēvs);

2) nepilngadīgajam cietušajam nodibināta aizbildnība un iecelts aizbildnis, saskaņā ar [Civillikuma 252.pantu](#), [APL 21.panta](#) otro un trešo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz nepilngadīgā **cietušā aizbildnis**, pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, ar kuru bērnam ir nodibināta aizbildnība un iecelts aizbildnis;

3) vecāks pilnvarojis **zvērinātu advokātu** (nav nepieciešama notariāli apliecināta pilnvara), trešo personu (notariāli apliecināta pilnvara) pārstāvēt nepilngadīgo cietušo valsts iestādēs, saskaņā ar [Civillikuma 2289.pantu](#) un [APL 38.panta](#) pirmo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz pilnvarotā persona (ja pilnvarotā persona norāda savu norēķinu kontu, kurā ieskaitāma valsts kompensāciju, tad pilnvarā ir jābūt paredzētām šādām tiesībām);

4) nepilngadīgais cietušais ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 35.panta](#) otro daļu un [APL 38.panta](#) trešo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz **attiecīgās institūcijas vadītājs vai viņa pilnvarots darbinieks** (pilnvara pārstāvēt bērnu valsts iestādēs), pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, ar kuru bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā un dokumentu, kas apliecina bērna atrašanos konkrētajā iestādē;

5) nepilngadīgais cietušais ievietots audžuģimenē, saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 17.panta](#) 10.punktu un [APL 38.panta](#) trešo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz attiecīgās **bāriņtiesas priekšsēdētājs vai viņa pilnvarots darbinieks** (pilnvara pārstāvēt bērnu valsts iestādēs), pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, ar kuru bērns ievietots audžuģimenē.⁴⁴

Praksē aizvien konstatēti gadījumi, kad valsts kompensācija pieprasīta novēloti vai netiek pieprasīta vispār. [Likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 9.pants](#) paredz noteiktu termiņu, kādā iesniedzams valsts kompensācijas pieprasījums.

Svarīgi!

Pieprasījumu Juridiskās palīdzības administrācijai⁴⁵ iesniedz **triju gadu laikā** pēc dienas, kad persona atzīta par cietušo vai ir uzzinājusi par faktiem, kas šai personai dod tiesības to darīt.

⁴⁴ Juridiskās palīdzības administrācijas 2021.gada 11.janvāra elektroniskā pasta vēstule Bērnu aizsardzības centram

⁴⁵ Saskaņā ar Juridiskās palīdzības administrācijas un Tiesu administrācijas apvienošanu, no 2024. gada 1. janvāra Juri-diskās palīdzības administrācijas funkcijas, uzdevumus, tiesības, saistības, prasības, informācijas sistēmas, mantu, finanšu līdzekļus, lietvedību un arhīvu pārņem Tiesu administrācija

Ievērojot minēto, prioritārai bērna tiesību aizsardzības nodrošināšanai, aicinām bāriņtiesas ievērot [likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem”](#) noteikto valsts kompensācijas pieprasījuma iesniegšanas termiņu. Tāpat aicinām, īstenojot bāriņtiesas pienākumus aizbildnības uzraudzībā un bērnu aprūpes iestādē ievietota bērna tiesību un interešu ievērošanas uzraudzības pasākumus, pārliecināties, vai attiecīgu pieprasījumu iesniedzis aizbildnis, iestādes vadītājs un vai kompensācija izmaksāta, tādējādi pienācīgi realizējot nepilngadīgā cietušā tiesības uz valsts kompensāciju.

Papildus norādāms, ka atbilstoši [likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 2.panta](#) otrajai daļai valsts kompensācijas pieprasīšana un izmaksāšana, pamatojoties uz šo likumu, neierobežo cietušā tiesības pieprasīt kompensāciju saskaņā ar [Kriminālprocesa likumu](#). [Kriminālprocesa likuma 350.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu. [Kriminālprocesa likuma 351.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka cietušajam ir tiesības iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju jebkurā kriminālprocesa stadijā līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā. Pieteikumā jāpamato par mantisko zaudējumu pieprasītās kompensācijas apmērs, bet kompensācijas apmērs par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām — tikai jānorāda. Minētā panta otrajā daļā noteikts, ka pieteikumu var iesniegt rakstveidā vai izteikt mutvārdos. Mutvārdu pieteikumu procesa virzītājs ieraksta protokolā. Tādējādi, ja bāriņtiesas pārstāvis ir atzīts par nepilngadīgā cietušā pārstāvi kriminālprocesā, bāriņtiesas pārstāvim, pārstāvot nepilngadīgā intereses kriminālprocesā, ir visas Kriminālprocesa likumā noteiktās tiesības, tai skaitā [Kriminālprocesa likuma 351.pantā](#) paredzētās tiesības – iesniegt pieteikumu par noziedzīga nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma atlīdzināšanu.⁴⁶

Vienlaikus Juridiskās palīdzības administrācija ir vērsusi gan bāriņtiesu, gan centra vērību uz to, ka ne visos gadījumos kompensācija pieprasāma. Izvērtējot Juridiskās palīdzības administrācijā saņemtos valsts kompensācijas pieprasījumus un tiem pievienotos dokumentus, ir konstatēti gadījumi, kad bāriņtiesas, īstenojot bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības, pieprasa valsts kompensāciju par noziedzīgiem nodarījumiem, kuru rezultātā nav iestājušās [likuma 3.panta ceturtajā daļā](#) minētās sekas. Visbiežāk tie ir noziedzīgi nodarījumi, kuriem noteikta kvalifikācija pēc [Krimināllikuma 130.panta “Tīšs viegls miesas bojājums”⁴⁷](#) un [174.panta “Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo”](#) pazīmēm. Minētajos gadījumos cietušajam ir tiesības pieprasīt kaitējuma kompensāciju [Kriminālprocesa likuma 351.pantā](#) noteiktajā kārtībā⁴⁸. Aicinām neskaidribu gadījumā par nepilngadīgo cietušo tiesībām uz valsts kompensāciju un valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtību sazināties ar [Juridiskās palīdzības administrācijas Juridisko nodaļu](#)⁴⁹.

⁴⁶ Juridiskās palīdzības administrācijas 2021.gada 11.janvāra elektroniskā pasta vēstule Bērnu aizsardzības centram

⁴⁷ Miesas bojājumu smaguma pakāpju detalizētāks apraksts atrodams likuma [“Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”](#) 3. pielikumā;

⁴⁸ Juridiskās palīdzības administrācijas 2021.gada 11.janvāra elektroniskā pasta vēstule Bērnu aizsardzības centram

⁴⁹ Saskaņā ar Juridiskās palīdzības administrācijas un Tiesu administrācijas apvienošanu, no 2024. gada 1. janvāra Juri-diskās palīdzības administrācijas funkcijas, uzdevumus, tiesības, saistības, prasības, informācijas sistēmas, mantu, finanšu līdzekļus, lietvedību un arhīvu pārņem Tiesu administrācija

Juridiskās palīdzības administrācija 2021.gada 18.janvāra vēstulē centram vērsusi vērību uz nepieciešamību aktualizēt jautājumu par valsts kompensācijas cietušajam mērķi un saņemtās kompensācijas atbilstošu izlietojumu. Analizējot citu valstu pieredzi, kā arī noskaidrojot Tieslietu ministrijas viedokli, Juridiskās palīdzības administrācija norāda, ka valsts kompensācijas saņemšanas mērķis ir sniegt tūlītēju un nekavējošu atbalstu, maksimāli ātri mazināt noziedzīga nodarījuma radītās sekas cietušajam.

Minētais iziet no [likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 3.panta](#) otrajā daļā nostiprinātā nosacījuma, ka cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības, kas nozīmē, ka cietušais tiesīgs saņemt valsts kompensāciju, kolīdz [Kriminālprocesa likuma](#) noteiktajā kārtībā par tādu ir atzīts.

Centra ieskatā, valsts kompensācijas cietušajam mērķis ir kompensēt noziedzīgā nodarījumā nodarīto (gan morālo, gan fizisko) kaitējumu un tās izlietošana ir skatāma kopsakarībā ar atbalsta un palīdzības sniegšanu cietušajam bērnam, nozieguma rezultātā radīto traumatisko seku mazināšanai – respektīvi, izlietojuma mērķim jābūt bērna emocionālā un fiziskā stāvokļa uzlabošanai vai stabilizēšanai, katrā individuālā gadījumā izvērtējot nepieciešamību (piemēram, papildus valsts vai pašvaldības nodrošinātajai sociālajai rehabilitācijai, iespējams, tiek saskatīta nepieciešamība citas psihoterapijas vai mūzikas/mākslas terapijas apmaksai). Protams, var būt situācijas, kurās bērna likumiskais pārstāvis saskatīs citus, bērna interešu nodrošināšanai, atbilstošus kompensācijas izlietojumus – piemēram, apmaksājot kādas bērnam nozīmīgas un emocionālo pašsajūtu uzlabojošas brīvā laika nodarbības.

Lai arī normatīvais regulējums skaidri neparedz valsts kompensācijas ieskaitīšanu bērna krājkontā kredītiestādē, jo primārais tās mērķis ir segt tūlītējās vajadzības, kas radušās noziedzīgā nodarījuma rezultātā, gadījumos, ja kompensācijas saņemšanas brīdī to nav nepieciešams izlietot vai arī, ja pēc nepieciešamo vajadzību segšanas atlikuši kompensācijas līdzekļi, ja tas atbilst bērna labākajām interesēm, var tikt ieskaitīti bērna krājkontā kredītiestādē, par ko likumiskajam pārstāvim atbilstoši tiesību aktos noteiktajam jāsniedz ikgadējais norēķins bāriņtiesai.

Atbilstoši [Bāriņtiesu likumā](#) noteiktajai bāriņtiesas kompetencei gadījumos, kad valsts kompensācijas cietušajiem nepilngadīgais saņēmējs atrodas ārpusģimenes aprūpē, bērna likumiskā pārstāvja darbība ir bāriņtiesas uzraudzībā. Līdz ar to bāriņtiesai, uzraugot ārpusģimenes aprūpē esoša bērna tiesību un interešu ievērošanu, sadarbojoties ar bērna likumisko pārstāvi, jāpārlicinās, ka valsts kompensācija bērnam kā cietušajam kriminālprocesā tiek izlietota tai paredzētajam mērķim, t.sk., lai saņemtā kompensācija netiktu izlietota ikdienas aprūpes nodrošināšanai (apģērbs, apavi, pārtikas preces, sadzīves priekšmeti), vai pat trešo personu vajadzību izmaksu segšanai.

Piemērs

16 gadus vecā A tika atzīta par cietušu no seksuālas vardarbības un tika izmaksāta valsts kompensācija cietušajam. Naudas līdzekļi tika ieskaitīti uz A vārda atvērta konta, kam piesaistīta bankas karte. Tika noskaidrots, ka saņemtos naudas līdzekļus izlietoja persona, kura bija aizdomās turamais kriminālprocesā par seksuālo vardarbību pret A, savu vajadzību, t.sk., alkoholisko dzērienu un cigarešu iegādei.

Bērnam pienākošos valsts kompensāciju cietušajam 600 EUR apmērā saņēma bērna aizbildne. Pēc laika noskaidrojās, ka par saņemtajiem līdzekļiem bērnam iegādātas jauni sporta apavi un apģērbs, tomēr par vairāk kā 400 EUR izlietojumu aizbildne nespēja/nevēlējās sniegt informāciju. Vēlāk tika noskaidrots, ka līdzekļi izlietoti citu ģimenē augošo bērnu vajadzībām, kā arī māsasimniecības uzturēšanai.

2.6. Vecāka, aizbildņa, audžuģimenes vai viesģimenes informēšana par iespējamo apdraudējumu bērnam un personas sodāmības faktu

Lai nodrošinātu bērnu aizsardzību no iespējamās vardarbības, [Valsts probācijas dienesta likumā](#) un [Latvijas Soduzpildes kodeksā](#) paredzēti gadījumi, kad brīvības atņemšanas iestādes administrācija vai [Valsts probācijas dienests](#), **informē bāriņtiesu** par noteiktajā teritorijā mītošām potenciāli bīstamām personām un par iespējamiem draudiem, kas var rasties bērnam.

[Latvijas Soduzpildes kodeksa 112.² panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka brīvības atņemšanas iestāde nosūta bāriņtiesai informāciju par personu, kas tiek atbrīvota pēc soda izpildīšanas **par tīšiem vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaizskaramību un tikumību**. Savukārt Valsts probācijas dienests, pamatojoties [uz Valsts probācijas dienesta likuma 18.¹ panta](#) pirmajā un otrajā daļā noteikto, nosūta bāriņtiesai informāciju par attiecīgo klientu, kas ir sodīts par tīšiem vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaizskaramību un tikumību neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Turklāt Valsts probācijas dienests var sniegt ziņas arī gadījumos, ja Valsts probācijas dienesta iegūtās ziņas rada pamatotas aizdomas par bērna veselības, dzīvības un pilnvērtīgas attīstības apdraudējuma iespējamību⁵⁰ un probācijas klients dzīvo vai plāno dzīvot ģimenē, kurā ir bērni.

[Bāriņtiesu likuma 44.¹ pantā](#) noteikts, ka bāriņtiesa **nekavējoties** informē bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni par tās personas sodāmības faktu, ar kuru tai ir nedaļīta saimniecība, ja persona atgriežas no brīvības atņemšanas iestādes pēc soda izciešanas par [Krimināllikuma 159., 160., 161., 162., 162.¹, 164., 165. un 166.pantā](#) minēto noziedzīgo nodarījumu, kurā cietušais ir bijis nepilngadīgs.

Bāriņtiesa, pamatojoties uz iegūtajām ziņām par bērna veselības, dzīvības vai pilnvērtīgas attīstības apdraudējuma iespējamību, **nekavējoties uzaicina** bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni ierasties bāriņtiesā vai **apmeklēt to personīgi** un informē bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni par iespējamo apdraudējumu bērnam un par personas, kas rada šādu apdraudējumu, sodāmības faktu, kā arī sniedz informāciju par ieteicamo rīcību un atbalsta pakalpojumu saņemšanas iespējām.

Vēršam uzmanību, ka saņemtā informācija no Valsts policijas teritoriālās struktūrvienības, brīvības atņemšanas iestādes administrācijas vai no Valsts probācijas dienesta par probācijas klientu ir **ierobežotas pieejamības informācija**. [Informācijas atklātības likuma 5.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka ierobežotas pieejamības informācija ir tāda informācija, kura ir paredzēta ie-

⁵⁰ [Valsts probācijas dienesta likuma 18.1 panta ceturtā daļa](#)

robežotam personu lokam sakarā ar darba vai dienesta pienākumu veikšanu un kuras izpaušana vai nozaudēšana šīs informācijas rakstura un satura dēļ apgrūtina vai var apgrūtināt iestādes darbību, nodara vai var nodarīt kaitējumu personu likumiskajām interesēm.

Vecāks, aizbildnis, audžuģimene vai viesģimene tiek brīdināta par atbildību saistībā ar šajā pantā minētās informācijas izpaušanu trešajām personām. Savukārt pašai personai, par kuras sodāmības faktu informē vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni, par to ziņas nesniedz.

Tā kā bāriņtiesas darbības mērķis ir prioritāri nodrošināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, būtiski ir **iegūt informāciju par to**, vai notiesātā persona plāno dzīvot vai jau dzīvo kopā ar ģimeni, kurā ir nepilngadīgi bērni. Minēto informāciju var iegūt izmantojot Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes ledzīvotāju reģistru vai arī citus līdzekļus – piemēram, jau bāriņtiesas rīcībā esošās vai no sociālā dienesta, pašvaldības policijas iegūtās ziņas.

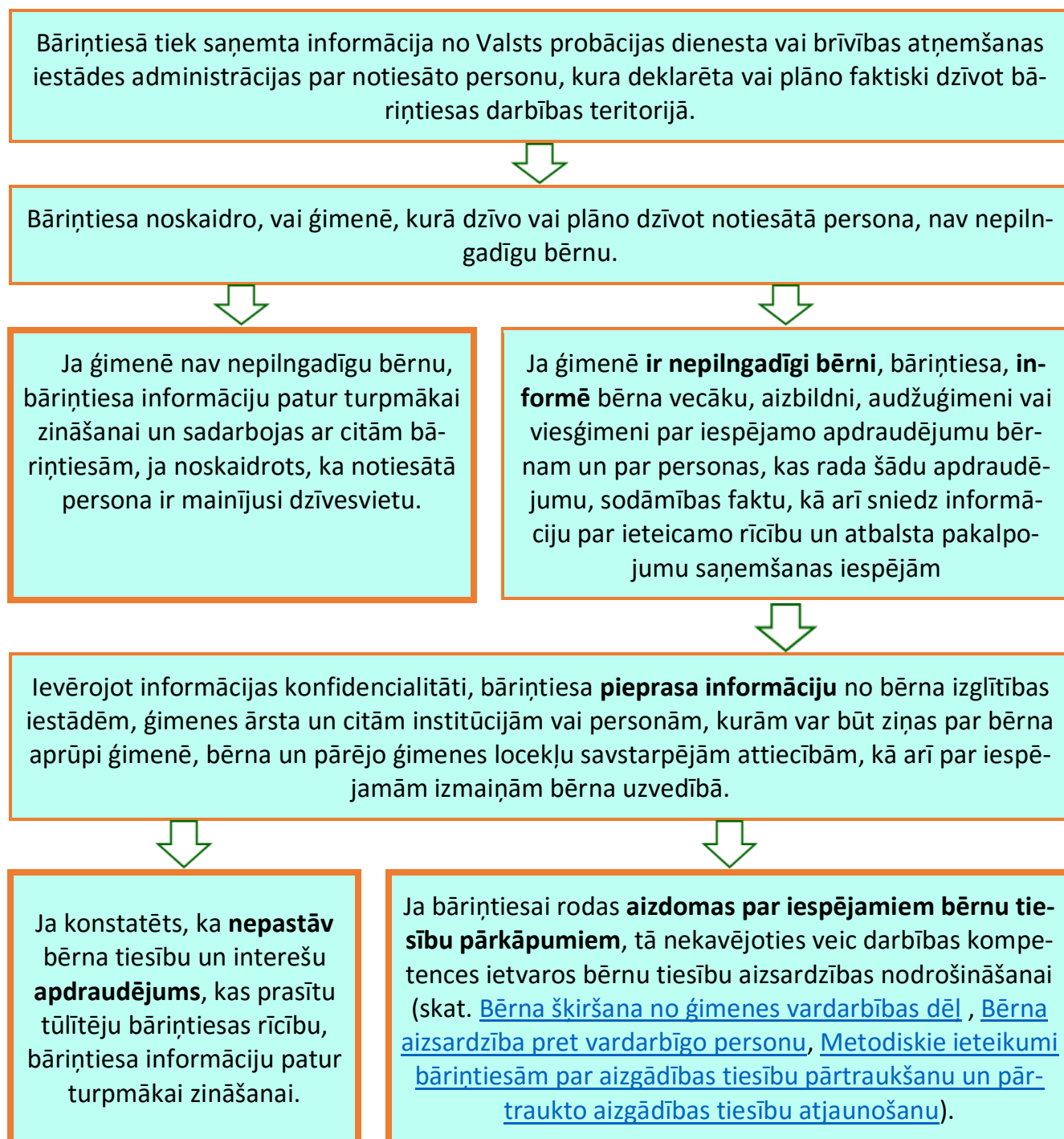
Ja tiek noskaidrots, ka ģimenē nav nepilngadīgu bērnu, bāriņtiesa turpmākas darbības neveic, bet informāciju patur zināšanai, ja turpmākajā darba procesā (t.sk., arī citās bāriņtiesā risināmās lietās) tomēr tiktu iegūta informācija par notiesātās personas saistību ar kādu no ģimenēm, kurās atrodas nepilngadīgi bērni vai citas personas ar ierobežotu rīcībspēju. Vienlaikus bāriņtiesai jāsadarbojas ar citām bāriņtiesām, ja kļūst zināms, ka notiesātā persona ir mainījusi dzīvesvietu uz citu pašvaldību.

Savukārt, ja notiesātā persona dzīvo ģimenē, kurā ir nepilngadīgi bērni, bāriņtiesai, ievērojot informācijas konfidencialitāti, nepieciešams iegūt informāciju par bērnu stāvokli ģimenē, t.sk., informāciju no bērnu izglītības iestādēm, ģimenes ārsta un citām institūcijām vai personām, kas varētu sniegt ziņas par bērnu aprūpi ģimenē, attiecībām ar ģimenes locekļiem un iespējamām bērnu uzvedības izmaiņām. Vēršam uzmanību, ka nepieciešams rūpīgi vērtēt visu saņemto informāciju un pārliedzināties, vai nepastāv bērnu tiesību un interešu apdraudējums. Turklāt apdraudējums jāvērtē kontekstā ar konkrētu notiesātās personas sodāmību.

Ja iegūtā informācija liecina par iespējamu apdraudējumu bērna veselībai, dzīvībai vai pilnvērtīgai attīstībai, bāriņtiesai nekavējoties jāveic darbības kompetences ietvaros, lai to novērstu un jāizvērtē nepieciešamība šķirt bērnu no ģimenes, vienlaikus par konstatēto informējot tiesībsargājošās iestādes. Papildus vēršam uzmanību, ka gadījumos, ja ģimenē, kur plāno dzīvot vai jau dzīvo notiesātā persona, atrodas persona ar ierobežotu rīcībspēju, bāriņtiesai analogiski kā gadījumos ar nepilngadīgiem bērniem, ar lielu rūpību jāpārliedzinās, vai netiek apdraudētas personas ar ierobežotu rīcībspēju tiesības un intereses.

BĀRIŅTIESAS RĪCĪBAS MODELIS

Saņemot informāciju par personu, kura sodīta par tīšiem vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaizskaramību un tikumību.

3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu

(pirmreizēji publicēta 04.09.2019.)

3.1. Vispārīgs aizgādības tiesību raksturojums

Līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.⁵¹

Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu.⁵² Savukārt bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).⁵³ Vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt. Strīdus par uzturēlīdzekļiem bērnam izšķir tiesa.⁵⁴

Bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.⁵⁵ Ar tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu saprotama dzīvesvietas ģeogrāfiskā izvēle un mājokļa izvēle.⁵⁶ Īstenojot tiesības noteikt bērna dzīvesvietu, vecāki var atprasīt bērnu no jebkuras trešās personas. Šīs vecāku tiesības var ierobežot, ja bāriņtiesa atzīst, ka ir faktiski šķēršļi, kas vecākiem liedz iespēju īstenot aizgādību.⁵⁷ Rūpes par bērna mantu nozīmē gādību par bērna mantas uzturēšanu un izmantošanu tās saglabāšanai un vairošanai.

Tēvs un māte uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna dabiskie aizbildņi.⁵⁸ Vecāki kopīgi pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās (koppārstāvība). Ja vecāki dzīvo šķirti, koppārstāvība iespējama tikai tad, ja abi vecāki ir vienojušies par kopīgu aizgādību vai ir pieņemams, ka pastāv vecāku kopīga aizgādība.⁵⁹

Viens no vecākiem vienpersoniski pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, ja:

- 1) otrs vecāks nav sasniedzis pilngadību, izņemot gadījumu, kad viņš ir stājies laulībā;
- 2) otrs vecāks ir miris;

⁵¹ [Latvijas Republikas Civillikums 177.pants](#)

⁵² [Latvijas Republikas Civillikums 177.pants](#)

⁵³ [Latvijas Republikas Civillikums 177.pants](#)

⁵⁴ [Latvijas Republikas Civillikums, 179 pants](#)

⁵⁵ [Latvijas Republikas Civillikums, 179 pants](#)

⁵⁶ [Latvijas Republikas Civillikums, 179 pants](#)

⁵⁷ [Latvijas Republikas Civillikums, 189 pants](#)

⁵⁸ [Latvijas Republikas Civillikums, 223.pants](#)

⁵⁹ [Latvijas Republikas Civillikums, 186.pants](#)

- 3) ar vienošanos vai tiesas spriedumu nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar likumu bērnu viņa personiskajās attiecībās pārstāv abi vecāki.⁶⁰

Kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi. Vecāku domstarpības izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi. Vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, kad, pamatojoties uz vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu, tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība.⁶¹

Aizgādība izbeidzas ([Latvijas Republikas Civillikums, 198.pants](#)):

- 1) ar vecāku vai bērna nāvi;
- 2) kad pazudušais no vecākiem atzīts par mirušu;
- 3) kad bērnu adoptējusi trešā persona;
- 4) kad bērns sasniedzis pilngadību.

[Bērna tiesību aizsardzības likuma 27.pants](#) nosaka, ka bērnu **var šķirt no ģimenes**, ja:

- 1) bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ;
- 2) bērns nopietni apdraud savu veselību vai attīstību, lietojot alkoholu, narkotiskās vai toksiskās vielas;
- 3) bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu.

Svarīgi!

Bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē. Ģimenes izlikšana no dzīvojamām telpām nedrīkst būt par iemeslu bērna šķiršanai no vecākiem.

Vēršam uzmanību, ka Latvijas Republikas Augstākā tiesa judikatūrā norādījusi, ka vispārīgā gadījumā bāriņtiesai pirms bērna šķiršanas no ģimenes sākotnēji ir jāizvērtē, vai primāri vecāki var novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, un tikai tad, ja vecāki tos nenovērš un bērna palikšana ģimenē apdraud bērna dzīvību un veselību, lemt par bērna šķiršanu no ģimenes un secīgi par vecāku aizgādības tiesībām.⁶²

Šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenes. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina tikai gadījumos, kad aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenes nav piemērota konkrētam bērnam. Bērnu aprūpes iestādē bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenes.⁶³

⁶⁰ [Latvijas Republikas Civillikums, 186.pants](#)

⁶¹ [Latvijas Republikas Civillikums, 178.pants](#)

⁶² [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 29.decembra spriedums lietā Nr. A420218516. 2.1.tēze](#)

⁶³ [Bērna tiesību aizsardzības likums, 27.pants](#)

3.2. Aizgādības tiesību pārtraukšana vecākiem

3.2.1. Aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli

Aizgādības tiesības vecākam tiek pārtrauktas, ja bāriņtiesa atzīst, ka:

1. ir faktiski šķēršļi, kas liedz vecākam iespēju aprūpēt bērnu;

Par faktiskiem šķēršļiem var uzskatīt gadījumus, kad objektīvi radušies šķēršļi bērnu aprūpei un audzināšanai, turklāt bērna vecāki bērna aizgādības tiesības nespēj nodrošināt no savas grības neatkarīgu iemeslu dēļ. Piemēram, *vecāki atrodas apcietinājumā vai ieslodzījuma vietā, izciešot sodu, kas saistīts ar brīvības atņemšanu*. Tāpat par faktisku šķērslī bērna aprūpei var tikt uzskatītas situācijas, kurās vecākiem bērna aprūpi liedz veikt viņu veselības stāvoklis, ar nosacījumu, ka vecāks pats nav lūdzis nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi sava veselības stāvokļa dēļ.

Par faktisku šķērslī bērna aprūpei var tikt uzskatīta situācija, kad bērnam netiek nodrošināta nepieciešamā aprūpe, un bāriņtiesa konstatējusi, ka bērna vecāku atrašanās vieta nav zināma – vai nu vecāki nav deklarējuši dzīvesvietu Latvijā un nav zināma viņu atrašanās vieta (to var apliecināt, piemēram, izziņa no ledzīvotāju reģistra, apsekošanas akti dzīves vietā, izziņa no policijas, ka minētā persona atrodas meklēšanā u.c.) vai vecāks izsludināts meklēšanā, jo atrodas pēkšņā prombūtnē. Tādā gadījumā, lai tūlītēji aizsargātu bērna intereses, bāriņtiesai jāpieņem lēmums par bērna nodošanu ārpusģimenes aprūpē, neņemot par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Vienlaikus, ja situācija nemainās un vecāks ir ilgstošā bezvēsts prombūtnē un nav iespējams noskaidrot viņa atrašanās vietu, bāriņtiesai būtu jālemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu faktisko šķēršļu dēļ. Tā kā nav vienota definējuma, ko uzskatīt par ilgstošu prombūtni, bāriņtiesai jāvērtē bezvēsts prombūtnes ilgums kopsakarā ar veiktajiem pasākumiem personas meklēšanā un bērna labāko interešu prioritāte konkrētajā situācijā.

Jāuzsver, ka gadījumos, kad vecāks apzinās nespēju veikt pilnvērtīgu bērna aprūpi un audzināšanu, ņemot vērā savu veselības stāvokli, bāriņtiesa nepieņem lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu, bet, pamatojoties uz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 29.panta](#) pirmo daļu, sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu nodrošina bērnam aprūpi pie ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēja pēc vecāku lūguma. Arī situācijās, kad bērna vecāki nespēj veikt bērna aprūpi bērna veselības stāvokļa dēļ, bāriņtiesa nelemj par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, savukārt pašvaldības sociālais dienests pēc vecāku lūguma nodrošina ģimenei nepieciešamo sociālo palīdzību vai sociālos pakalpojumus, vai, ja nepieciešams, bērna aprūpi pie ārpusģimenes pakalpojumu sniedzēja.⁶⁴

2. bērns **atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos** vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ);

Tās ir situācijas, kad bāriņtiesas rīcībā nonāk informācija, kas norāda uz augstiem riskiem bērna veselībai, dzīvībai un turpmākai attīstībai.

⁶⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 29.panta trešā daļa](#)

Piemēram, vecāki nenodrošina bērnu ar uzturu, pienācīgu aprūpi, nenovērš apstākļus, kas rada bērnam veselības traucējumus un ierobežo bērna attīstību. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.pantā](#) noteikts, ka bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Bērnam ar fiziskiem un garīgiem traucējumiem ir tiesības arī uz visu, kas nepieciešams viņa speciālo vajadzību apmierināšanai. Bērnam ir tiesības uz pastāvīgu dzīvesvietu.⁶⁵

Bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ, piemēram, var raksturot šāda situācija (Situācijas raksturojums Rīgas pašvaldības policijas publicētā materiāla vietnē [diena.lv](#)):

Pārrunu laikā policisti dzīvoklī sajuta cigarešu dūmu smaku. Gan uz virtuves galda, gan blakus istabā, kurā uzturējās bērni, atradās pelnu trauki. Vaicājot sievietei, vai tiek smēķēts mazbērnu klātbūtnē, viņa atbildēja apstiprinoši. Vecmamma taisnojās, ka nesen viņu piemeklējušas veselības problēmas, tāpēc vairs nevarot iziet ārā uzsmēķēt. Tomēr atteikties no smēķēšanas arī negriboties, tāpēc nolemts smēķēt mazbērnu klātbūtnē.

Turpinot mājokļa apskati, pamanīts, ka grīdas ir netīras un lipīgas. Uz tām mētājās bērnu krāsojamās grāmatas, izlietotas autiņbiksītes, suņa izkārnījumi un barība. Pa istabu skraidīja divi mazi bērni, kuri burtiski no galvas līdz kājām bija nosmērējušies ar tumšu guaša krāsu. Tāpat ar guaša krāsu bija nosmērētas sienas un mēbeles.

Turpat istabā zīdaiņu gultiņā pie atvērta loga gulēja trešais bērns. Tikai pēc policistu aizrādījumiem sieviete logu aiztaisīja, zīdaini apsedza un viņam iedeva pudelīti. Likumsargi ievēroja, ka abi lielie bērni ir ne tikai nosmērējušies ar krāsu, bet arī to ēduši.

Uz notikuma vietu izsaukti Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta darbinieki, kuri nekavējoties uzsāka visu bērnu medicīniskās pārbaudes. To laikā konstatēts, ka zīdainim ir paaugstināta temperatūra un ilgstoši nav mainītas autiņbiksītes. Savukārt, pārbaudot bērnam iedoto pudelīti, radās aizdomas, ka zīdainim iedota sarūgusi pārtika. Mediķi nolēma visus bērnus hospitalizēt.⁶⁶

3. vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību;

Bērna aprūpe ietver ne tikai atbilstoša uztura, apģērba un mājokļa nodrošināšanu, bet arī bērna veselības aprūpi, izglītošanu un audzināšanu, kas nav mazsvarīgākas par bērna fizisko vajadzību nodrošināšanu.⁶⁷ Izglītošana un audzināšana īstenojama tādējādi, lai bērns pilnvērtīgi attīstītos un turpmāk būtu gatavs patstāvīgai dzīvei sabiedrībā. Apstākļi, ka vecāki rūpējas par bērna labklājību, kā arī vecākam ar bērnu ir tuvas emocionālas saites, pats par sevi nenozīmē, ka tādējādi bērna aprūpes pienākums ir izpildīts pilnībā. Vecāku ziņā ir viņu ieskatā piemērotākais sava bērna aprūpes modelis. Tomēr, ja objektīvi ir konstatējams, ka aprūpes pienākums pilnībā netiek izpildīts tādā veidā un tik lielā mērā, ka var apdraudēt bērna veselību (arī

⁶⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 10.pants](#)

⁶⁶ <https://www.diena.lv/raksts/latvija/riga/policisti-riga-antisanitaros-apstaklos-atrod-tris-mazus-bernus-14217929>

⁶⁷ [Latvijas Republikas Civillikums, 177.panta ceturtā daļa](#)

dzīvību) un attīstību tūlīt, kā arī ilgtermiņā, kompetentajai iestādei bērna interesēs ir tiesības un pienākums iejaukties, liedzot vecākiem attiecīgā veida aprūpi turpināt.⁶⁸

Ilgstoši atrodoties sociāli nelabvēlīgā vidē, bērns šos apstākļus var pieņemt kā normu, neapzinoties šo apstākļu ietekmi un bīstamību. Bāriņtiesai un, ja nepieciešams, arī tiesai katrā konkrētajā gadījumā ir jāizvērtē bērna vislabākās intereses, kuras, vērtējot objektīvi, var nesakrist ar bērna subjektīvo viedokli⁶⁹.

Situācijas piemērs no kādas aizgādību tiesību pārtraukšanas lietas:

Bāriņtiesā tika saņemta informācija, ka pa lielceļu staigā divi mazgadīgi bērni (meitene apmēram 3 gadus veca un nedaudz vecāks zēns), bērni atradās bez pieaugušo uzraudzības. Veicot bērnu dzīves apstākļu pārbaudi, noskaidrots, ka bērnu tēvs atradās alkohola reibumā, dzīvoklī nekārtība. Saskaņā ar bērnu tēva sniegto informāciju, bērna māte devusies ciemos pie saviem vecākiem. Bāriņtiesa pēc divām dienām kopā ar policijas inspektoru un sociālo darbinieku, veica atkārtotu dzīves apstākļu pārbaudi. Ģimenes dzīvesvietā konstatēts, ka bērni ir ieslēgti vieni dzīvoklī. Dzīvoklis atrodas daudzdzīvokļu mājas trešajā stāvā, zēnu istabā atvērts logs, mazgadīgie zēni netālu no atvērta loga spēlē spēles un grūstās savā starpā. Bāriņtiesā regulāri saņemta informācija par nepietiekamu bērnu aprūpes un audzināšanas nodrošināšanu.

4. vecāks ir devis piekrišanu bērna adoptcijai, izņemot gadījumu, kad viņš kā laulātais ir devis piekrišanu tam, ka bērnu adoptē otrs laulātais;

Bāriņtiesa lemj par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, ja viņš ir atteicies no bērna aprūpes un audzināšanas, iesniedzot bāriņtiesā piekrišanu bērna adoptcijai. Centrs vērš uzmanību, ka fakts, ka vecāki piekrituši sava bērna adoptcijai, pats par sevi aizgādības tiesības neierobežo.

Vienlaikus ņemams vērā, ka, saskaņā ar [Civillikuma 169.pantu](#), māte piekrišanu sava bērna adoptcijai nevar dot ātrāk kā sešas nedēļas pēc dzemdībām. Vēlamies uzsvērt, ka situācijās, kad bāriņtiesa saņem informāciju par jaundzimušā māti, kura vēlas dot piekrišanu sava bērna adoptcijai, bāriņtiesai nekavējoties jāsaazinās ar pašvaldības sociālo dienestu, lai bērna mātei neatliekami sniegtu psihosociālo atbalstu krīzes situācijā.

Situācijas piemērs no kādas bāriņtiesas lietas:

2019.gada 25.martā bāriņtiesā ieradās N.N.. Vīrietis sarunā norādīja, ka vēlas atteikties no sava 2018.gada 12.decembrī dzimušā dēla L.N.. N.N. uzskata, ka mediķi viņu ir piekrāpuši un nav savlaicīgi informējuši, ka dēlam ir Dauna sindroms. N.N. uzskata, ka no viņa šādas slimības nevar būt, tādēļ pēc dēla dzimšanas ir pārtraucis kopdzīvi ar dēla māti un vēlas atteikties no dēla aprūpes "oficiāli". N.N. atsakās apmeklēt sociālo darbinieku un psihologu, uzskata, ka savu lēmumu ir pieņēmis, izvērtējot visus apstākļus. N.N. iesniedz bāriņtiesā piekrišanu dēla L.N. adoptcijai. Bāriņtiesā tika saņemta N.N. piekrišana dēla L.N. adoptcijai un ierosināta lieta par L.N. aizgādības tiesību pārtraukšanu N.N..

⁶⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 24.panta otrā daļa](#)

⁶⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 5.pants](#) un [48.panta](#) pirmā un otrā daļa

5. konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu, vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 9¹ punktā](#) definēts, ka **vardarbība** visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, pamešana novārtā vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu. Savukārt minētā [likuma 9.panta otrā daļa](#) nosaka, ka pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.⁷⁰

Situācijas piemērs no kādas bāriņtiesas lietas:

2018.gada 21.novembrī bāriņtiesā tika saņemta informācija no izglītības iestādes psiholoģes, ka S.S. ģimenē, iespējams, cieš no emocionālas un fiziskas vardarbības. Izglītības iestādes pedagogiem S.S. regulāri sūdzas par sliktu pašsajūtu, reiboņiem. Ir nemierīga, raudulīga. Sarunā ar skolas psiholoģi meitene norāda, ka bieži ir izsalkusi, jo vecāki mēdz viņu sodīt neļaujot ēst. Meitene nemāk pateikt, par ko viņu soda. Vēl kā sods var būt arī sišana ar žagaru vai diviļi pa kājām, vai stāvēt ārā vairākas stundas. Vecāki reti kad ir laipni, parasti S.S. tiekot rāta.

Likumdošanā noteikto bāriņtiesas pienākumu iesaistīties bērnu tiesību primārā aizsardzībā lietās, kas saistītas ar vardarbību pret bērnu, uzsvēris arī Latvijas Republikas Augstākā tiesa.⁷¹ Proti, gadījumā, kad bāriņtiesai kļūst zināmi apstākļi, kas norāda uz iespējamu vardarbību pret bērniem, konkrētās lietas izskatīšana ir bāriņtiesas kompetencē. Tas nozīmē, ka bāriņtiesai lieta jāņem savā pārziņā un jāveic visas no tiesību normām izrietošās darbības situācijas noskaidrošanai un risināšanai, sākot ar faktisko apstākļu izpēti, piefiksēšanu dokumentārā vai citādā formā, iesaistīto personu viedokļu noskaidrošanu utt. Tāpat tieši bāriņtiesai šādā situācijā jālemj būtiski ar tiesībām uz ģimenes dzīvi saistīti jautājumi, proti, par nepieciešamību šķirt bērnus no ģimenes, nododot citu personu aprūpē, un vecāku aizgādības tiesību iespējamu ierobežošanu. Bāriņtiesa nevar šo jautājumu izlemšanu atstāt citām institūcijām. Otra institūcija, kas ir tiesīga šķirt bērnus no ģimenes un pieņemt lēmumu par bērnu ievietošanu krīzes centrā, ir policija saskaņā ar [likuma „Par policiju” 12.¹pantu](#).

Ievērojot minēto, saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties pārbaudīt šo informāciju un izvērtēt veicamās darbības. Proti, ja pārbaudot informāciju konstatēts, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesai primāri jāizvērtē iespējas novērst dzīvības un veselības apdraudējumu bērnam ar līdzekļiem, kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē (pagaidu aizsardzība pret vardarbību, bērna nodošana citas personas, ar kuru bērnam ir emocionāla saikne, īslaicīgā aprūpē drošos apstākļos u.tml.). Ja bērna apdraudējumu ģimenē nav iespējams novērst ar šādiem līdzekļiem, bāriņtiesa lemj par bērna šķiršanu no ģimenes un pieņem vienpersonisku lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Gadījumos, ja pārbaudot informāciju konstatēts, ka nav pamata tūlītējai bērna šķiršanai no ģimenes, bet ierosināma lieta par aizgādības tiesību iespējamu pārtraukšanu, bāriņtiesai veicamas darbības atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmajā prim daļā noteiktajam.

⁷⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 9.pants](#)

⁷¹ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 29.decembra spriedums lietā Nr. A420218516. 2.1.tēze.](#)

Ievērojot minēto, saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties pārbaudīt šo informāciju un izvērtēt veicamās darbības. Ievērojot, ka ģimenes locekļi bieži vien vardarbības faktu pret bērnu noliedz, brīžiem neizprot, kā arī nelabvēlīgo apstākļu novēršanai dotajā laika periodā var turpināt izturēties vardarbīgi pret bērnu un viņu ietekmēt, atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 23. pantā](#) noteiktajam, bāriņtiesām ir tiesības veikt darbības bērna tūlītējai šķiršanai no ģimenes. Šāds bāriņtiesas lēmums var tikt pieņemts arī laikā, kad bāriņtiesā ierosināta aizgādības lieta un atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmās daļas regulējumam bāriņtiesa noteikusi vecākiem termiņu, kurā, sadarbojoties ar sociālo dienestu novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Ja bāriņtiesa šajā periodā saņem informāciju, kas liecina, ka ģimenē joprojām pastāv augsti vardarbības riski, vai atkārtoti konstatējamās vardarbības epizodes, kā arī vecāku īstenotā aizgādība nav vērsta uz pilnvērtīgu bērna attīstību, bet tieši pretēji nopietni to apdraud, radot bērnam nenovēršamu kaitējumu, bāriņtiesai jāvērtē nepieciešamība bērna interešu aizsardzībai, pieņemot vienpersonisku lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Izvērstāka informācija par bāriņtiesas darbībām gadījumos, kad konstatēta vardarbība pret bērnu skatāma centra izstrādātajos [Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai](#).

6. Aizgādības tiesības vecākam var tikt pārtrauktas arī gadījumos, kad vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, ja tas nodara būtisku kaitējumu bērnam un ja nepastāv otram vecākam šķēršļi īstenot bērna aprūpi.⁷²

Skaidrojumu par šīm situācijām sniedzis [Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departaments ar 2018.gada 21.decembra spriedumu lietā Nr. A420294117, SKA-1598/2018](#).

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments norāda, ka ar [Civillikuma 203.panta](#) trešo daļu ir radīts papildus mehānisms, kā gadījumā, ja ir konstatēta ļaunprātīga vecāka rīcība, nepildot tiesas nolēmumu, kas izriet no bērna aizgādības un saskarsmes tiesībām, nodrošināt bērna tiesību ievērošanu.

[Civillikuma 203.panta](#) trešās daļas piemērošanai nepieciešami šādi trīs kumulatīvi kritēriji:

- 1) **vecāks tieši ļaunprātīgi** (nevis aiz nezināšanas vai maldības) izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu;
- 2) šāda vecāka rīcība **rada būtisku kaitējumu** bērnam;
- 3) otram vecākam **nepastāv šķēršļi** īstenot bērna aprūpi.

Tiklīdz bāriņtiesai kļūst zināmi apstākļi par vecāka tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, nepildot tiesas nolēmumu, bāriņtiesa bērnu tiesību un interešu aizsardzības nolūkā uzsāk apstākļu noskaidrošanu un izvērtēšanu. Ja, izvērtējot konkrēto gadījumu no bērnu tiesību un interešu ievērošanas viedokļa, tostarp izpildās priekšnoteikumi lēmuma pieņemšanai, bāriņtiesa pieņem lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, kurš ļaunprātīgi izmanto savas tiesības.

⁷² [Latvijas Republikas Civillikums \(pieņemts 28.01.1937.\), 203.pants// Valdības Vēstnesis.- Nr.41 \(1937, 20.februāris\).](#)

Bāriņtiesa nevērtē šāda lēmuma iespējamo ietekmi uz tiesvedības procesiem un pieņemtajiem nolēmumiem vispārējās jurisdikcijas tiesās⁷³.

Situācijas, kurās tiek pārkāptas bērnu tiesības vecāku personisko savstarpējo attiecību risināšanā tiesvedībās, ir ļoti komplicētas un sarežģītas. Bāriņtiesai, saņemot informāciju par bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenēs, kurās tiek šķirtas laulības vai risināti jautājumi par bērnu dzīvesvietu pēc vecāku kopdzīves izjukšanas, primāri lieta skatāma no bērna tiesību un interešu perspektīvas. Uzsverams, ka bāriņtiesa nerisina jautājumu ne par bērna dzīvesvietu vai ikdienas aprūpi pie kāda no vecākiem, bet vērtē nodarīto kaitējumu bērna veselībai, dzīvībai vai turpmākai pilnvērtīgai attīstībai vecāku konfliktu rezultātā.

Vai bāriņtiesai būtu jāierosina lieta un jāpieņem lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu, ja tiek saņemts otra vecāka iesniegums ar lūgumu lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu otram vecākam, jo viņa ieskatā otrs vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību?

Centra viedoklis

Centra funkcijas, uzdevumus un kompetenci nosaka [Ministru kabineta 2023. gada 19. decembra noteikumi Nr. 784 “Bērnu aizsardzības centra nolikums”](#), kas neparedz centram tiesības sniegt saistošu skaidrojumu par tiesību normu piemērošanu vai veikt normatīvo aktu oficiālu interpretāciju. Līdz ar to centra sniegtais skaidrojums ir vērtējams kā centra viedoklis, kas nav saistošs citām personām.

[Satversmes 104. pants](#) noteic: “Ikvienam ir tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības. [...]”. Ar [Satversmes 104. pantā](#) ietvertu vārdu “atbilde” saprotama gan formāla atbilde, ar kuru personai tiesību un pienākumu loks nemainās, gan atbilde, ar kuru privātpersonai tiek izlemts kāds viņai būtisks jautājums. Kā redzams, Satversme norāda, ka veidu, kādā tiek realizētas tiesības uz atbildi, nosaka likums.

Savukārt iestāžu pienākums ir likumā noteiktajā kārtībā sniegt atbildi, kurā ir izvērtēti uzdotie jautājumi, un tie motivēti atbildēti. Atbildes saturu nosaka attiecīgo jomu regulējošais likums.

Divi galvenie (bet ne vienīgie) procesuālie likumi, kas vispārīgi regulē kārtību, kādā veidā personas vēršas iestādē un kādā veidā iestādei ir jāsniedz atbilde, un, kā attiecīgo atbildi vai neatbildēšanu var pārsūdzēt, ir [Administratīvā procesa likums](#) (turpmāk – APL) un [Iesniegumu likums](#).

[APL](#) galvenais mērķis ir noteikt kārtību, kādā privātpersona (izņēmuma gadījumos arī publisko tiesību juridiskā persona) risina jautājumus, kas tieši skar viņas tiesības vai tiesiskās intereses. Tas izriet no [APL 25. panta](#) pirmās daļas, kas noteic, ka iesniedzējs ir privātpersona, kura vēršas iestādē, lai nodibinātu, grozītu, konstatētu vai izbeigtu konkrētas publiski tiesiskās at-

⁷³ [Latvijas Republikas Senāts Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 21. decembra SPRIEDUMS Lietā Nr. A420294117, SKA-1598/2018](#)

tiecības. Tātad iesniedzējs šā likuma izpratnē ir persona, kura vēršas ar lūgumu izdot administratīvo aktu. Iesniedzēja subjektīvās tiesības lūgt izdot administratīvo aktu parasti izriet no kāda cita likuma, piemēram, tiesības lūgt izšķirt vecāku strīdu par bērna uzvārda, vārda vai tautības ierakstu, ja vecāki par to nevar vienoties, izriet no [Bāriņtiesu likuma](#).

Savukārt [Iesniegumu likuma](#) galvenais mērķis, kurš nostiprināts arī tā [1. pantā](#), ir veicināt privātpersonas līdzdalību valsts pārvaldē. Iesniegumu likums noteic ikviena tiesības vērsties iestādē (kas ir arī privātpersona, ja tā īsteno valsts pārvaldes uzdevumus) ar iesniegumu – lūgumu, sūdzību, priekšlikumu vai jautājumu. Tiesības saņemt atbildi atšķirībā no administratīvā akta nav saistītas ne ar vienu citu likumu, tās ir tiesības pašas par sevi. Tāpēc atbildes sniegšana uzskatāma par faktisko rīcību, nevis par administratīvo aktu.

Tas, ka ar lūgumu iesniegumu likuma izpratnē nav jāsaprot arī lūgums izdot administratīvo aktu, izriet no [Iesniegumu likuma 2. panta](#) pirmās daļas, kas noteic, ka šis likums neattiecas uz informācijas pieprasījumiem, kas izskatāmi saskaņā ar [Informācijas atklātības likumu](#), kā arī uz iesniegumiem, kuriem saskaņā ar likumu noteikta cita izskatīšanas kārtība. [APL](#) nosaka iepriekš minēto iesniegumu citu izskatīšanas kārtību.

[APL](#) pārņem [Satversmes 104. panta](#) nodrošināšanas funkciju gadījumā, ja persona nesaņem atbildi [Iesniegumu likuma](#) kārtībā vai saņem atteikumu un vēlas to apstrīdēt vai pārsūdzēt. Proti, [Iesniegumu likuma 10. panta](#) otrā daļa noteic, ka neatbildēšana uz iesniegumu, atbildes nesniegšana likumā noteiktajā termiņā vai kārtībā ir apstrīdama un pārsūdzama kā iestādes faktiskā rīcība.

Jāuzsver, ka šajā gadījumā runa ir par neatbildēšanu vispār, proti, par gadījumiem, kad persona nav saņēmusi nekādu atbildi. No minētās normas izriet, ka neatbildēšana ir faktiskā rīcība. Tas izriet arī no [APL 89. panta](#) otrajā daļā dotās faktiskās rīcības definīcijas, proti, ka faktiskā rīcība ir arī iestādes bezdarbība, ja iestādei saskaņā ar tiesību normām (šajā gadījumā – ar [Iesniegumu likuma](#) normām) bija vai ir pienākums izpildīt kādu darbību (šajā gadījumā – sniegt atbildi). Atbilstošākais prasījums, ar ko tādā gadījumā var vērsties tiesā, ir prasījums par faktisko rīcību – atbildes sniegšanu – atbilstoši [APL 184. panta 2. punktam](#).

Būtiski ir atzīmēt, ka gadījumā, ja privātpersona nav saņēmusi nekādu atbildi uz iesniegumu par administratīvā akta izdošanu (proti, uz iesniegumu [APL](#) izpratnē), viņa arī var apstrīdēt un pārsūdzēt šādu rīcību, taču prasījums šādā gadījumā ir nevis faktiskās rīcības veikšana (tātad kaut kādas atbildes sniegšana), bet gan prasījums par attiecīgā administratīvā akta izdošanu atbilstoši [APL 184. panta 1. punktam](#). Privātpersonas interesēs ir saņemt konkrēto administratīvo aktu, nevis atbildi vai informāciju kā tādu. Atbilstoši [APL 188. panta](#) piektajai daļai, ja iestāde vai augstāka iestāde nav pieteicējam paziņojusi savu lēmumu sakarā ar viņa iesniegumu, pieteikumu tiesā var iesniegt viena gada laikā no dienas, kad persona ar iesniegumu vērsusies iestādē vai augstākā iestādē.

[Iesniegumu likuma 10. panta](#) trešajā daļā teikts, ka iesnieguma atstāšana bez izskatīšanas vai citāda atteikšanās atbildēt uz iesniegumu ir apstrīdama un pārsūdzama kā administratīvais akts. Atšķirībā no neatbildēšanas vispār, kas rada tikai faktiskas sekas, atteikums satur tiesiskus apsvērumus – kaut kādu apstākļu dēļ atbilde nepienākas. Tā kā šādā gadījumā atbilde satur arī tiesiskus apsvērumus, tā pārsūdzama kā administratīvais akts. Taču “kā administratīvais akts” nenozīmē, ka šādā gadījumā tiesā jāprasa administratīvā akta izdošana. Tiesā atbilstošākais

prasījums ir tas pats kā neatbildēšanas gadījumā, proti, faktiskās rīcības veikšana – atbildes sniegšana (nevis administratīvā akta izdošana).

Ja iesnieguma mērķis ir mainīt konkrētas tiesiskās attiecības publisko tiesību jomā, Bāriņtiesas uzdevums ir personas iesniegto iesniegumu nošķirt no citiem personas iesniegumiem iestādei, proti, no⁷⁴:

- *iesnieguma [iesniegumu likuma](#) izpratnē*, kas ir dokuments, kurā ietverts iestādes kompetencē esošs lūgums, sūdzība, priekšlikums vai jautājums; atbildot uz šādu iesniegumu, iestāde sagatavo informāciju, kas pati par sevi neietekmē personas publiski tiesiskās attiecības un nav uzskatāma par administratīvo aktu;
- *informācijas pieprasījuma [Informācijas atklātības likuma](#) izpratnē*; atbildot uz informācijas pieprasījumu, iestāde sniedz jau esošu informāciju; iestādes atbilde pati par sevi neietekmē personas publiski tiesiskās attiecības un nav uzskatāma par administratīvo aktu;
- *citos [APL](#) pantos un normatīvajos aktos minētajiem iesniegumiem, kuri nerada personai subjektīvās tiesības iniciēt administratīvo procesu iestādē, piemēram, lūgumu iestādei ierosināt administratīvi procesu pēc iestādes iniciatīvas* (šāds ierosinājums nerada personai iesniedzēja procesuālo statusu, ja personai pašai konkrētajā gadījumā nav subjektīvas tiesības iniciēt administratīvo procesu).

Tas, ka lietās par aizgādības tiesību pārtraukšanu, bērna vecākiem ir subjektīvas tiesības prasīt Bāriņtiesai pārbaudīt, vai nepastāv kāds no [Civillikuma 203. panta](#) pirmajā daļā noteiktajiem aizgādības tiesību pārtraukšanas pamatiem, centra ieskatā, nenozīmē, ka personai ir tiesības prasīt konkrēta satura administratīvā akta (lēmuma) izdošanu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu bērna otram vecākam.

Saskaņā ar jau iepriekš minēto, atgādināms, ka iesniegumu iestādei var iesniegt privātpersona, kuras tiesības vai tiesiskās intereses ir aizskartas vai var tikt aizskartas. No minētā izriet, ka personas subjektīvās tiesības prasīt no valsts (plašā nozīmē) savu interešu ievērošanu izriet no objektīvajām tiesībām, tātad materiālo tiesību normām. [Konvencijas par bērna tiesībām](#) 18. panta pirmajā daļā noteikts, kā vecāki vai attiecīgajos gadījumos aizbildņi ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību. Nodrošināt, lai vislabāk tiktu aizsargātas bērna intereses, ir svarīgākais viņu rūpu objekts. Turklāt, tā kā nepilngadīgajam nav rīcības spējas, viņu visos tiesiskos darījumos pārstāv vecāki vai, atbilstoši [Civillikuma 261. pantam](#) – aizbildnis.

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likumu](#) bāriņtiesa ir aizbildnības un aizgādības iestāde, kuras darbības prioritāte ir nodrošināt bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Bāriņtiesas pienākums saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 17. panta](#) 2. punktu ir izskatīt iesniegumus un sūdzības, tostarp iesniegumus un sūdzības par vecāka rīcību. Tikai bāriņtiesas kompetencē ir lemt par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanas vecākam nepieciešamību ([Civillikuma 203. panta](#) pirmā daļa un [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmā daļa). 2014. gada 17. janvāra Administratīvā rajona tiesas spriedumā lietā Nr. A420486613 norādīts “[...] Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments (turpmāk – Departaments) ir analizējis minētās tiesību normas un izdarījis turpmāk minētos secinājumus saistībā ar Bāriņtiesas rīcību bērna aprūpes

⁷⁴ Administratīvā procesa likuma komentāri 2013. - Rīga: Tiesu namu aģentūra 2013, 325. lpp 4. punkts.

tiesību atņemšanas procesā. Proti, Departaments ir atzinis, ka no minētajām tiesību normām izriet pieteicēja tiesības vērsties bāriņtiesā ar iesniegumu vai sūdzību par otra vecāka rīcību, savukārt bāriņtiesas pienākums ir šādu iesniegumu izskatīt. Taču tiesību normas neparedz tiesības prasīt bāriņtiesai konkrēta satura administratīvā akta – lēmuma par aprūpes tiesību atņemšanu – izdošanu. Bāriņtiesai jāvērtē gan iesniegumā norādītie fakti, gan aprūpes tiesību atņemšanas nepieciešamība konkrētajā situācijā. [...] Tiesas ieskatā iepriekš minētie Departamenta secinājumi par aprūpes tiesību atņemšanu ir attiecināmi arī uz aizgādības tiesību pārtraukšanu, jo pēc būtības abos gadījumos tiek ierobežots bērna vecāka tiesību apjoms savstarpējās tiesiskajās attiecībās ar bērnu.” Tādējādi iestādes novērtējums attiecas uz konkrētu neatkārtojamu situāciju, kur iestāde dod personas novērtējumu konkrētā situācijā. Tā ir iestādes novērtējuma brīvība.

APL 55. pantā norādītie administratīvās lietas ierosināšanas pamati noteic, kas var iniciēt konkrēta administratīvi tiesiska jautājuma risināšanu pēc būtības, tostarp nosakot, ka administratīvo lietu iestādē ierosina arī uz iestādes iniciatīvas pamata.

Izrietošs ir secinājums, ka, Bāriņtiesai saņemot vecāka iesniegumu, ir pienākums rosināt lietu nevis uz iesnieguma pamata, bet uz iestādes iniciatīvas pamata, balstoties uz iesniegumā norādīto (saņemto) informāciju.

Atbilstoši APL 57. pantā minētajam, iestādei ir pienākums uzsākt administratīvo lietu, ja tai kļūst zināmi fakti, uz kuriem pamatojoties, saskaņā ar tiesību normām ir jāizdod, vai var tikt izdots attiecīgs administratīvais akts, kā arī tad, ja iestādei ir pamats uzskatīt, ka šādi fakti varētu būt. APL komentāros par minēto pantu norādīts, ka “[...] Jāņem vērā, ka tādos gadījumos, kad no tiesību normām izriet, ka, konstatējot noteiktus faktus, iestādei ir jāizdod administratīvais akts, tad iestādei nav jāizdara apsvērumi par administratīvās lietas ierosināšanas lietderību – lieta ir jārosina. Lietas nerosināšana šādā gadījumā uzskatāma par iestādes pienākuma nepildīšanu – tāpat materiālo tiesību normu pārkāpumu. [...]”⁷⁵. Iestādei fakti var kļūt zināmi dažādos veidos – gan saņemot informāciju no citām iestādēm vai privātpersonām, gan pašai tos iegūstot, pildot savus pienākumus. Ņemot vērā, ka administratīvo aktu izdošana parasti ir būtiska iestādes pamatfunkcija, iestādei ir jābūt “modrai”, proti, aktīvai situācijas apzināšanā un faktu iegūšanā.[...]”⁷⁶.

Ja iestādei jāsagatavo atbilde uz iesniegumu, vai persona pamatoti gaida atbildi uz savu iesniegumu, šādās situācijās pusēm būtu jāņem vērā virkne normatīvo aktu – Pazinošanas likums, Valsts pārvaldes iekārtas likums, APL, Informācijas atklātības likums, Valsts valodas likums –, kas paredz personas līdzdalību valsts pārvaldē, tostarp kārtību, kādā privātpersona iesniedz un iestāde vai privātpersona, kas īsteno valsts pārvaldes uzdevumus, izskata dokumentu, kurā ietverts iestādes kompetencē esošs lūgums, sūdzība, priekšlikums vai jautājums, un uz to atbild.

Kā paredz iesnieguma likuma 5. panta trešā daļa, atbildi pēc būtības iestāde sniedz saprātīgā termiņā, ņemot vērā iesniegumā minētā jautājuma risināšanas steidzamību, bet ne vēlāk kā viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas, ja Likumā nav noteikts citādi. Ņemot vērā jautājuma sarežģītību, iestāde lēmuma pieņemšanas termiņu var pagarināt, kā to paredz APL 64. pants. Ja objektīvu iemeslu dēļ noteikto termiņu nav iespējams ievērot, iestāde to var

⁷⁵ Administratīvā procesa likuma komentāri 2013. - Rīga: Tiesu namu aģentūra 2013, 549. lpp 5. punkts.

⁷⁶ Administratīvā procesa likuma komentāri 2013. - Rīga: Tiesu namu aģentūra 2013, 549. lpp. 6. punkts.

pagarināt uz laiku, kas nav ilgāks par četriem mēnešiem no iesnieguma saņemšanas dienas, par to paziņojot iesniedzējam. Tā kā lēmums par termiņa pagarināšanu jāpaziņo iesniedzējam, to var noformēt kā atsevišķu procesuālu lēmumu vai arī rezolūcijas veidā (piemēram, “pagarināt administratīvā akta izdošanu, lai saņemtu informāciju no citas iestādes”), iesniedzējam nosūtot informatīvu vēstuli par termiņa pagarinājumu.

Centrs papildus norāda uz sekojošo. Ja administratīvais process ir bijis ierosināts nevis tāpēc, ka persona lūgusi sev labvēlīga administratīvā akta izdošanu, bet gan tāpēc, ka iestāde savas kompetences ietvaros pēc savas iniciatīvas nolēmusi uzsākt procesu, un iestāde pēc faktu konstatēšanas un apstākļu izvērtēšanas secina, ka administratīvais akts nav izdodams, tā pieņem lēmumu par procesa (lietas) izbeigšanu. Šāds lēmums nav administratīvais akts, un tam nav jābūt noformētam, atbilstoši [Administratīvā procesa likuma 67. panta](#) prasībām (to var noformēt rezolūcijas veidā).

APL komentāros norādīts, ka “[..] Tomēr parasti sūdzības iesniedzējam, ja viņa tiesības vai intereses nav aizskartas, nav subjektīvo tiesību prasīt administratīvā akta izdošanu attiecībā uz kādu citu personu. Attiecībā uz iesniedzējiem (sūdzētājiem), kuriem šādu subjektīvo tiesību nav, lēmums par lietas izbeigšanu būs tikai atbilde uz lūgumu, sūdzību vai priekšlikumu iesniegumu likumā noteiktajā kārtībā. Tiesā šāda persona varēs vērsties tikai ar pieteikumu par formālas atbildes sniegšanu, nevis jautājuma izlemšanu pēc būtības (tātad par faktisko rīcību, nevis administratīvo aktu). [..]”⁷⁷.

3.2.2. Lietu piekritība aizgādības tiesību jautājumos

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu

[Bāriņtiesu likuma 55.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu vecākiem pieņem tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir **deklarēta bērna vecāku dzīvesvieta**. Attiecīgi, ja bērna vecāku dzīvesvieta ir deklarēta dažādu pašvaldību administratīvajās teritorijās, lēmumi par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu izskatāmi un pieņemami divām bāriņtiesām. Centra ieskatā, bērna labāko interešu nodrošināšanai, gadījumā, ja bērna vecāki deklarēti dažādās pašvaldībās, nepieciešama abu bāriņtiesu sadarbība, lai apmainītos ar informāciju, kam var būt būtiska nozīme izskatāmajā lietā.

Ja bērna vecākiem **nav deklarētas dzīvesvietas**, lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu pieņem tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā bērna vecāki **faktiski dzīvo**.

[Bāriņtiesu likuma 55.panta](#) trešā daļa regulē situācijas, kad lietas izskatīšanas gaitā mainās personas deklarētā dzīvesvieta. Proti, ja lietas par aizgādības tiesību pārtraukšanu izskatīšanas gaitā mainās personas deklarētā dzīvesvieta, lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņem tā bāriņtiesa, kura lietu uzsākusi.

⁷⁷ Administratīvā procesa likuma komentāri 2013. - Rīga: Tiesu namu aģentūra 2013, 599. lpp. 12. punkts.

Savukārt, ja persona, kurai pārtrauktas vai atjaunotas bērna aizgādības tiesības, gada laikā pēc lēmuma pieņemšanas maina dzīvesvietu, bāriņtiesa, kura pieņēma lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu, nekavējoties nosūta bāriņtiesai, uz kuras darbības teritoriju pārcēlusies dzīvot attiecīgā persona, lietas materiālu kopijas par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu⁷⁸.

Vienpersoniska lēmuma pieņemšana

Vienpersonisku lēmumu pieņem tās bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis, **kuras darbības teritorijā konstatēts**, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību vai ja lēmums tiek pieņemts saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 23.panta 1.¹daļu](#)⁷⁹. Par lēmumu **nekavējoties jāinformē** bērna vecāku vai adoptētāja, kura aprūpē un uzraudzībā nodots bērns, **dzīvesvietas bāriņtiesu**, kā arī bāriņtiesu, kura lēmusi par attiecīgo aizbildnības vai audžuģimenes lietu vai kuras pārraudzībā ir šī lieta, izņemot [Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) panta 1.¹ daļā minētos gadījumus.

Lēmums par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likumu](#), lēmumu par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai bērna vecākiem pieņem tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir **deklarēta bērna vecāku dzīvesvieta**. Tādējādi, ja persona, pārceļoties uz dzīvi citas pašvaldības administratīvajā teritorijā, nav deklarējusi savu dzīvesvietu jaunajā dzīvesvietā, tad lēmumus pieņem tā bāriņtiesa, kuras administratīvajā teritorijā personai deklarēta dzīvesvieta.

Papildus norādāms, ka saskaņā ar [Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 12.panta](#) piekto daļu, no dienas, kad ziņas par deklarēto dzīvesvietu ir anulētas, līdz dienai, kad attiecīgā persona deklarē savu dzīvesvietu citur vai ziņas par dzīvesvietu tajā pašā vai citā pašvaldībā ir reģistrētas atbilstoši šā likuma [10.panta](#) noteikumiem, par personas dzīvesvietu uzskatāma tā pašvaldība, kuras administratīvajā teritorijā iepriekš bija deklarēta vai reģistrēta šīs personas dzīvesvieta.

Ja bērna vecākiem **nav deklarētas** dzīvesvietas, lēmumu par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai bērna vecākiem pieņem tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā bērns **vecāki faktiski dzīvo**.

Ja lietas par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai izskatīšanas gaitā mainās personas deklarētā dzīvesvieta, lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņem tā bāriņtiesa, kura lietu uzsākusi.

[Civilprocesa likuma 244.³ pantā](#) paredzēts, ka prasību lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, ceļ tiesā pēc bērna dzīvesvietas. Par bērna dzīvesvietu lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, uzskatāma viņa vecāku deklarētā dzīvesvieta. Ja bērna vecāku deklarētās dzīvesvietas atrodas dažādās administratīvajās teritorijās, par bērna dzīvesvietu uzskatāma tā vecāku deklarētā dzīvesvieta, pie kura viņš dzīvo. Ja bērna vecākiem vai bērnam nav deklarētās dzīvesvietas, par bērna dzīvesvietu uzskatāma viņa vecāku dzīvesvieta.

⁷⁸ [Bāriņtiesu likums, 53.panta trešā daļa](#)

⁷⁹ [Bāriņtiesu likums, 23.panta ceturtā daļa](#)

[Civilprocesa likuma 27.panta](#) otrajā daļā noteikts, ka prasība pret atbildētāju, kura dzīvesvieta nav zināma vai kuram nav pastāvīgas dzīvesvietas Latvijā, ceļama pēc viņa nekustamā īpašuma atrašanās vietas vai pēc viņa pēdējās zināmās dzīvesvietas.

Savstarpēja bāriņtiesu sadarbība īpaši nepieciešama prasības celšanai tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu, ja vecāku dzīvesvietas atrodas dažādās vietās. [Civilprocesa likuma 28.panta](#) septītā daļa paredz, ka prasību pret vairākiem atbildētājiem, kuri dzīvo vai atrodas dažādās vietās, var celt pēc viena atbildētāja deklarētās dzīvesvietas. Tas nozīmē, ka prasības pieteikumam jāpievieno abu bāriņtiesu pieņemtie lēmumi un citi dokumenti.

3.2.3. Vienpersoniska lēmuma pieņemšana

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) pirmās daļas 1.punktu, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns **atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos**, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Svarīgi!

Vienpersonisks bāriņtiesas amatpersonas lēmums ir vērsts uz to, lai **nekavējoties** novērstu bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai apdraudējumu bērna pilnvērtīgai attīstībai.

Tādējādi vienpersoniskais lēmums ir ārkārtas līdzeklis, lai rīkotos situācijās, kad nekāds cits risinājums nav iespējams (piemēram, bērnam ir redzamas fiziskas vardarbības sekas, bērns sniedz informāciju par pašnāvības iespēju vai citu sev kaitējošu rīcību pret bērnu veiktas emocionālas vardarbības dēļ un tml.). Proti, tie ir tādi gadījumi, kad bērna dzīvība vai veselība ir tā apdraudēta, ka nepieciešams tūlītējs bāriņtiesas lēmums, lai bērnu no šiem apstākļiem izolētu⁸⁰.

[Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) 2.¹ daļā uzsvērts, ka bāriņtiesa pirms vienpersoniska lēmuma pieņemšanas par bērna šķiršanu no ģimenes **primāri izvērtē iespējas novērst** dzīvības un veselības apdraudējumu bērnam, paliekot ģimenē, un, ja to nav iespējams novērst ar līdzekļiem (pagaidu aizsardzība pret vardarbību, bērna nodošana citas personas, ar kuru bērnam ir emocionāla saikne, īslaicīgā aprūpē drošos apstākļos u.tml.), kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē, tā lemj par bērna šķiršanu no ģimenes.

Latvijas Republikas Augstākā tiesa, izvērtējot vienpersoniskā lēmuma pieņemšanu, uzsvērusi, ka šādam izvērtējumam ir jābūt atspoguļotam lēmumā vai skaidri un nepārprotami jāizriet no konkrētās administratīvās lietas materiāliem, ka šāds izvērtējums ir bijis veikts.⁸¹

⁸⁰ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 16.aprīļa SPRIEDUMS Lietā Nr. A420213416, SKA-681/2018](#)

⁸¹ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 16.aprīļa SPRIEDUMS Lietā Nr. A420213416, SKA-681/2018](#)

Vienpersonisku lēmumu **pieņem mutvārdos un 24 stundu laikā noformē rakstveidā**, kā arī par to **paziņo bērna vecākiem**.⁸² Par lēmumu nekavējoties informē bērna vecāku vai adoptētāja, kura aprūpē un uzraudzībā nodots bērns, dzīvesvietas bāriņtiesu.⁸³

Vienpersonisku lēmumu **izpilda nekavējoties**. Pieteikuma iesniegšana tiesā par šāda lēmuma atcelšanu, atzīšanu par spēku zaudējušu vai spēkā neesošu neaptur tā darbību.⁸⁴

Bāriņtiesa **ne vēlāk kā 15 dienu laikā** pēc vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas sasauc sēdi, lai lemtu par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.⁸⁵

Situāciju piemēri

Bāriņtiesai IR nepieciešams pieņemt vienpersonisko lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

2020.gada 12.martā bāriņtiesas locekle veica nepilngadīgo A.B. un C.B. dzīves apstākļu pārbaudi (pamatojoties uz saņemto informāciju par iespējamām bērnu tiesību pārkāpumiem, t.i., bērnu māte D.B. stiprā alkohola reibumā redzēta ejam pa šoseju kopā ar bērniem) un konstatēja, ka dzīvesvietā ir antisanitāri apstākļi, mājās auksti, ēdiens nav sagatavots. A.(dzimis 2018.g.) raudāja, bērnam rokas, kājas un vaigi izskatījās apsaldēti un sāpēja, bērns netīrs, drēbītes slapjas. Bērna māte alkohola reibumā, bērnu tēvi dzīvesvietā nav sastopami, uz bērnu mātes nosaukto jaunākā bērna tēva tālruņa numuru neviens neatbild. Bāriņtiesas loceklei nav informācijas par bērna vecvecākiem vai citiem tuviniekiem, kuri šobrīd varētu uzņemties bērnu aprūpi. Ņemot vērā situāciju un bērnu veselības un dzīvības apdraudējumu, bāriņtiesas locekle pieņēma lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu D.B..

Bāriņtiesai NAV nepieciešams pieņemt vienpersonisko lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

2020.gada 18.decembrī plkst.22.30. bāriņtiesas priekšsēdētāja saņēma telefonisku informāciju no bērna vecmāmiņas, ka divgadīgā A. māte B. bērnu ir vienu atstājusi dzīvoklī un pati devusies izklaidēties. Ierodoties norādītajā dzīvesvietā, bāriņtiesas priekšsēdētāja secināja, ka dzīvoklī aizmidzis guļ 2018.gadā dzimušais bērns A.. Dzīvoklī bāriņtiesu ielaida bērna vecmāmiņa, kura dzīvojot blakus dzīvoklī un kurai esot abu dzīvokļu atslēgas. Bāriņtiesa sazvanīja bērna māti B., kura puda izbrīnu par situāciju, jo esot ar vīramāti vienojusies, ka viņa pieskatīs A., kamēr bērna māte ir devusies darīšanās uz Rīgu. Bērna māte B. apsolīja ierasties pēc 50 minūtēm. Bērna vecmāmiņa sarunā atzina, ka bijusi vienošanās par bērna pieskatīšanu, tomēr, viņasprāt, bāriņtiesai bijis jāredz, ka bērna māte "vazājās pa brūtgāniem" nevis aprūpē bērnu, neviena "normāla" māte bērnu naktī neatstājot. Kad ieradās bērna māte, bāriņtiesa novēroja konfliktējošas attiecības abu sieviešu starpā. Bērna māte paskaidroja, ka šobrīd uzsākusi darbu Rīgā, tādēļ divreiz nedēļā lūgusi vīramāti pieskatīt bērnu, jo darbs ir vēlās maiņās un pēc darba beigām nav vairs transporta uz mājām, tādēļ B. nakšņojot darba vietas dienesta viesnīcā. Ta-

⁸² [Bāriņtiesu likuma 23.panta trešā daļa](#)

⁸³ [Bāriņtiesu likums, 23.panta ceturtā daļa](#)

⁸⁴ [Bāriņtiesu likums, 23.panta piektā daļa](#)

⁸⁵ [Bāriņtiesu likums, 24.panta pirmās daļas 1.punkts](#)

gad ir atbraukusi ar taksometru, aizņēmusies naudu no darba biedriem. Sieviete raud, ir uztraukta. Bāriņtiesa secināja, ka bērnam dzīvesvietā aprūpei un audzināšanai nodrošināti piemēroti apstākļi, bērna gultiņa tīra, virtuvē nepieciešamā pārtika. Nav konstatējams apdraudējums bērna veselībai, dzīvībai vai turpmākai attīstībai ģimenē. Starp bērna māti B. un bērna vecmāmiņu negatīvas, konfliktējošas attiecības. Bāriņtiesa ar B. vienojās par iespējamo laiku pārrunām bāriņtiesā un sniedza informāciju par iespējām saņemt sociālo un psihosociālo palīdzību pašvaldības sociālajā dienestā. ”

3.2.4. Bāriņtiesas veicamās darbības aizgādības tiesību lietu izskatīšanā un lēmumu pieņemšanā

3.2.4.1. Informācijas iegūšana un riska novērtēšana

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmās prim daļas redakciju, bāriņtiesa, **ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu** vecākam:

- veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzīšana u.tml.),
- informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus.

Ja vecāks bāriņtiesas noteiktajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Ar minēto likuma normu atkārtoti akcentēti gan starptautiskajos, gan nacionālajos normatīvajos aktos nostiprinātie bērnu tiesību aizsardzības principi, ka par bērna prioritārām interesēm vispirms uzskatāma bērna atrašanās pie bioloģiskajiem vecākiem, un bērna šķiršana no ģimenes ir pieļaujama tikai kā “galējais” līdzeklis, kad šāda šķiršana ir nepieciešama bērna vislabāko interešu nodrošināšanai.

Lai veidotu vienotu praksi bāriņtiesās minētās tiesību normas piemērošanā, centrs, pamatojoties uz līdzšinējā periodā lietu pārbaudēs konstatēto problemātiku, vērš bāriņtiesu uzmanību atsevišķiem aspektiem, kas ņemami vērā bāriņtiesu darbībā minēto lietu kategorijās, vienlīdz īstenojot gan bērnu tiesību aizsardzības principus, gan labas pārvaldības principus.

3.2.4.1.1. Informācijas iegūšana

(informācija aktualizēta 31.01.2023.)

[Administratīvā procesa likuma 59.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka pēc administratīvās lietas ierosināšanas iestāde iegūst informāciju, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir nepieciešama, lai pieņemtu attiecīgo lēmumu. Lai iegūtu nepieciešamo informāciju un panāktu tiesisku, taisnīgu un efektīvu lietas izskatīšanu, iestāde pēc iespējas dod administratīvā procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus. Iegūstot informāciju, iestāde var izmantot visas tiesiskās metodes, arī iegūt informāciju no administratīvā procesa dalībniekiem, citām institūcijām, kā arī ar liecinieku, ekspertu, apskates, dokumentu un cita veida pierādījumu palīdzību. Ja iestādei nepieciešamā informācija ir nevis administratīvā procesa dalībnieku, bet gan citas institūcijas rīcībā, iestāde to iegūst pati, nevis pieprasa no administratīvā procesa dalībniekiem.

[Bāriņtiesu likuma 16.pants](#) paredz **bāriņtiesas tiesības**:

- 1) pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izvērtētu bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību ievērošanas likumību vai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus;
- 2) veikt amatpersonu un iedzīvotāju aptauju, lai iegūtu ziņas, kas nepieciešamas aizbildnības, aizgādības, adopcijas vai ar aizgādību saistīto jautājumu izlemšanai;
- 3) uzaicināt personas uz pārrunām un pieprasīt no tām paskaidrojumus par bērna vai aizgādībā esošās personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību;
- 4) veikt pārrunas ar bērnu un aizgādībā esošo personu bez citu personu klātbūtnes;
- 5) lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem;
- 6) pārbaudīt bērna vai aizgādībā esošās personas dzīves apstākļus;
- 7) fotografēt, filmēt un iegūt skaņu ierakstus, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē atklājas, ka bērns atrodas dzīvībai un veselībai bīstamos apstākļos.

Centrs vērš uzmanību, ka bāriņtiesai jāiegūst pēc iespējas **vispusīga informācija**, lai izvērtētu bērna aprūpi un audzināšanu ģimenē, tajā skaitā informācija no bērna izglītības iestādes (ja bērns tādu apmeklē), uzvaru liekot uz informāciju par bērna vecāku iesaisti izglītības nodrošināšanā, bērna ģimenes ārsta par bērna veselību un vecāku nodrošināto veselības aprūpi.

[Bāriņtiesu likuma 16. panta](#) 7.punktā noteiktas tiesības bāriņtiesām lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti, un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem. Kārtība un veids, kādā ģimenei vai bērnam tiek nodrošināti sociālie pakalpojumi, t.sk. psihologa pakalpojums (ar noteiktu mērķi atkarībā no konkrētās ģimenes situācijas, piemēram, psiholoģiskā izpēte, psiholoģiskais atbalsts, psiholoģiskā intervence vai konsultēšana u.tml.) ir atkarīgs no bāriņtiesas un sociālā dienesta sadarbības aspektiem katras konkrētas lietas risināšanas gaitā.

Vienlaikus norādāms, ka [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.pantā](#) noteikti pašvaldības sociālā dienesta uzdevumi veikt sociālo darbu ar personām, ģimenēm un personu grupām: 1)sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, 2) [...] novērtēt klientu vajadzības, materiālos un personiskos (motivācija, nepieciešamās zināšanas un prasmes, izglītība, profesija u.c.) resursus un sociālā atbalsta sistēmu; 3) noteikt klienta līdzdarbības pienākumus, vienojoties ar viņu par veicamajiem pasākumiem; 4) sniegt sociālo palīdzību u.c.

Savukārt [Bāriņtiesu likuma 18. panta](#) pirmās daļas 3. punktā noteikts, ka bāriņtiesa, aizstāvot bērna personiskās intereses attiecībās ar vecākiem [...] nosūta konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista bērnu, ja bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai; personu, ar kuru bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus, vai personu, ar kuru bērns dzīvo nedalītā saimniecībā. Norādāms, ka minētā likuma norma bāriņtiesai īstenojama, proti, pieņemams lēmums (izdodams administratīvais akts) par bērna vai personas nosūtīšanu pie psihologa, tajos gadījumos, ja aizgādības lietas kontekstā vecāki atsakās sadarboties ar lietā iesaistītajām institūcijām, īstenojot sociālā dienesta noteiktos līdzdarbības pienākumus u.c., taču psihologa atzinums ir nepieciešams ģimenes situācijas izprašanai pēc būtības un lēmuma pieņemšanai bērna interesēs aizgādības lietā.

Gadījumos, ja vecāki noraida sociālā dienesta piedāvātos pakalpojumus ģimenei⁸⁶, tajā skaitā psihologa pakalpojumu, kā arī nepilda bāriņtiesas pieņemto lēmumu par bērna vai personas nosūtīšanu pie psihologa, šī vecāka rīcība bāriņtiesai vērtējama aizgādības lietas kontekstā atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmajā daļā noteiktajam regulējumam, proti, ja vecāks bāriņtiesas noteiktajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Vienlaikus bāriņtiesai, iegūstot informāciju konkrētajā lietā, jāņem vērā [Administratīvā procesa likuma 60.pants](#), kurš paredz, ka iestāde var vākt vai pieprasīt iesniegt to informāciju, kura ir paredzēta attiecīgajā normatīvajā aktā vai tieši nepieciešama lietas izlemšanai. Citu informāciju drīkst pievienot lietai tikai tad, ja to nav iespējams nodalīt no lēmuma pieņemšanai nepieciešamās informācijas, un iestāde nedrīkst vākt un administratīvajā procesā izmantot informāciju, kas iegūta ar prettiesiskām metodēm.

Reizēm bāriņtiesas saskaras ar situācijām, kad citas institūcijas vai speciālisti neatbild, vai atbild novēloti uz bāriņtiesas pieprasījumu sniegt informāciju. Centrs aicina bāriņtiesas risināt šos sadarbības jautājumus, aktualizēt problemātiku pašvaldības bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupās, izskaidrojot sadarbības nozīmību bērnu tiesību aizsardzībai.

3.2.4.1.2. Riska novērtēšana

(informācija aktualizēta 31.01.2023.)

Bāriņtiesai, ierosinot aizgādības lietu, pirmām kārtām īpaša uzmanība un rūpība jāvelta riska novērtēšanai bērnam un vecākam ([1. un 2.pielikums Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumiem Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi"](#) (turpmāk – Bāriņtiesas darbības noteikumi). Risku novērtējumā bāriņtiesai **jāidentificē riska faktori, jānosaka riska līmenis** un vienlaikus **jāanalizē ģimenes/vecāku resursus**. Bāriņtiesai, pamatojoties uz apkopoto informāciju, jāizdara pamatoti un argumentēti secinājumi par nepieciešamajiem uzlabojumiem ģimenes situācijā, lai izvērtētu nepieciešamību lemt par bērna šķiršanu no ģimenes viņa prioritārai tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanai.

Risku novērtēšanas mērķis ir iegūt pēc iespējas plašāku un pilnīgāku informāciju attiecībā uz vecāku spēju nodrošināt bērnu pilnvērtīgai attīstībai atbilstošu aizgādību. Riska novērtējums, kurš atbilstoši aizpildīts, palīdz bāriņtiesai pēc būtības izvērtēt vecāka rīcības atbilstību bērna tiesībām un [bērna vislabākajām interesēm](#).

Riska novērtējums ļauj bāriņtiesas sastāvam koncentrēti un operatīvi iepazīties ar izskatāmās lietas būtību, tāpat tas nodrošina, ka gadījumā, ja notiek darbinieka, kurš vada lietu, maiņa, jaunajam darbiniekam ir iespēja ātri izprast ģimenes situāciju. Lietā, kur jautājums par iespējamo aizgādības tiesību pārtraukšu vecākiem tiek vērtēts ilgstošākā laika periodā, riska novērtējumi, skatīti salīdzinājumā, var norādīt uz ģimenes situācijas dinamiku.

Lai novērtējums būtu objektīvāks, centra ieskatā, riska novērtēšana veicama vairākiem bāriņtiesas darbiniekiem kopīgi.

⁸⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta septītā daļa nosaka – vecākiem ir pienākums sadarboties ar sociālo dienestu un izmantot piedāvātās ģimenes atbalsta un palīdzības programmas, ja ir konstatēta vardarbība vai citi bērnu tiesību pārkāpumi bērna aprūpē. Par atteikšanos no sadarbības sociālais dienests informē bāriņtiesu

[Bāriņtiesas darbības noteikumu 75.punktā](#) noteikts, ka, veicot riska novērtēšanu, bāriņtiesa var pieaicināt attiecīgus speciālistus un institūciju pārstāvjus vai pieprasīt viņu rīcībā esošu informāciju.

Labās prakses ietvaros pirmreizējā ģimenes riska novērtēšanā būtiski piedalīties arī sociālajam darbiniekam darbā ar ģimeni un bērniem (gadījumā, ja ģimene jau ir sadarbojusies ar sociālo dienestu), lai nodrošinātu, ka ģimenes lietā iesaistītie speciālisti klātienē apmainās ar informāciju, kas ir nozīmīga, vērtējot bērna aprūpes, veselības, izglītības, psihoemocionālās labklājības un citu nozīmīgu vajadzību nodrošināšanu un/vai vardarbības (emocionālas, fiziskas, seksuālas, pamešanas novārtā) un citu risku esamību ģimenē. Plašāks izklāsts par bāriņtiesas un sociālā dienesta sadarbību pieejams centra izstrādātajos **Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību** ([Rokasgrāmatas bāriņtiesām 4. sējumā](#)).

Pēc bāriņtiesas ieskatiem, atkarībā no situācijas, risku novērtēšanā var tikt pieaicināts arī izglītības iestādes, kuru apmeklē bērns, pārstāvis, vai cits speciālists, piemēram, policijas darbinieks, vai speciālais pedagogs, kurš strādājis ar bērnu un vecākiem u.tml.

Svarīgi!

Dažādu speciālistu klātienes tikšanās var nodrošināt daudz vispusīgāku un niansētāku informācijas apmaiņu, kas dod iespēju apzināt pēc iespējas plašāku ģimenes vajadzību klāstu, kas, pirmkārt, būtiska, veicot ģimenes (vecāka, bērna) riska novērtēšanu un otrkārt, tiešā veidā ir saistīta ar efektīvu turpmāko darbu ar vecākiem, tai skaitā izmaiņu, uzlabojumu un palīdzības plānošanu ģimenei (vecākam).

Gadījumos, kad riska novērtēšanā klātienē nepiedalās citi speciālisti, kā arī jebkurā citā gadījumā bāriņtiesai pirms risku novērtēšanas anketas aizpildīšanas iegūstama informācija no valsts un pašvaldības institūcijām un speciālistiem, kas var konkrētajā situācijā sniegt informāciju par attiecīgo ģimeni un iespējamo bērna aprūpes un audzināšanas problemātiku. Tādējādi bāriņtiesai īstenojamas arī citas [Bāriņtiesu likuma 16.pantā](#) noteiktās tiesības, proti, aicinot vecākus (centra ieskatā aizgādības lietās visos gadījumos noskaidrojams arī otra vecāka viedoklis) uz pārrunām, veicot bērna dzīves apstākļu pārbaudi, noskaidrojot bērna viedokli, u.c. atkarībā no konkrētās situācijas.

Tāpat bāriņtiesai, atkarībā no katras individuālās ģimenes situācijas, kā arī riska novērtēšanai nepieciešamās informācijas iegūšanai, īstenojama sadarbība (pēc vajadzības) ar citām bāriņtiesām, rehabilitācijas institūcijām, veselības aprūpes un izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem, policijas iestādēm, Valsts probācijas dienestu un tiesu izpildītājiem, lai nodrošinātu bērna vai aizgādnībā esošās personas tiesību un interešu aizstāvību.

Vienlaikus centrs vērš uzmanību, ka riska novērtēšanai nepieciešamās informācijas iegūšana un riska novērtēšana bāriņtiesai veicama pēc iespējas savlaicīgāk, lai vecāks pēc iespējas ātrāk tiktu informēts par konstatētajiem riskiem un nekavējoties varētu uzsākt sadarbību ar sociālo dienestu un bāriņtiesas noteiktajā termiņā īstenot nepieciešamās darbības un pasākumus, lai novērstu bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus ģimenē.

Gadījumos, kad bāriņtiesa pēc sākotnējās riska novērtēšanas un pienākuma noteikšanas vecākam sadarboties ar sociālo dienestu, saņem informāciju par iepriekš nekonstatētiem riskiem

ģimenē, bāriņtiesai būtiski vērtēt saņemto informāciju savstarpējā kopsakarībā ar jau iepriekš konstatētajiem riskiem, tostarp vērtēt vai saistībā ar jauniegūto informāciju bērna palikšana ģimenē ir atbilstoša bērna labākajām interesēm.

Par aktuālāko bāriņtiesā saņemto informāciju un nepieciešamību novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, nekavējoties sniedzama informācija vecākam (aicinot vecāku uz pārrunām, pēc tam nosūtot arī rakstisku informāciju) un sociālajam dienestam, kas jau veic psihosociālo darbu ar ģimeni (vecāku), lai sociālais dienests savas kompetences ietvaros organizētu papildu pasākumus ģimenei, plānotu nepieciešamo resursu piesaisti un pakalpojumu nodrošināšanu, lai konstatētie riski varētu tikt novērsti.

Šajos gadījumos atbilstoši faktiskajai situācijai bāriņtiesa, ja nepieciešams, var noteikt atkārtotu (ilgāku) termiņu vecākam sadarbības īstenošanai ar sociālo dienestu.

PIRMREIZĒJĀS RISKĀ NOVĒRTĒŠANAS PIEMĒRS

Īss ģimenes situācijas raksturojums

Bāriņtiesā no izglītības iestādes saņemta informācija par iespējamu fizisku vardarbību un nolaidību pret bērnu ģimenē. Skola ziņo, ka 8 g.v. zēns regulāri izglītības iestādē ierodas netīrās drēbēs, nav ievērota personīgā higiēna. Mājas darbi netiek pildīti. Bērns bieži ir neizgulējies, novērojams, ka pirmsdienās ļoti izsalcis. 18.10.2022. ieradies skolā, sporta skolotājs konstatējis, ka zēnam uz muguras un augšstilbiem ir zilumi. Bērnu aplūkojusi un faktu par hematomām fiksējusi medmāsa. Zēns sarunā saka, ka sasiets braucot ar riteni, vecāku iespējamu vardarbību noliedz. Vecāki ar klases audzinātāju nekomunicē, ziņojumus e-klasē bieži neizlasa. Mācībām nepieciešamie līdzekļi ir nodrošināti, novērots, ka zēnam ir arī kabatas nauda saldumu iegādei.

Bāriņtiesa ir veikusi dzīvesvietas apsekošanu, pārrunas ar zēna māti un mātes dzīvesbiedru, bērna tēvu, noskaidrojusi bērna viedokli, pieprasījusi un saņēmusi informāciju no valsts un pašvaldības policijas, sociālā dienesta, ģimenes ārsta, izglītības iestādes, aplūkojusi datus fizisko personu reģistrā. Bērna tēvs dzīvo šķirti, tajā pašā pašvaldībā, epizodiski tiekas ar bērnu, maksā uzturlīdzekļus. Konstatējot iespējamus bērna tiesību pārkāpumus, bāriņtiesa ierosinājusi lietu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem un veic pirmreizēju riska novērtēšanu.

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA

Lietas numurs

Personu dati

Māte

A

Tēvs

B

Bērns

C

Dzīves vietas adrese

/deklarētā/

/faktiskā/

Datums, kad uzsākta novērtēšana

01.11.2022.

Datums, kad pabeigta novērtēšana

09.11.2022.

Riska novērtējums veikts

☒

pirmreizēji

☐

atkārtoti

Iepriekšējais riska novērtējums veikts

PIRMREIZĒJA

Riska novērtēšanu veica

Bāriņtiesas locekle XXXXXX, Bāriņtiesas locekle XXXXXX

Piedaloties

pašvaldības sociālā dienesta sociālā darbiniece darbam ar ģimeni ar bērnu

BĒRNA RAKSTUROJUMS

!!! JA ĢIMENĒ VAIRĀKI BĒRNI, PAR KATRU BĒRNU VEICAMS SAVS RISKA NOVĒRTĒJUMS

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
1.	Bērna vecums		V	Vecuma riska līmenis tiek noteikts automātiski, atbilstoši riska novērtēšanas kritērijiem	-	13-17	7-12	0-7
2.	Fiziskā, garīgā un sociālā attīstība	R		Bāriņtiesā saņemtā ģimenes ārsta, izglītības iestādes sniegtā informācija nenorāda uz kādiem fiziskās vai garīgās vai sociālās attīstības traucējumiem bērnam	Fiziskās, garīgās vai sociālās attīstības traucējumu nav	Viegli fiziskās, garīgās vai sociālās attīstības traucējumi	Nozīmīgi fiziskās, garīgās vai sociālās attīstības traucējumi	Dziļi garīgās, fiziskās vai sociālās attīstības traucējumi
3.	Uzvedības problēmas		Z	Skolas sniegtā informācija liecina, ka zēns reizēm mēdz pārkāpt skolas iekšējās kārtības noteikumus, provocēt konfliktus. Tomēr to izdodas risināt, individuāli pārrunājot. Zēna māte norāda, ka zēns mēdz neklausīt, neievērot, piemēram, norunāto laiku nākt mājās no rotaļu laukuma.	Normāla, vecumam adekvāta uzvedība	Mazsvarīgi uzvedības traucējumi	Ievērojami uzvedības traucējumi	Smagi uzvedības traucējumi

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
4.	Izglītība	R		Bērns apmeklē izglītības iestādi, mācās 2. klasē.	Bērnā ir nodrošināta vecumam un attīstībai atbilstoša izglītība	Agrāk ir bijušas ar izglītības procesu saistītas problēmas	Pašlaik ir mazsvarīgas ar izglītības procesu saistītas problēmas. Mācīšanās, uzvedības problēmas, skolas kavējumi	Ir nozīmīgas ar izglītības procesu saistītas problēmas
5.	Atkarība	R		Bāriņtiesas rīcībā esošā informācija nesatur norādes, ka bērns lieto atkarību izraisošas vielas, vai būtu vērojama procesu atkarība	Bērns nesmēķē, nelieto alkoholu, narkotikas vai toksiskas vielas, nespēlē azartspēles un neveic citas procesu atkarību izraisošas darbības	Agrāk ir regulāri lietojis atkarību izraisošas vielas, spēlējis azartspēles un veicis citas procesu atkarību izraisošas darbības	Lieto atkarību izraisošas vielas, spēlē azartspēles vai veic citas procesu atkarību izraisošas darbības, kas ietekmē bērna uzvedību. Bērns ir iesaistījies ārstēšanas programmā	Lieto atkarību izraisošas vielas, spēlē azartspēles vai veic citas procesu atkarību izraisošas darbības, kas negatīvi ietekmē bērnu. Bērns nav iesaistījies ārstēšanas programmā
6.	Līdzatkarība	-	-	Bāriņtiesas rīcībā nav informācijas, lai varētu izvērtēt šo riska faktoru	Līdzatkarības nav	Agrāk bijusi līdzatkarība	Bērnā ir līdzatkarības problēmas. Bērns ir iesaistījies	Ir līdzatkarība, kas negatīvi ietekmē bērnu

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska lī- menis	Piezīmes (papildus infor- mācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
							ārstēšanās programmā	
7.	Atbilstoša me- dicīniskā ap- rūpe		z/v	Ģimenes ārsta sniegtā in- formācija liecina, ka zēns praktiski vesels, vakcinēts atbilstoši vakcinācijas ka- lendāram. Nav hronisku saslimšanu. Pēdējā gada laikā nav datu par saslim- šanu; Skola sniegusi informāciju, ka skolas medmāsa lūgusi vecākus nodrošināt redzes pārbaudi, jo pedagogi no- vērojuši iespējamu redzes problemātiku. Redzes pār- baude zēnam nav veikta, bērna māte bāriņtiesai pa- skaidrojusi, ka “neesot sa- nācis un tad aizmirsusi”. Izglītības iestādē norādīts, ka zēns mēdz kavēt izglītī- bas iestādi slimošanas dēļ, attaisnojošo zīmi paraksta zēna māte, jo slimošana nepārsniedz 3 darbdienas.	Tiek nodrošināta regulāra un atbil- stoša kārtējā medi- cīniskā aprūpe	Nav pietiekami nodrošināta kār- tējā medicīniskā un zobārstniecī- bas aprūpe	Nav pietiekami nodrošināta atbilstoša me- dicīniskā ap- rūpe ievaino- juma vai slimī- bas gadījumā. Bērns bieži slimo	Nav pietiekami nodrošināta ār- stēšana kritis- kās vai dzīvību apdraudošās si- tuācijās, bērna svars un augums neat- bilst vecumam

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
8.	Pamat-vajadzību nodrošinājums		Z/V	Dzīvesvietas apsekošanas laikā konstatēts, ka pamatvajadzības nodrošinātas. Ģimene dzīvo divistabu dzīvoklī, zēns dzīvo vienā istabā ar vectēvu. Bērnam ir atsevišķa gultas vieta. Mācās virtuvē. Pārtikas produkti pietiekamā daudzumā. Dzīvoklī nekārtība, būtu nepieciešams lielāku vērību veltīt tīrībai. Sociālais dienests sniedzis informāciju, ka ģimene saņem sociālo palīdzību, bērna māte nestrādā, mātes dzīvesbiedrs – neoficiālus gadījuma darbus. Oficiālie ģimenes ienākumi ir tikai ģimenes valsts palīdzība.	Pārtikas, apģērba, pajumtes, higiēnas vajadzību atbilstošs nodrošinājums	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada bērnam nelielu kaitējumu vai diskomfortu	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada bērnam pieaugošu kaitējuma risku	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada risku bērnam izraisīt nopietnas sāpes, ciešanas, kaitējumu vai ievainojumus
9.	Fiziskais apdraudējums vai bīstami objekti (priekšmeti) mājās vai dzīvesvietas apkārtnē	R		Dzīves apstākļu pārbaudē nav konstatēts fizisks apdraudējums mājoklī vai apkārtnē.	Dzīves apstākļi ir droši	Dzīves apstākļi rada risku bērnam saslimt vai gūt virspusējus ievainojumus	Dzīves apstākļi rada bērnam risku gūt nopietnus ievainojumus, taču tiem, iespējams,	Briesmas apkārtnē vidē un mājās rada risku bērnam gūt nopietnus ievainojumus un iespējams,

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
							jams, nav nepieciešama ārstēšana	ka būs nepieciešama bērna ārstēšana
10.	Pašaizsardzība		Z/V	Bāriņtiesai trūkst informācijas, lai pilnībā izvērtētu šo riska faktoru. Bažas rada zēna atteikšanās no atklātības sarunā par situāciju ģimenē, attiecībām ar mātes dzīvesbiedru, pedagogu novērotie zilumi. Saruna ar zēnu rada bažas, ka viņš varētu baidīties lūgt palīdzību.	Bērns vēlas un ir spējīgs, ja nepieciešams, lūgt palīdzību ģimenē, pie draugiem vai attiecīgajās institūcijās	Bērnā ir atbilstošas prasmes, lai lūgtu palīdzību ģimenē, pie draugiem vai attiecīgajās institūcijās	Bērnā nav atbilstošu pašsardzības prasmju	Bērns nav spējīgs sevi aizsargāt
11.	Bailes no vecāka (citām personām) vai mājas apstākļiem		V/A	Sarunā ar bērnu noskaidrots, ka zēns baidās no mātes dzīvesbiedra. Zēns norāda, ka mamma mēdz dusmoties, ja viņš neklausā. Zēns atsakās runāt par to, kā viņu disciplinē mātes dzīvesbiedrs. Klases audzinātājas raksturojumā norādīts, ka zēns izrādījis bažas, ka par viņa kādu rīcību izglītības iestādē varētu tikt informēta mamma.	Bērns jūtas labi ar vecākiem un mājas apstākļos	Bērns izsaka vai izrāda nelielas bažas attiecībā uz vecākiem vai mājas apstākļiem	Bērns izrāda dusmas vai diskomfortu attiecībā uz vecākiem vai mājas apstākļiem	Bērns ir ļoti nobijies no vecākiem vai mājas apstākļiem. Bēg no mājām vai aprūpētājiem

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska lī- menis	Piezīmes (papildus infor- mācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
12.	Bērna pame- šana novārtā		A	Bāriņtiesas lietas materi- ālos esošā informācija no- rāda uz zēna pamešanu novārtā. Sarunās noskaid- rots, ka zēns lielāko daļu laika pēc skolas apmeklē- juma pavada vienatnē, staigājot pa pilsētu, bērna māte nevar sniegt infor- māciju, kur un ar ko bērns pavada laiku pēc skolas. Iz- glītības iestāde norāda, ka netiek sekots līdzī zēna hi- giēnai, bieži skolu apmeklē netīrā apģērbā, neievērotu personisko higiēnu. Sa- runu protokolos ar māti fiksēts, ka bērna māte ne- var raksturot ģimenes ēša- nas režīmu, nezina, vai pirms skolas zēns mājas ēd brokastis. Sarunā ar bērna tēvu secināms, ka viņš ne- interesējas par zēna ikdie- nas gaitā, uzskata, ka par ikdienas aprūpi atbildīga māte.	Uzraudzība ir atbil- stoša bērna vecu- mam, attīstībai un veselības stāvoklim	Nepietiekama uzraudzība rada bērnā nelielu diskomforta vai ciešanu risku	Nepietiekama uzraudzība vai tās trūkums rada bērnam pieaugoša kai- tējuma risku	Nepietiekama uzraudzība vai tās trūkums rada bērnam risku gūt drau- došu, nenovēr- šamu kaitē- jumu

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
13.	Vecāka (citu personu) vardarbība pret bērnu		Z/V	Informācija no izglītības iestādes liecina par fiziskiem savainojumiem. Ģimenes ārsts nav sniedzis informāciju par iepriekš novērotu traumatismu. Zēns un vecāki noliedz iespējamu vecāku vardarbību pret bērnu. Bērns apgalvo, ka savainojies, braucot ar velosipēdu. Bāriņtiesas rīcībā esošā informācija rada bažas par vardarbību pret bērnu, bet iztrūkst objektīva informācija par situāciju.	Vecāki, uzraugot un aprūpējot bērnu, garantē bērnam drošību un pasargā viņu no traumām	Vecāku (citu personu) darbība vai rīcība pakļauj bērnu riskam gūt ievainojumus	Vecāku (citu personu) rīcība rada risku bērnam izraisīt nozīmīgas sāpes vai gūt vidēji smagus ievainojumus	Vecāku (citu personu) darbība vai rīcība rada risku pavājināt vai zaudēt bērna fiziskās funkcijas
14.	Fizisko ievainojumu vai kaitējumu pakāpe		Z	Informācija no izglītības iestādes liecina par neskaidras izcelsmes fiziskiem savainojumiem – hematomām.	Nav ievainojumu un ārstēšanās nepieciešamības	Virspusēji ievainojumi, brūces, medicīniskā aprūpe nav nepieciešama	Nozīmīgi, svarīgi ievainojumi, ir nepieciešama medicīniskā uzraudzība un aprūpe	Nozīmīgi ievainojumi, nepieciešama ārstēšana

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
15.	Emocionālā kaitējuma pakāpe		Z	Izglītības iestādes informācija, sarunā ar bērnu un vecākiem noskaidrotais liecina par bērna pamešanu novārtā. Zēna uzvedībā vērojami nelieli uzvedības traucējumi (izglītības iestādes, mātes sniegtā informācija).	Bērna veselības stāvoklim, vecumposmam un attīstībai atbilstoša uzvedība	Nelieli uzvedības traucējumi, kas saistīti ar vardarbību pret bērnu, pārlietu aprūpi (hiperap-rūpi) vai nepietiekamu bērna uzraudzību	Uzvedības traucējumi, kas saistīti ar vardarbību pret bērnu, pārlietu aprūpi (hiperap-rūpi), pasliktinātas sociālās attiecības	Plaši emocionāli vai uzvedības traucējumi saistībā ar vardarbību pret bērnu, pārlietu aprūpi (hiperap-rūpi) vai nepietiekamu bērna uzraudzību
16.	Seksuālā vardarbība un/vai ekspluatācija	-	-	Nav informācijas	Pieaugušajiem nav seksuālu attiecību ar bērnu, viņi aizsargā bērnus no seksuālās vardarbības un ekspluatācijas	Pieaugušie lieto seksuālas divdomīgas (ierosinošas) piezīmes vai flirtē ar bērniem, neizmantojot tiešus seksuālus mēģinājumus vai fiziskus kontaktus	Pieaugušais veic seksuālus mēģinājumus vai bērnu iesaista fiziski un emocionāli apšaubāmā uzvedībā, bērnam ir vecumam neatbilstoša seksuālā uzvedība	Pieaugušais iesaista bērnu seksuālos kontaktos vai seksuāli izmanto bērnu
17.	Bērna ekspluatācija/ izmantošana (ne seksuālā)	-	-	Nav informācijas	Pieaugušie neizmanto bērnus personīgā labuma gūšanai	Pieaugušie dažreiz izmanto bērnu, lai iegūtu materiālu palīdzību, mājokli,	Pieaugušie ir atkarīgi no bērna, lai nodrošinātu savu labklājību	Pieaugušie iesaista bērnus bīstamās darbības, lai gūtu

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA					RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
						pakalpojumus vai gūtu kādu labumu sev		personīgu labumu
18.	Vardarbības vai pamešanas novārtā ilglaicīgums	R		Nav iegūta informācija, ka iepriekš ģimenē bijušas bērna aprūpes problēmas, vardarbība, vai, ka bērns būtu bijis šķirts no ģimenes.	Izturēšanās pret bērnu ir atbilstoša, bērns nav bijis ārpusģimenes aprūpē	Agrāk ir bijuši atsevišķi vardarbības vai nepietiekamas uzraudzības gadījumi, kad bērns ir saņēmis kāda veida psiholoģisko palīdzību, bet bērns nav bijis ārpusģimenes aprūpē	Konstatēti atsevišķi vardarbības un/vai nepietiekamas uzraudzības gadījumi, bērns ir bijis ārpusģimenes aprūpē	Konstatēta atkārtota vardarbība un/vai nepietiekama uzraudzība, bērns ir bijis ārpusģimenes aprūpē

Riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkums

Zēna resurss ir viņa fiziskā, garīgā un sociālā attīstība, kas atbilst normai, izglītības iestādes apmeklēšana atbilstoši viņa vecumam. Bāriņtiesai nav informācijas, ka zēnam būtu vielu vai procesu atkarība. Tāpat mājoklī novērots, ka nepastāv fizisks apdraudējums. Bāriņtiesā līdz šim nav saņemta informācija par bērna aprūpes problemātiku ģimenē. Tomēr konstatēti arī vairāki riski: Zems riska līmenis tādos riska faktoros kā uzvedības problēmas, fizisko ievainojumu vai kaitējumu pakāpe, emocionālā kaitējuma pakāpe. Zems/Vidējs risks attiecībā vecāka vai citas personas fizisko vardarbību pret bērnu, paš aizsardzībā, atbilstošā medicīniskā aprūpē, pamatvajadzību nodrošinājumā. Bērna vecums veido vidēju risku. Vidējs/Augsts risks bērna bailes no vecāka vai citas personas (mātes dzīvesbiedra). Savukārt augsts risks bērna pamešanai novārtā. Kopumā konstatētie riski rada bažas par pilnvērtīgu bērna aprūpi un audzināšanu ģimenē, kā arī pastāv fiziskas vardarbības risks. Būtiski, ka resursu ir ievērojami mazāk nekā risku, turklāt tie ir nepietiekoši, lai bez institūciju intervences varētu tikt novērsti riski, kas rada būtisku apdraudējumu zēna fiziskajai un emocionālajai attīstībai.

Secinājumi

Par nepieciešamību bērnu šķirt no ģimenes vai iespēju atgriezt ģimenē.

Izvērtējot riska novērtējumā iekļauto informāciju un riska līmeņus, secināms, ka bāriņtiesai nav pamata veikt tūlītējas darbības zēna šķiršanai no ģimenes, bet nepieciešams vecākiem noteikt konkrētus uzdevumus, kas veicami sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu, jo vienlaikus konstatēti vairāki būtiski riska faktori, kuri novēršami, lai bērns varētu augt ģimenē. Tāpat vērība veltāma nepilnīgajai informācijai par iespējamu fizisku vardarbību ģimenē.

Par veicamajām darbībām bērna personisko interešu nodrošināšanai.

- 1) Organizēt tikšanos ar pašvaldības sociālā dienesta sociālo darbinieku darbam ar ģimenēm ar bērniem, lai pārrunātu bāriņtiesas izvirzāmos uzdevumus vecākiem, kuri vislabāk spētu uzlabot bērna situāciju ģimenē un mazināt riskus bērna pilnvērtīgai aprūpei un audzināšanai, novērstu nepieciešamību bērnu šķirt no ģimenes. Nepieciešams uzklaut sociālā darbinieka plānoto sadarbību ar ģimeni, lai stiprinātu bērna resursus un mazinātu riskus.
- 2) Lūgt sociālo dienestu nodrošināt psiholoģisko izpēti, ar mērķi pārliecināties, vai zēns nav cietis no vardarbības;
- 3) Veikt atkārtotu sarunu ar bērnu, sniedzot viņam iedrošinājumu un atbalstu, veidojot izpratni par bāriņtiesas darbinieku kā iestādes pārstāvi, kuram var uzticēties un lūgt palīdzību. Informēt bērnu par iespēju saņemt atbalstu, zvanot bērnu un pusaudžu uzticības tālrunim 116111;
- 4) Veikt pārrunas ar bērna klases audzinātāju, lai noskaidrotu zēna pašsajūtu skolā, atbalsta personas skolā, iespējas piedalīties interešu izglītībā.

Paraksti

Bāriņtiesas locekle

Bāriņtiesas locekle

VECĀKU RAKSTUROJUMS

!!! PAR KATRU VECĀKU AIZPILDĀMS SAVS RISKĀ NOVĒRTĒJUMS

MĀTE A

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
1.	Vecāku garīgā, fiziskā vai emocionālā veselība		Z	Bāriņtiesas lietā ir informācija, ka A pirms 3 gadiem bijis suicīda mēģinājums. Pēc viņas sniegtās informācijas, apmeklējusi psihiatru, bet medicīnas dokumentu nav bāriņtiesas rīcībā.	Fiziski, garīgi un emocionāli velsi, spējīgi pildīt vecāka lomu	Dažkārt ir nelieli fiziski, garīgi vai emocionāli traucējumi, kas ietekmē vecāku lomas pildīšanu	Fiziskās, garīgās vai emocionālās veselības traucējumi, kas nozīmīgi ietekmē vecāku lomas pildīšanu	Lieli fiziski, garīgi vai emocionāli traucējumi, kas padara vecākus par neatbilstošiem vecāka lomas izpildei
2.	Atkarības	R		Nav datu, kas liecinātu, ka A lieto kādas atkarību izraisošas vielas vai veiku procesu atkarību izraisošas darbības.	Nelieto atkarību izraisošas vielas, nespēlē azartspēles un neveic citas procesu atkarību izraisošas darbības	Agrāk ir lietojis atkarību izraisošas vielas, veicis procesu atkarību izraisošas darbības. Pašlaik šādas darbības nav konstatētas. Iesaistījies ārstēšanas programmā. Lieto atkarību izraisošas vielas,	Atkarību izraisošu vielu lietošana, azartspēļu spēlēšana vai citu procesu atkarību izraisošu darbību veikšana ietekmē bērna audzināšanu un aprūpi	Lieto atkarību izraisošas vielas, spēlē azartspēles vai veic citas procesu atkarību izraisošas darbības, kas liedz vecāku lomas pildīšanu un/vai vecāki nav spējīgi parūpēties paši par sevi

	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
						spēlē azartspēles un lieto jaunās tehnoloģijas, bet tas neietekmē bērna audzināšanu un aprūpi		
3.	Līdzatkarība	-	-	Nav informācijas, lai izvērtētu šo riska faktoru.	Līdzatkarības nav	Agrāk ir bijusi līdzatkarība, bet pašlaik tās nav	Ir līdzatkarība, vecāki iesaistījušies ārstēšanās programmā	Vecākiem ir līdzatkarība, kas negatīvi ietekmē viņu funkciju un vecāku lomas pildīšanu
4.	Vecāku prasmes un zināšanas bērnu audzināšanā		A	Izglītības iestādes informācija liecina, ka A nepietiekami iesaistās bērna aprūpē un audzināšanā, nesniedz atbalstu bērnam izglītības procesā, nereaģē uz bērna uzvedības problēmām, neizprot vecāka atbildību un bērna vecumposma īpatnības. Sarunā ar A noskaidrots, ka viņa nepārzina bērna dienas režīmu, nezina, ko bērns dara pēc skolas, nepievērš vērību, cikoks bērns pārrodas no skolas. A uzskati par bērna patstāvību	Vecāki nodrošina bērnam draudzīgu vidi, spēj uzņemties un pildīt vecāku lomu, pieņem un atbalsta bērnu, lieto bērna rīcībai atbilstošus pamudinājumus	Vecāki dažkārt izvirza bērnam neatbilstošas prasības vai viņiem nav atsevišķu prasmju vai zināšanu, lai pildītu vecāku lomu	Vecākiem bieži (parasti) nav svarīgu zināšanu vai prasmju, un viņi nevar pildīt vecāku lomu atbilstoši bērna vecumam, attīstībai	Vecākiem kopumā nepietiek zināšanu un prasmju vai ir bērnam nepiemērotas prasības, vecāki nav spējīgi uzņemties atbildību par bērna audzināšanu

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
				nav atbilstoši bērna vecumam.				
5.	Vecāku un bērnu savstarpējās attiecības		A	Sarunā ar bērnu vērojamas bailīgas, atturīgas attiecības. Bērns nejūt atbalstu no mātes. Sarunā ar A novērota neieinteresētība, neizpratne par savu vecāka lomu.	Drošas, stabilas un veselīgas vecāku un bērnu savstarpējās attiecības	Dažreiz vai nelielas nesaskaņas vecāku un bērnu savstarpējās attiecībās	Vecāku un bērnu attiecībās ir nesaskaņas vai ir vāja vecāku piesaiste bērnam (reizēm nav pieķeršanās jūtu)	Acīmredzams piesaistes trūkums starp vecākiem un bērnu, vecāki noraida bērnu, viņiem nav pieķeršanās jūtu
6.	Vecāku reakcija uz bērnu deviantu uzvedību		Z	Trūkst objektīvas informācijas, tomēr izglītības iestādes sniegtā informācija norāda uz bērna bailēm no vecāku reakcijas par uzvedības problēmām skolā, zēns pauž bailes no mātes dzīvesbiedra.	Vecāki atbilstoši (bez agresīvām metodēm) reaģē uz bērna deviantu uzvedību	Vecāki reizēm neatbilstoši reaģē uz bērna deviantu uzvedību	Vecāki reaģē uz bērna deviantu uzvedību ar dusmām, satraukumu vai bezpalīdzīgumu un vienaldzīgumu	Vecāki regulāri vardarbīgi un agresīvi reaģē uz bērna deviantu uzvedību
7.	Bērna aizsardzība no vardarbīgā vecāka (vai citām personām) vai bīstamām situācijām		V	Māte neinteresējas par to, kur un ar ko bērns pavada laiku pēc skolas, nav izpratnes, ka bērna klaiņošana var veicināt viņa saskaršanos ar vardarbību. Sarunā ar zēnu secināms, ka viņš nejūtas pasargāts no iespējamām mātes dzīvesbiedra dusmām vai pat vardarbības.	Vecāks ir gatavs un spējīgs aizstāvēt bērnu no agresīvām vai vardarbīgām personām un bīstamām situācijām	Vecāks ir gatavs, bet dažkārt nav spējīgs aizstāvēt bērnu no agresīvām vai vardarbīgām personām un bīstamām situācijām	Bērna aizsardzībā nevar palauties uz vecāku, jo viņš netic vai noliedz vardarbības vai citādi bīstamas situācijas	Vecāks atsakās vai nav spējīgs bērnu aizstāvēt, netic vardarbības atklāšanai, iedrošina vai atbalsta pāridarītāju un veicina vardarbības nolīgšanu

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
8.	Vardarbības vai agresīvas uzvedības pieredze ģimenē		V	Policija sniegusi informāciju, ka uz dzīvesvietu saņemti izsaukumi par konfliktsituācijām starp A un viņas dzīvesbiedru.	Vecāki atrisina konfliktus bez agresīvām metodēm	Ģimenē ir bijuši atsevišķi agresīvas uzvedības gadījumi, kas nav radījuši ievainojumus	Ģimenē ir neregulāri vardarbības gadījumi, kuru dēļ ir radušies vai varētu rasties nelieli ievainojumi	Ģimenē ir atsevišķi vai atkārtoti vardarbības gadījumi, kuru dēļ ir vai var rasties nozīmīgi ievainojumi
9.	Vardarbības pieredze gūta bērnībā	-	-	Nav informācijas, lai izvērtētu šo riska faktoru	Vecāki ir uzauģuši veselīgā un ģimeniskā vidē	Vecāku bērnības pieredzē ir vardarbības vai nepietiekamas uzraudzības gadījumi, pēc kuriem saņemta rehabilitācija vai izmantotas citas programmas	Vecāku bērnības pieredzē ir atkārtoti vardarbības vai nepietiekamas uzraudzības gadījumi	Vecāku bērnībā ir bijuši ilgstoši vai smagi vardarbības vai nepietiekamas uzraudzības gadījumi
10.	Vecāku pamatvajadzību nodrošinājums		V	Sieviete nestrādā, dzīvesbiedrs periodiski strādā neoficiāli. Nokārtots trūcīgās ģimenes statuss, sociālie pabalsti ir vienīgie oficiālie ienākumi	Ir atbilstošs finanšu, pārtikas, pajumtes un sadzīves priekšmetu nodrošinājums	Nepietiekams vai īslaicīgs pamatvajadzību nodrošinājums rada nelielu diskomfortu	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada pieaugoša kaitējuma risku	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada risku izraisīt nozīmīgas sāpes, ciešanas, kaitējumu vai ievainojumus

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA					RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
11.	Vecāku nodarbinātība		A	Nestrādā ilgstoši	Vecāki ir nodarbināti atbilstoši viņu izglītībai un personīgajām vēlmēm	Vecāki ir nedaudz nodarbināti vai viņiem ir bezdarbnieka statuss, kā arī iespēja tuvākajā laikā iegūt darbu	Vecāki ir bezdarbnieki, bet viņiem ir pieprasītas prasmes un iespēja iegūt darbu	Vecāki ir bezdarbnieki, un viņiem nav iespējas iegūt darbu
12.	Vecāku stress	-	-	Nav iegūta informācija, lai varētu izvērtēt šo riska kritēriju	Vecākiem nav nozīmīgu dzīves stresu	Vecākiem ir īslaicīgs un neliels stress, kas neietekmē vecāku lomas pildīšanu	Vecākiem ir nozīmīgs stress vai notikušas pārmaiņas dzīvē (slimība, darba zaudējums), kas ietekmē bērnu audzināšanu	Vecākiem ir ilglaicīgs vai smags stress vai pārmaiņas dzīvē, kas būtiski ietekmē bērnu audzināšanu
13.	Sociālais atbalsts vecākiem		Z	Sadarbība ar pašvaldības sociālo dienestu pabalstu saņemšanai, ir kontakts ar māti, kura epizodiski sniedzot materiālu atbalstu	Vecākus atbalsta draugi, radi vai citas personas, vecāki izmanto pašvaldības, nevalstisko organizāciju un citus resursus	Reizēm vecākiem ir kontakti ar atbalsta personām, dažreiz viņi izmanto pašvaldības vai citus resursus	Vecākiem ir nepastāvīgi kontakti ar atbalsta personām, viņi var, bet neizmanto pašvaldības resursus	Vecāki ir ģeogrāfiski vai sociāli izolēti pašvaldībā vai pašvaldības resursi nav pieejami
14.	Problēmas atzīšana		A	Neizprot problēmas, noliedz tās, uzskata, ka problēmas ir skolai, kurai tās arī jārisina	Vecāki atklāti atzīst problēmas un to smagumu	Vecāki atzīst problēmas un vēlas uzņemties zināmu atbildību	Vecākiem ir pavisma izpratne par problēmām, viņi neuzņemas	Vecākiem nav izpratnes par problēmām vai viņi pilnīgi no-

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA					RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
					un ir gatavi uzņemties atbildību		atbildību par savu rīcību	liedz tās un atsaucās atzīt un uzņemties jebkādu atbildību par savu rīcību
15.	Sadarbība ar valsts un pašvaldību institūcijām		V	A sadarbojas tikai, lai iegūtu trūcīgās personas statusu, sadarbībā ar bāriņtiesu noraidoša	Vecāki lūdz un pieņem attiecīgo dienestu palīdzību un atbalsta sadarbību	Vecāki pieņem palīdzību, bet sadarbība ir neregulāra	Vecāki pieņem palīdzību, bet nesadarbojas	Vecāki ir vienalīdzīgi, noraidoši vai naidīgi pret jebkuriem kontaktiem ar attiecīgajiem dienestiem un nepieļauj ģimenes kontaktēšanos
16.	Iepriekšējā pieredze bērnu aprūpē	R		Nav informācijas, kas norādītu uz pārkāpumiem bērna aprūpē iepriekšējā periodā.	Nodrošina bērnu aprūpi ģimenē	Konstatēti pārkāpumi vai trūkumi aizgādības tiesību īstenošanā	Iepriekš ir bijušas pārtrauktas aizgādības tiesības, un pēc risku novēršanas aizgādības tiesības ir atjaunotas	Pārtrauktas un/vai atņemtas aizgādības tiesības uz citiem bērniem

Riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkums

Izvērtējot riskus, ņemot vērā bāriņtiesas rīcībā esošo informāciju, konstatēti būtiski riska faktori, kas ietekmē mātes spēju veikt pilnvērtīgu bērna aprūpi un audzināšanu.

Augsts risks konstatēts nespējā atzīt problēmu, nodarbinātībā, vecāku prasmēs un zināšanās bērnu audzināšanā, vecāku un bērnu savstarpējām attiecībām.

Vidējs risks sadarbībai ar institūcijām, pamatvajadzību nodrošinājumā, vardarbības vai agresīvas uzvedības pieredzē ģimenē, bērna aizsardzībai no vardarbīgā vecāka (vai citām personām) vai bīstamām situācijām.

Zems risks – sociālais atbalsts vecākiem, vecāku reakcija uz bērna deviantu uzvedību, vecāku garīgā, fiziskā vai emocionālā veselība.

Kā resurss atzīmējams tas, ka bāriņtiesas rīcībā nav informācijas par iepriekšēju problemātiku bērna aprūpē un audzināšanā, kā arī bāriņtiesai nav ziņu, kas liecinātu par A atkarību no vielām vai procesiem.

Ņemot vērā, ka bāriņtiesai jāvērtē nepieciešamība šķirt bērnu no ģimenes, bāriņtiesa īpašu vērību velta riska līmenim tādos faktoros kā: prasmes un zināšanas bērna audzināšanā (Augsts risks), vecāka un bērna savstarpējās attiecības (Augsts risks) un problēmas atzīšana (Augsts risks). Šie riska faktori norāda uz būtisku problemātiku ģimenē, A spēju realizēt vecāka pienākumu un pasargāt bērnu no vardarbības vai nelabvēlīgas vides ietekmes, veikt pilnvērtīgu bērna aprūpi un audzināšanu.

Secinājumi

Par nepieciešamību lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu

Bāriņtiesai nepieciešams uzdot A sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu novērst riskus bērna pilnvērtīgai attīstībai un drošībai, kā arī iegūt papildus informāciju situācijas atkārtotam izvērtējumam. Īpaši aktuāli vērst vērību uz riskiem vecāka un bērna savstarpējās attiecībās, prasmēm un zināšanām bērna audzināšanā, bērna pasargāšanai no vardarbības, jāveicina A izpratne par problēmu un nepieciešamību sadarboties ar sociālo dienestu un bāriņtiesu, lai novērstu bērna šķiršanu no ģimenes.

Par nepieciešamību sniegt informāciju valsts un pašvaldību institūcijām

Organizēt tikšanos ar pašvaldības sociālā dienesta sociālo darbinieku darbam ar ģimenēm ar bērniem, lai vienotos par A izvirzāmajiem uzdevumiem, kuri vislabāk spētu uzlabot bērna situāciju ģimenē un mazināt riskus bērna pilnvērtīgai aprūpei un audzināšanai, novērstu nepieciešamību bērnu šķirt no ģimenes. Nepieciešams uzklaut sociālā darbinieka plānoto sadarbību ar ģimeni, lai stiprinātu bērna resursus un mazinātu riskus.

Paraksti

Bāriņtiesas locekle

Bāriņtiesas locekle

Tēvs B

Nr. p.k.	RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA				RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
1.	Vecāku garīgā, fiziskā vai emocionālā veselība	R		Nav informācijas, kas liecinātu par kādiem fiziskiem, garīgiem vai emocionāliem traucējumiem, kas ietekmētu spēju pildīt vecāka lomu	Fiziski, garīgi un emocionāli veseli, spējīgi pildīt vecāka lomu	Dažkārt ir nelieli fiziski, garīgi vai emocionāli traucējumi, kas ietekmē vecāku lomas pildīšanu	Fiziskās, garīgās vai emocionālās veselības traucējumi, kas nozīmīgi ietekmē vecāku lomas pildīšanu	Lieli fiziski, garīgi vai emocionāli traucējumi, kas padara vecākus par neatbilstošiem vecāka lomas izpildei
2.	Atkarības		Z	Ir bijušas alkohola pārmērīgas lietošanas epizodes, šobrīd problēmatiku noliedz.	Nelieto atkarību izraisošas vielas, nespēlē azartspēles un neveic citas procesu atkarību izraisošas darbības	Agrāk ir lietojis atkarību izraisošas vielas, veicis procesu atkarību izraisošas darbības. Pašlaik šādas darbības nav konstatētas. Iesaistījies ārstēšanas programmā. Lieto atkarību izraisošas vielas, spēlē azartspēles un lieto jaunās tehnoloģijas, bet tas neietekmē	Atkarību izraisošu vielu lietošana, azartspēļu spēlēšana vai citu procesu atkarību izraisošu darbību veikšana ietekmē bērna audzināšanu un aprūpi	Lieto atkarību izraisošas vielas, spēlē azartspēles vai veic citas procesu atkarību izraisošas darbības, kas liedz vecāku lomas pildīšanu un/vai vecāki nav spējīgi parūpēties paši par sevi

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA					RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
						bērna audzināšanu un aprūpi		
3.	Līdzatkarība	-	-	Nav informācijas, lai izvērtētu šo riska faktoru.	Līdzatkarības nav	Agrāk ir bijusi līdzatkarība, bet pašlaik tās nav	Ir līdzatkarība, vecāki iesaistījušies ārstēšanās programmā	Vecākiem ir līdzatkarība, kas negatīvi ietekmē viņu funkciju un vecāku lomas pildīšanu
4.	Vecāku prasmes un zināšanas bērnu audzināšanā		V	Izglītības iestādes informācija liecina, ka B neiesaistās bērna aprūpē un audzināšanā, nesniedz atbalstu bērnam izglītības procesā, nereaģē uz bērna uzvedības problēmām, neizprot vecāka atbildību un bērna vecumposma īpatnības. Neinteresējas ne par bērna veselību, ne citiem aspektiem pie atbilstošiem speciālistiem.	Vecāki nodrošina bērnam draudzīgu vidi, spēj uzņemties un pildīt vecāku lomu, pieņem un atbalsta bērnu, lieto bērna rīcībai atbilstošus pamudinājumus	Vecāki dažkārt izvirza bērnam neatbilstošas prasības vai viņiem nav atsevišķu prasmju vai zināšanu, lai pildītu vecāku lomu	Vecākiem bieži (parasti) nav svarīgu zināšanu vai prasmju, un viņi nevar pildīt vecāku lomu atbilstoši bērna vecumam, attīstībai	Vecākiem kopumā nepietiek zināšanu un prasmju vai ir bērnam nepiemērotas prasības, vecāki nav spējīgi uzņemties atbildību par bērna audzināšanu
5.	Vecāku un bērnu savstarpējās attiecības		A	Nav siltu, emocionālu attiecību, uzskata, ka savu tēva pienākumu pilda, maksājot uzturlīdzekļus. Epizodiski tiekas ar bērnu, bet nepauž piesaisti bērnam. Sarunā ar zēnu noskaidrots, ka, viņaprāt, tēvu viņš neinteresē. B jauna ģimene, vēl viens bērns ar jauno	Drošas, stabilas un veselīgas vecāku un bērnu savstarpējās attiecības	Dažreiz vai nelielas nesaskaņas vecāku un bērnu savstarpējās attiecībās	Vecāku un bērnu attiecībās ir nesaskaņas vai ir vāja vecāku piesaiste bērnam (reizēm	Acīmredzams piesaistes trūkums starp vecākiem un bērnu, vecāki noraida bērnu, viņiem nav

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA					RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
				dzīvesbiedri, dēlu ar mazo brāli nav iepazīstinājis.			nav pieķeršanās jūtu)	pieķeršanās jūtu
6.	Vecāku reakcija uz bērnu deviantu uzvedību	-	-	Trūkst informācijas, lai izvērtētu šo riska faktoru, jo ikdienā B neiesaistās zēna aprūpē.	Vecāki atbilstoši (bez agresīvām metodēm) reaģē uz bērna deviantu uzvedību	Vecāki reizēm neatbilstoši reaģē uz bērna deviantu uzvedību	Vecāki reaģē uz bērna deviantu uzvedību ar dusmām, satraukumu vai bezpalīdzīgumu un vienaldzīgumu	Vecāki regulāri vardarbīgi un agresīvi reaģē uz bērna deviantu uzvedību
7.	Bērna aizsardzība no vardarbīgā vecāka (vai citām personām) vai bīstamām situācijām		V	B neinteresējas par dēla situāciju mātes ģimenē. Zēns nemeklē atbalstu pie B.	Vecāks ir gatavs un spējīgs aizstāvēt bērnu no agresīvām vai vardarbīgām personām un bīstamām situācijām	Vecāks ir gatavs, bet dažkārt nav spējīgs aizstāvēt bērnu no agresīvām vai vardarbīgām personām un bīstamām situācijām	Bērna aizsardzībā nevar palauties uz vecāku, jo viņš netic vai noliedz vardarbības vai citādi bīstamas situācijas	Vecāks atsakās vai nav spējīgs bērnu aizstāvēt, netic vardarbības atklāšanai, iedrošina vai atbalsta pāridarītāju un veicina vardarbības noliegšanu
8.	Vardarbības vai agresīvas uzvedības pieredze ģimenē	-	-	Nav informācijas	Vecāki atrisina konfliktus bez agresīvām metodēm	Ģimenē ir bijuši atsevišķi agresīvas uzvedības gadījumi,	Ģimenē ir neregulāri vardarbības gadījumi, kuru dēļ ir radu-	Ģimenē ir atsevišķi vai atkārtoti vardarbības gadījumi, kuru dēļ ir vai

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA					RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
						kas nav radījuši ievainojumus	šies vai varētu rasties nelieli ievainojumi	var rasties nozīmīgi ievainojumi
9.	Vardarbības pieredze gūta bērnībā	-	-	Nav informācijas, lai izvērtētu šo riska faktoru	Vecāki ir uzauģuši veselīgā un ģimeniskā vidē	Vecāku bērnības pieredzē ir vardarbības vai nepietiekamas uzraudzības gadījumi, pēc kuriem saņemta rehabilitācija vai izmantotas citas programmas	Vecāku bērnības pieredzē ir atkārtoti vardarbības vai nepietiekamas uzraudzības gadījumi	Vecāku bērnībā ir bijuši ilgstoši vai smagi vardarbības vai nepietiekamas uzraudzības gadījumi
10.	Vecāku pamatvajadzību nodrošinājums	R		B strādā algotu darbu, uztur ģimeni, dēlam C maksā uzturlīdzekļus	Ir atbilstošs finanšu, pārtikas, pajumtes un sadzīves priekšmetu nodrošinājums	Nepietiekams vai īslaicīgs pamatvajadzību nodrošinājums rada nelielu diskomfortu	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada pieaugoša kaitējuma risku	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada risku izraisīt nozīmīgas sāpes, ciešanas, kaitējumu vai ievainojumus
11.	Vecāku nodarbinātība	R		Strādā algotu darbu atbilstoši savai profesionālajai kvalifikācijai	Vecāki ir nodarbināti atbilstoši viņu izglī-	Vecāki ir nedaudz nodarbināti vai viņiem ir bezdarbnieka statuss,	Vecāki ir bezdarbnieki, bet viņiem ir pieprasītas prasmes un	Vecāki ir bezdarbnieki, un viņiem nav iespējas iegūt darbu

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA					RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
					tībai un personīgajām vēlmēm	kā arī iespēja tuvākajā laikā iegūt darbu	iespēja iegūt darbu	
12.	Vecāku stress	-	-	Nav iegūta informācija, lai varētu izvērtēt šo riska kritēriju	Vecākiem nav nozīmīgu dzīves stresu	Vecākiem ir īslaicīgs un neliels stress, kas neietekmē vecāku lomas pildīšanu	Vecākiem ir nozīmīgs stress vai notikušas pārmaiņas dzīvē (slimība, darba zaudējums), kas ietekmē bērnu audzināšanu	Vecākiem ir ilglaicīgs vai smags stress vai pārmaiņas dzīvē, kas būtiski ietekmē bērnu audzināšanu
13.	Sociālais atbalsts vecākiem		Z	B dzīvesbiedre sniedz emocionālu atbalstu, B noliedz cita atbalsta nepieciešamību	Vecākus atbalsta draugi, radi vai citas personas, vecāki izmanto pašvaldības, nevalstisko organizāciju un citus resursus	Reizēm vecākiem ir kontakti ar atbalsta personām, dažreiz viņi izmanto pašvaldības vai citus resursus	Vecākiem ir nepastāvīgi kontakti ar atbalsta personām, viņi var, bet neizmanto pašvaldības resursus	Vecāki ir ģeogrāfiski vai sociāli izolēti pašvaldībā vai pašvaldības resursi nav pieejami
14.	Problēmas atzīšana		A	Neizprot problēmas, noliedz tās, uzskata, ka dēla problēmas jārisina mātei, jo bērns ikdienā dzīvo pie viņas	Vecāki atklāti atzīst problēmas un to smagumu un ir gatavi uzņemties atbildību	Vecāki atzīst problēmas un vēlas uzņemties zināmu atbildību	Vecākiem ir pavisma izpratne par problēmām, viņi neuzņemties atbildību	Vecākiem nav izpratnes par problēmām vai viņi pilnīgi noliedz tās un atsakās atzīt un

RISKA NOVĒRTĒJUMA ANKETA					RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI (MK pielikums)			
Nr. p.k.	Riska faktori	Resursi	Riska līmenis	Piezīmes (papildus informācija)	Resursi	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
							par savu rīcību	uzņemties jebkādu atbildību par savu rīcību
15.	Sadarbība ar valsts un pašvaldību institūcijām		A	Noliedz jebkādu vajadzību sadarboties ar pašvaldību institūcijām	Vecāki lūdz un pieņem attiecīgo dienestu palīdzību un atbalsta sadarbību	Vecāki pieņem palīdzību, bet sadarbība ir neregulāra	Vecāki pieņem palīdzību, bet nesadarbojas	Vecāki ir vienalīdzīgi, noraidoši vai naidīgi pret jebkuriem kontaktiem ar attiecīgajiem dienestiem un nepieļauj ģimenes kontaktēšanos
16.	Iepriekšējā pieredze bērnu aprūpē		A	Ir meita no citas sievietes, par kuru pirms 10 gadiem atņemtas bērna aizgādības tiesības. Uzskata, ka tā nav viņa meita, tādēļ nav iebildis aizgādības tiesību atņemšanai.	Nodrošina bērnu aprūpi ģimenē	Konstatēti pārkāpumi vai trūkumi aizgādības tiesību īstenošanā	Iepriekš ir bijušas pārtrauktas aizgādības tiesības, un pēc risku novērtēšanas aizgādības tiesības ir atjaunotas	Pārtrauktas un/vai atņemtas aizgādības tiesības uz citiem bērniem

Riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkums

Analizējot veikto riska novērtējumu, secināms, ka augsts risks konstatēts vecāka iepriekšējā pieredzē bērnu aprūpē – B atņemtas meitas aizgādības tiesības, vecāka un bērna savstarpējās attiecībās, sadarbībai ar institūcijām, kā arī problēmas atziņā – proti, B neatzīst savu atbildību dēla problēmsituāciju risināšanā.

Vidējs risks tādos faktoros kā bērna aizsardzība no vardarbīgā vecāka (vai citām personām) vai bīstamām situācijām, vecāka prasmēs un zināšanās bērnu audzināšanā. Zems risks – sociālais atbalsts vecākiem, atkarība.

Kā resurss atzīmējama vecāka nodarbinātība, pamatvajadzību nodrošinājums, vecāka garīgā, fiziskā vai emocionālā veselība.

Uzsverams, ka 5 riska faktorus nebija iespējams novērtēt, jo bāriņtiesas rīcībā nebija informācijas, kas ļautu analizēt šos riska līmeņus.

Ņemot vērā, ka bāriņtiesai jāvērtē nepieciešamība šķirt bērnu no ģimenes, bāriņtiesa īpašu vērību velta riska līmenim tādos faktoros kā: prasmēs un zināšanās bērna audzināšanā (Vidējs risks), vecāka un bērna savstarpējās attiecības (Augsts risks) un problēmas atzīšana (Augsts risks). Šie riska faktori norāda uz būtisku B spēju realizēt vecāka pienākumu un pasargāt bērnu no vardarbības vai nelabvēlīgas vides ietekmes.

Secinājumi

Par nepieciešamību lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu

Bāriņtiesai nepieciešams uzdot B sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu novērst riskus bērna pilnvērtīgai attīstībai un drošībai, kā arī iegūt papildus informāciju situācijas atkārtotam izvērtējumam. Īpaši aktuāli vērst vērību uz riskiem vecāka un bērna savstarpējās attiecībās, prasmēm un zināšanām bērna audzināšanā, bērna pasargāšanai no vardarbības, jāveicina B izpratne par problēmu un nepieciešamību sadarboties ar sociālo dienestu un bāriņtiesu, lai novērstu bērna šķiršanu no ģimenes.

Par nepieciešamību sniegt informāciju valsts un pašvaldību institūcijām

Organizēt tikšanos ar pašvaldības sociālā dienesta sociālo darbinieku darbam ar ģimenēm ar bērniem, lai vienotos par B izvirzāmajiem uzdevumiem, kuri vislabāk spētu uzlabot B un bērna savstarpējās attiecības, veicinot tēva iesaisti bērna aprūpē un audzināšanā, novēršot nepieciešamību pārtraukt bērna aizgādības tiesības tēvam. Nepieciešams uzklaut sociālā darbinieka plānoto sadarbību ar ģimeni, lai stiprinātu bērna resursus un mazinātu riskus.

Paraksti

Bāriņtiesas locekle

Bāriņtiesas locekle

3.2.4.1.3. Riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkuma definēšana

Izvērtējot bāriņtiesu līdzšinējo praksi aizgādības lietās saistībā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmās prim daļas piemērošanu, centrs konstatējis, ka bāriņtiesām nereti grūtības sagādā definēt riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkumu un izdarīt secinājumus par vecākam veicamajām darbībām bērna attīstībai nelabvēlīgo apstākļu novēršanā.

Atsevišķos gadījumos bāriņtiesu formulējumos attiecībā uz vecākam veicamajām darbībām aizgādības lietās saskatāms:

- ieteikuma raksturs (piemēram, *...bāriņtiesa uzskata, ka būtu lietderīgi organizēt vecāku tikšanos ar psiholoģi*),
- vispārīgs apgalvojums (piemēram, *...bāriņtiesa uzskata, ka vecākiem jāspēj bērniem ģimenē nodrošināt drošu un nevardarbīgu vidi*).
- vispārinājums (piemēram, *...ar vecākiem nepieciešams pārrunāt bērnu disciplinēšanas metodes*).

Šādi riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkumā ietvertie formulējumi (kas fiksēti arī rakstiski sagatavotajā informācijā vecākam) var netieši maldināt vecāku par viņa atbildību to izpildē un radīt neskaidrības par to īstenošanu kopumā. Centra ieskatā, no piemēros minētajiem formulējumiem nav nepārprotami saprotams, vai to īstenošana bāriņtiesas redzējumā ir vecāka paša, vai, iespējams, sociālā dienesta (vai kāda cita speciālista, piemēram, psihologa) atbildība un kompetence, ņemot vērā, ka tajos netieši ietverts arī aicinājums sociālajam dienestam/psihologam turpmākajam darbam ar vecākiem.

Formulējot secinājumus un bāriņtiesas redzējumu attiecībā uz vecākam veicamajām darbībām konkrētajās riska jomās, lai novērstu bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, tostarp informējot vecāku par sadarbības nepieciešamību ar sociālo dienestu, bāriņtiesai iestādes secinājumi un turpmākie norādījumi vecākam jādefinē pēc iespējas nepārprotami, proti, tā, lai vecāks saprastu, kādas konkrētas darbības, aktivitātes un rīcība no viņu puses tiek sagaidīta un kādā termiņā īstenojama sadarbība ar sociālo dienestu.

Vecākam nosakāmajam pienākumu apjomam bērna attīstībai nelabvēlīgo apstākļu novēršanā jāizriet no risku novērtēšanā (izvērtējot katras konkrētās ģimenes gadījuma specifiku, lietas apstākļus, bērna vajadzības un intereses, vecāku un bērna raksturojumu u.c.) **secinātā**.

Vienlaikus jāņem vērā, ka bāriņtiesa, konkretizējot nepieciešamos uzlabojumus bērna turpmākas pilnvērtīgas aprūpes nodrošināšanai ģimenē un sniedzot norādījumus vecākam, nedrīkst dublēt sociālā dienesta kompetenci. Proti, bāriņtiesas vecākam sniegtajiem norādījumiem par bērna attīstībai nelabvēlīgo apstākļu novēršanu jābūt noteiktu jomu aptverošiem, attiecināmiem uz:

- **konkrētu prasmju apguvi** (piemēram, attiecībā uz aprūpes un audzināšanas prasmju pilnveidošanu, kas vecākam trūkst, vai ir nepilnīgas);
- **izpratnes veicināšanu, papildus zināšanu apguvi** kādā konkrētā jomā (piemēram, par bērnu un vecāku savstarpējām attiecībām, par bērnu nevardarbīgu disciplinēšanu, par bērnu emocionālo audzināšanu, bērnu vecumposmu attīstību),
- **konkrētu risku mazināšanu un novēršanu** (piemēram, vecāka atkarības, līdzatkarības problemātika, vecāka stress, vecāka nodarbinātību u.c.), u.tml.

Pārbaudot bāriņtiesu lietvedībā esošo aizgādības lietu materiālus, centrs konstatējis, ka dažkārt bāriņtiesas sociālajam dienestam lūgušas veikt konkrētus uzdevumus, piemēram, veikt risku izvērtēšanu, izvirzīt ilgtermiņa mērķus, slēgt sadarbības līgumu ar vecākiem, veikt sistematisku sadarbības līgumā noteikto uzdevumu izpildes uzraudzību u.c. Attiecībā uz minēto, centrs pauž viedokli, ka bāriņtiesām, piemērojot [Bāriņtiesu likuma](#) regulējumu praksē, uzmanība, galvenokārt, pievēršama skaidrojumu un norādījumu došanai konkrētam vecākam, līdz ar to uzdevumu došana arī sociālajam dienestam pārsniedz bāriņtiesas kompetences apjomu.

Svarīgi!

Bāriņtiesas noteikto pienākumu apjomam vecākam jābūt atbilstošam tam, lai to izpildes rezultātā tiktu nodrošinātas bērna tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību, kā arī lai bērns saņemtu atbilstošu uzturu, apģērbu un pajumti, kā tas noteikts [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.panta](#) pirmajā daļā.

Savukārt gadījumos, kad bāriņtiesas ieskatā, sociālajam dienestam sniedzama papildu informācija par kādām bāriņtiesas ieskatā veicamajām darbībām, tostarp, piedāvājamiem sociāliem pakalpojumiem vecākiem, bērniem vai ģimenei kopumā, centra ieskatā rīkojama starpsistucionāla tikšanās, lai speciālistu starpā pārrunātu jautājumus, kas nozīmīgi bērna labāko interešu nodrošināšanai un meklētu risinājumus ģimenes sociālās funkcionēšanas uzlabošanai.

3.2.4.1.4. Vecākiem doto uzdevumu izpildes termiņu noteikšana

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmā prim daļā noteikts bāriņtiesas pienākums uzdot vecākam sadarbībā ar sociālo dienestu **noteiktā termiņā** novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus.

Vēršam uzmanību, ka [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta](#) septītajā daļā noteikts, ka **vecākiem ir pienākums sadarboties ar sociālo dienestu** un izmantot piedāvātās ģimenes atbalsta un palīdzības programmas, ja ir konstatēta vardarbība vai citi bērnu tiesību pārkāpumi bērna aprūpē. Par atteikšanos no sadarbības sociālais dienests informē bāriņtiesu.

Nosakot laika periodu, kādā vecākam īstenojama sadarbība ar sociālo dienestu, lai uzlabotu situāciju ģimenē un novērstu riskus bērna pilnvērtīgai aprūpei, bāriņtiesai vienlaikus jāņem vērā vairāki būtiski faktori, piemēram, sociālā dienesta kapacitāte nodrošināt ģimenei nepieciešamos sociālos pakalpojumus un atbalsta pasākumus konkrētā laika periodā, vecāka objektīvās iespējas (darba apstākļi, veselības faktori, dzīvesvietas atrašanās vieta, ģimenes finansiālais stāvoklis u.c.), lai iesaistītos aktivitātēs, kas, piemēram, saistītas ar speciālistu apmeklējumiem tālu ārpus dzīvesvietas u.tml.

Tāpat bāriņtiesām jāņem vērā [Administratīvā procesa likuma 64.pantā](#) par Administratīvā akta izdošanas termiņu noteiktais, ka gadījumos, ja administratīvā lieta ierosināta uz iesnieguma pamata, iestāde pieņem lēmumu par administratīvā akta izdošanu **viena mēneša laikā** no iesnieguma saņemšanas dienas, ja likumā nav noteikts cits termiņš vai citā normatīvajā aktā — **īsāks termiņš administratīvā akta izdošanai**. Ja objektīvu iemeslu dēļ šā panta pirmajā daļā noteikto termiņu nav iespējams ievērot, iestāde to var pagarināt uz laiku, ne ilgāku par četriem mēnešiem no iesnieguma saņemšanas dienas, par to paziņojot iesniedzējam. Ja nepieciešama

ilgstoša fakta konstatācija, administratīvā akta izdošanas termiņu ar motivētu lēmumu, par to paziņojot iesniedzējam, var pagarināt līdz gadam [..].

Vienlaikus bāriņtiesai, nosakot termiņu, kādā vecākam jānovērš riski bērnu aprūpei un audzināšanai ģimenē, jāvadās arī no **konkrētā bērna labāko interešu nodrošināšanas aspekta**, proti, vērtējot, vai bērns noteikto laika periodu vēl var palikt ģimenē (vecāka aprūpē), vai apdraudējuma risks nav pārāk augsts un bērna interesēs vecākam uzdevumu veikšanai dodams saīsināts termiņš.

Centrs uzsver, ka arī tajās situācijās, kad bāriņtiesas rīcībā ir sociālā dienesta sniegtā informācija par to, ka vecāks atteicies no sadarbības ar sociālo dienestu, nav motivēts risināt pastāvošās problēmas un iepriekš ar ģimeni veiktais psihosociālais darbs nav sniedzis vēlamus rezultātus, un sociālais dienests lūdzis bāriņtiesai risināt bērna aizgādības jautājumu, bāriņtiesai, ierosinot aizgādības lietu, jāpiemēro [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmās prim daļas prasības.

Šādos gadījumos bāriņtiesām jānosaka īsāks termiņš vecākam sadarbības īstenošanai ar sociālo dienestu. Ja vecāks arī šajā periodā neuzsāk sadarbību ar sociālo dienestu vai arī šī sadarbība nav bijusi produktīva, bāriņtiesai ir pamats izskatīt jautājumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu bāriņtiesas sēdē.

3.2.4.1.5. Sadarbība ar vecāku

Lai aizgādības lietas risināšanas gaitā sadarbība ar vecāku noritētu pēc iespējas veiksmīgāk, bāriņtiesai īpaša uzmanība jāvelta komunikācijai (gan mutvārdos, gan sarakstes veidā) ar vecāku, tajā skaitā:

- informējot par bāriņtiesas iegūto informāciju attiecībā uz ģimenes situāciju;
- vispusīgi un vecākiem saprotamā veidā, izskaidrojot konstatētos riska faktorus, noteikto risku līmeni, tostarp pozitīvi atzīmējot ģimenes resursus (ja tādi ir);
- vēršot vecāka uzmanību uz nepieciešamajiem uzlabojumiem un nosakot pienākumus attiecībā uz to izpildi;
- uzdodot vecākam sadarboties ar sociālo dienestu bāriņtiesas konstatēto risku novēršanā, nosakot konkrētus termiņus;
- informējot par sekām, kādas var iestāties, ja vecāks neīstenos sadarbību ar sociālo dienestu bērnam nelabvēlīgo apstākļu novēršanā un bērna palikšana ģimenē radīs draudus bērna dzīvībai un veselībai.

Centra ieskatā minētās informācijas apmaiņai ar vecāku, tostarp, lai uzklautu arī vecāka viedokli par viņam nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem, rīkojama **klātienēs tikšanās**, aicinot vecāku uz pārrunām.

Bāriņtiesai sadarbojoties ar vecākiem jāņem vērā [Administratīvā procesa likuma 14.¹pantā](#) noteiktais, ka iestāde, pieņemot lēmumus, ievēro objektivitāti un dod procesa dalībniekiem pienācīgu iespēju izteikt savu viedokli un iesniegt pierādījumus.

Administratīvā procesa likuma komentāros⁸⁷ norādīts, ka tiesības būt uzklautam ir viens no labas pārvaldības principiem. Vienlaikus administratīvā procesa dalībnieku uzklautšana ir viens no svarīgākajiem procesuālā taisnīguma nodrošināšanas līdzekļiem. Dalībnieku viedokļu

⁸⁷ Administratīvā procesa likuma komentāri, A un B daļa, autoru kolektīvs Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 211. lpp., 581.lpp.

un argumentu uzklauššana un izvērtēšana ir būtiska lietas objektīvās izmeklēšanas sastāvdaļa. Uzklauššanas procesa laikā ieinteresētai personai ir iespēja iesniegt vai norādīt iestādei uz tai labvēlīgiem faktiem.

Rezumējot iepriekšminēto, norādāms, ka **pārrunu mērķis** ir vienlaikus veikt gan izskaidrojošu darbu ar vecāku par bērna aprūpes problemātiku ģimenē (tostarp uzklaušot vecāka viedokli un redzējumu), par nepieciešamo sadarbību ar sociālo dienestu un konkrētā laika periodā veicamajiem pasākumiem ģimenes situācijas uzlabošanai, gan arī informēt par sekām, kas var iestāties, ja vecāks šajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus.

Svarīgi!

Sarunas gaitā bāriņtiesai jāgūst pārliecība, ka vecāks ir izpratis problēmas, situācijas nopietnību, bāriņtiesas sniegtos norādījumus, t.sk. arī nepieciešamību sadarbīties ar sociālo dienestu un citiem speciālistiem, lai turpmāk nodrošinātu pilnvērtīgu bērna aprūpi un audzināšanu ģimenē.

Papildus akcentējams, ka pārrunu ar vecākiem veikšanai nav nepieciešams rīkot bāriņtiesas sēdi (šādas situācijas vairākkārt konstatētas bāriņtiesu darba praksē), bet ar vecāku tiek veiktas pārrunas par to, sastādot sarunu protokolu vai tikšanās aprakstu, kas pievienojams attiecīgajai bāriņtiesas lietvedībā esošajiem aizgādības tiesību lietas materiāliem. Vēršam uzmanību, ka attiecīgais dokuments **jāparaksta visiem sarunas dalībniekiem**, tajā skaitā vecākiem.

Centrs ir konstatējis, ka atsevišķos gadījumos bāriņtiesas rīkojušas šādas pārrunas ar vecāku, aicinot tajās piedalīties arī sociālo darbinieku, kas turpmāk veiks psihosociālo darbu ar vecāku vai ģimeni kopumā. Centra ieskatā šāda prakse uzskatāma par atzīstamu un lietderīgu, jo bāriņtiesas un sociālā dienesta efektīva sadarbība aizgādības lietā, tostarp, sniedzot vecākam vienotu speciālistu redzējumu par problēmsituāciju ģimenē un nepieciešamajiem risinājumiem, tai skaitā savstarpēji sadarbojoties vecākam nosakāmo pienākumu (veikt attiecīgus uzlabojumus bērna situācijas uzlabošanai) formulēšanā un to izpildes termiņu noteikšanā, ir uzskatāma par būtisku priekšnoteikumu likumdevēja izvirzītā mērķa sasniegšanai – bērna labklājības nodrošināšanai ģimenē.

Lai vecāks pēc iespējas veiksmīgāk īstenotu darbības aizgādības lietas ietvaros, kas nepieciešamas risku novēršanai ģimenē, bāriņtiesai, visos gadījumos sagatavojama arī **rakstiska informācija** (par riska novērtēšanas kopsavilkumu, pienākumu sadarbīties ar sociālo dienestu, vecākam veicamajiem pasākumiem, termiņu, kādā īstenojami uzlabojumi ģimenē, sekām, kādas var iestāties, ja bērna attīstībai nelabvēlīgie apstākļi netiks novērsti) vecākam.

Informācija sagatavojama **vēstules formātā** un nosūtāma vecākam ierakstītā sūtījumā pa pastu gan uz deklarēto dzīvesvietas adresi, gan uz faktiskās dzīvesvietas adresi, ja zināms, ka vecāks nedzīvo deklarētajā dzīvesvietā.

Pirmkārt, šāda iestādes rīcības nepieciešamība izriet no [Bāriņtiesas darbības noteikumu 37.punktā](#) noteiktā, ka bāriņtiesa uzaicinājumus uz bāriņtiesas sēdi, lēmumu norakstus, izrakstus, kopijas un lietu oriģinālus vai kopijas, kā arī korespondenci, kas satur sensitīvus datus, nosūta ierakstītā sūtījumā pa pastu vai ar kurjeru.

Otrkārt, saskaņā ar [Paziņošanas likuma 4.panta](#) pirmajā daļā noteikto fiziskajai personai dokumentu paziņo uz deklarētās dzīvesvietas adresi vai deklarācijā norādīto papildu adresi. Dokumentu var paziņot uz citu adresi gadījumā, ja adresāts norādījis uz objektīviem apstākļiem, kādēļ tas nepieciešams. Adresātam ir pienākums būt sasniedzamam norādītajā adresē. Ja rodas domstarpības par dokumenta paziņošanu, iestādei ir pienākums pierādīt dokumenta paziņošanas faktu.

Minētā vēstule [zināšanai nosūtāma](#) arī attiecīgās pašvaldības sociālajam dienestam (praksē vairākkārt konstatētas situācijas, ka psihosociālo darbu ar vienu un/vai abiem vecākam jāveic citas pašvaldības sociālajam dienestam, ievērojot vecāka faktisko dzīvesvietu), kura kompetencē ir veikt psihosociālo darbu ar ģimeni, piesaistīt attiecīgus resursus, nodrošināt nepieciešamos pakalpojumus vecākam veicamo uzlabojumu izpildē un risku novēršanā, kā arī veikt citas savā kompetencē esošas darbības, lai panāktu ģimenes situācijas uzlabošanos.

Centrs norāda, ka arī gadījumos, kad bāriņtiesai [nav zināma](#) vecāka faktiskās dzīvesvietas adrese (nereti konstatējami gadījumi, kad vecāks deklarētajā dzīvesvietā nedzīvo) un bāriņtiesai nav iespējams uzaicināt vecāku uz pārrunām, lai veiktu sarunu par konstatētajiem riskiem ģimenē un veicamajiem pasākumiem ģimenes situācijas uzlabošanai, bāriņtiesai nepieciešams iepriekš norādīto informāciju (par konstatētajiem riskiem, sadarbības nepieciešamību ar sociālo dienestu, sadarbības termiņu un iespējamām sekām) nosūtīt uz personas deklarētās dzīvesvietas adresi, tādējādi, neskatoties uz vecāka iespējamo nevēlēšanos sadarboties ar iestādes amatpersonām, tomēr izpildīt normatīvo aktu prasības.

Vienlaikus jāņem vērā, ka bāriņtiesu darba praksē būs gadījumi, kad **objektīvi nebūs izpildāms** [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmā prim daļā noteiktais bāriņtiesas pienākums - uzdot vecākam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Proti, tie būs gadījumi, kad aizgādības tiesības vecākam pārtraucamas faktisko šķēršļu dēļ atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmajā daļā un [Civillikuma 203. panta](#) pirmajā daļā noteiktajam, piemēram, vecāks atrodas apcietinājumā, vai vecāks sava veselības stāvokļa dēļ objektīvi nespēj nodrošināt bērna aprūpi.

3.2.4.1.6. Atkārtota riska novērtēšana

[Bāriņtiesas darbības noteikumu 73.punktā](#) noteikts, ka riska novērtēšana veicama pirms lēmuma pieņemšanas par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, izņemot gadījumus, kad tiek pieņemts vienpersonisks lēmums saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 23.pantu](#).

Atbilstoši minētajam, bāriņtiesai aizgādības lietās atkārtoti veicama riska novērtēšana pirms jautājuma par iespējamo aizgādības tiesību pārtraukšanu izskatīšanas bāriņtiesa sēdē.

Centrs pauž viedokli, ka atkārtota riska izvērtēšana bāriņtiesai palīdz apzināt reālo ģimenes situāciju, apkopot pēc iespējas detalizētāku informāciju konkrētās risku jomās un **veikt salīdzinošo analīzi** ar iepriekšējā risku novērtēšanā konstatēto, fiksējot panāktos uzlabojumus, izmaiņas ģimenes (vecāka) resursos u.tml.

Lai objektīvi un vispusīgi izvērtētu ģimenes situāciju un panāktās pozitīvās izmaiņas, bāriņtiesai pirmām kārtām iegūstama detalizēta informācija no sociālā dienesta par veikto psihosociālo darbu ar ģimeni bāriņtiesas noteiktajā laika periodā.

Tādējādi gadījumos, kad vecāks sadarbojies ar sociālo dienestu, lai novērstu bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, bāriņtiesai būtiski no sociālā dienesta saņemt informāciju par panāktajām pozitīvajām izmaiņām ģimenes sociālajā funkcionēšanā, (kas izriet no sociālā dienesta plānotajām un īstenotajām aktivitātēm darbā ar ģimeni, resursu piesaisti, pakalpojumu nodrošināšanu utt.), uzlabojumiem vecāka prasmju attīstībā, papildus zināšanu apguvē, konkrētu risku mazināšanā un novēršanā utt., proti, atkarībā no tā, kāds bijis bāriņtiesas sniegtais sākotnējais ģimenes situācijas izvērtējums (riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkums) sociālajam dienestam un norādījumi par nepieciešamajiem uzlabojumiem.

Centrs akcentē, ka bāriņtiesai būtiski no sociālā dienesta saņemt **objektīvu, pamatotu un argumentētu novērtējumu** par vecāka sadarbību ar sociālo dienestu, motivāciju uzlabot bērnu aprūpes un audzināšanas apstākļus ģimenē, sasniegtajiem rezultātiem u.c., nevis tikai uzskaitījumu par vecāka veiktajām aktivitātēm sastādītā sociālās rehabilitācijas plāna īstenošanā.

Tāpat centra ieskatā, lai riska novērtēšana būtu kvalitatīva, atkārtoti pieprasāma informācija no valsts un pašvaldību institūcijām, lietā iesaistītajiem speciālistiem, bāriņtiesai īstenojot [Bāriņtiesu likumā 16.](#) un [17. pantā](#) noteiktās tiesības un pienākumus.

Bāriņtiesā saņemtā informācija vērtējama kopsakarā, lai objektīvi izvērtētu vecāku aizgādības īstenošanas ietekmi konkrētā bērna labāko interešu nodrošināšanai.

3.2.4.2. Bāriņtiesas sēde un lēmuma pieņemšana

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmās prim daļas redakciju, bāriņtiesai pēc noteiktā laika termiņa, kas dots vecākam aizgādības lietas ietvaros bērna attīstībai nelabvēlīgo apstākļu novēršanai, jāvērtē vai vecāks šajā termiņā ir novērsis bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un, vai bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, lemjot par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai nepārtraukšanu vecākam.

[Bāriņtiesas darbības noteikumu 45.punkts](#) paredz, ka **uzaicinājumu** administratīvā procesa dalībniekiem, tulkam, speciālistam un institūcijai, kuras kompetencē ir sniegt atzinumu izskatāmajā lietā, **nosūta vismaz 10 darbdienas** pirms bāriņtiesas sēdes. Bāriņtiesas uzaicinājumus uz sēdi nosūta ierakstītā sūtījumā pa pastu vai ar kurjeru.⁸⁸

Bāriņtiesa sēdē balstās uz normatīvajos aktos noteikto sēdes procesu.

Administratīvais process iestādē beidzas ar administratīvā akta izdošanu vai lēmumu par lietas izbeigšanu. Centrs, pārbaudot bāriņtiesu lietvedībā esošo lietu materiālus, konstatējis, ka dažkārt aizgādības lietās bāriņtiesas pieņem lēmumu par lietas izbeigšanu.

[Administratīvā procesa likuma 63.panta](#) pirmajā daļā norādīti iestādes lēmuma veidi, kādi tiek pieņemti administratīvā procesa rezultātā, kā arī nošķirts, kad lēmums ir administratīvais akts un kad nav. Administratīvā procesa likuma komentāros⁸⁹ sniegts skaidrojums, ka, ja iestāde secina, ka pozitīva administratīvā akta izdošanai nav tiesiska pamata vai tā nav lietderīga, tās lēmuma juridiskā kvalifikācija (ir vai nav administratīvais akts) ir atkarīga no tā, vai process ir bijis ierosināts uz tādas personas iesnieguma pamata, kam ir no tiesību normām izrietošas subjektīvās tiesības prasīt administratīvā akta izdošanu (tad atteikums ir administratīvais akts),

⁸⁸ [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 37.punkts](#)

⁸⁹ Administratīvā procesa likuma komentāri, A un B daļa, autoru kolektīvs Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 597 lpp.

vai pēc pašas iestādes iniciatīvas, tostarp uz augstākas iestādes rīkojuma vai citas personas iesnieguma pamata (tad atteikums nav administratīvais akts). Ja administratīvais process ir bijis ierosināts nevis tāpēc, ka persona lūgusi sev labvēlīga administratīvā akta izdošanu, bet gan tāpēc, ka iestāde savas kompetences ietvaros pati nolēmusi uzsākt procesu, augstāka iestāde devusi rīkojumu ierosināt procesu vai cita persona (kurai nav subjektīvu tiesību prasīt administratīvā akta izdošanu) ir iesniegusi iesniegumu vai sūdzību un iestāde pēc faktu konstatēšanas un apstākļu izvērtēšanas secina, ka administratīvais akts nav izdodams, tā pieņem lēmumu par procesa (lietas) izbeigšanu.

Ievērojot minēto, paskaidrojam, ka lēmumu par lietas izbeigšanu bāriņtiesa pieņem gadījumos, kad lieta ierosināta pēc bāriņtiesas iniciatīvas, piemēram, bāriņtiesā saņemta sociālā dienesta vēstule, kurā lūgts izskatīt jautājumu par iespējamo aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam vai bāriņtiesā saņemta kaimiņa sūdzība par būtiskiem bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenē.

Saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 70.punktu](#), **bāriņtiesa lēmumu rakstiski noformē** un apzīmogo un tā norakstu nosūta administratīvā procesa dalībniekam 10 darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas.

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) otrajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa, pieņemot lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, **rakstveidā informē** viņu:

1. par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē;
2. par pienākumu maksāt par bērnam sniegto ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu;
3. par tiesībām saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību, ja vecāks atbilst normatīvajos aktos noteiktajiem šīs palīdzības saņemšanas nosacījumiem.

Minētā informācija sniedzama pavadvēstulē, ar kuru tiek nosūtīts bāriņtiesas lēmums, vai atsevišķā vēstulē, to izsūtot ierakstītā veidā uz adresāta deklarēto dzīvesvietu vai izsniedzot personīgi, par to lietas uzziņas lapā izdarot atzīmi.

Svarīgi!

Bāriņtiesai informācija personai sniedzama saprotamā veidā, it īpaši, ja ir zināms, ka personai pastāv kādi sociāli vai veselības noteikti faktori, kas varētu liegt pilnvērtīgi izprast rakstīto tekstu. Ja iespējams, pēc bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas veicamas pārrunas ar vecāku, kuram pārtrauktas aizgādības tiesības, lai izskaidrotu vecāka turpmākos pienākumus un tiesības, sekmējot bērna atgriešanos ģimenē.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 39.panta pirmo daļu, pēc tam, kad ir pieņemts lēmums par bērna ārpusģimenes aprūpi, **bāriņtiesa nekavējoties par to informē bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu** un lūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem.

3.3. Pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana

Bērna atgriešana ģimenē un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana ir viens no galvenajiem mērķiem pēc lēmuma par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņemšanas.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) piektajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa pēc tam, kad pieņemts lēmums par bērnu šķiršanu no ģimenes, **nekavējoties informē** par to pašvaldības sociālo dienestu vai pašvaldības deleģēto personu. Šajos gadījumos pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm **izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu**. Minētā [likuma 44.panta](#) pirmā daļā paredz, ka bērna ārpusģimenes aprūpes laikā **pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai radītu apstākļus bērna aprūpes atjaunošanai ģimenē**.

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) otrā daļa paredz, ka bāriņtiesa, pieņemot lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, rakstveidā informē viņu par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. Tādējādi pašvaldības un valsts institūcijas sadarbojas ar bērna vecākiem, lai pēc iespējas ātrāk novērstu aizgādības tiesību pārtraukšanas iemeslus un bērns varētu atgriezties vecāku aprūpē.

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) trešajā daļā noteikts, **ja bērna aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli ir zuduši, bāriņtiesa lemj par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu, ņemot vērā bērna intereses**. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāra.

Veicot pārbaudes bāriņtiesu lietvedībā esošajās lietās, centrs ir konstatējis situācijas, kurās ne vienmēr bērna intereses tikušas uzskatītas par prioritārām. Piemēram, bāriņtiesas lēmums par bērna aizgādības tiesību atjaunošanu pamatots ar to, ka bērnam vislabāk ir augt bioloģiskajā ģimenē, vienlaikus lietā neesot informācijai un faktus apliecinājošiem dokumentiem, ka vecāks ir izpratis bērna aprūpes un audzināšanas problemātiku un veicis nepieciešamās darbības, lai novērstu aizgādības tiesību pārtraukšanas iemeslus.

Svarīgi!

Īpaši akcentējam, ka nepieļaujama situācija ir gadījumi, kad bērns no ģimenes tiek šķirts un atgriezts vecāku aprūpē vairākas reizes. Izvērtējot šādus gadījumus secināms, ka pamatā vairākkārtēju bērna šķiršanu no ģimenes veido nepietiekama risku novērtēšana (un attiecīgi nepietiekama objektīvas informācijas iegūšana risku novērtēšanai) pirms lēmumu pieņemšanas par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.

Centrs vērš uzmanību, ka bāriņtiesai lēmuma par aizgādības tiesību atjaunošanu pieņemšanai ir nepieciešama tikpat **rūpīga un vispusīga informācijas iegūšana**, kā pirms lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Proti, jāiegūst informācija, kas apliecina, ka **ir zuduši iemesli bērna aizgādības tiesību pārtraukšanai**, t.sk., atzinums no sociālā dienesta par veikto darbu ar ģimeni un iespējām bērnam atgriezties ģimenē, informāciju no bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzēja par bērna un vecāka saskarsmi, garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes laikā, u.tml.

Saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 74.punktu](#), **riska novērtēšana** veicama arī pirms pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanas vecākiem. Centrs uzsver, ka arī šajos gadījumos jāievēro šo metodisko ieteikumu sadaļa par informācijas iegūšanu un riska novērtēšanu.

Papildu informācija par bāriņtiesas un pašvaldības sociālā dienesta sadarbību, sekmējot bērna atgriešanos ģimenē, skatāma centra izstrādātajos Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību ([Rokasgrāmatas bāriņtiesām 4. sējumā](#)).

3.4. Lēmums par prasības sniegšanu tiesā

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Bāriņtiesa lemj **par prasības iesniegšanu tiesā** aizgādības tiesību atņemšanai vecākam, ja:

- 1) viņa vainas dēļ (vecāka apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ) ir apdraudēta bērna veselība vai dzīvība;
- 2) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību un tas var apdraudēt bērna fizisko, garīgo vai tikumisko attīstību.⁹⁰

Sagatavojot lietu par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vai par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai vecākam, bāriņtiesa:

- 1) noskaidro, vai ir zuduši iemesli, kuru dēļ vecākam tika pārtrauktas bērna aizgādības tiesības;
- 2) pieprasa vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam atzinumu par iespējām bērnam atgriezties vecāka aizgādībā;
- 3) pieprasa no audžuģimenes, aizbildņa vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas informāciju par bērna un vecāka saskarsmi, garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes laikā;
- 4) pieprasa citu informāciju, kas nepieciešama, lai pieņemtu pamatotu lēmumu.⁹¹

Īpašu vērību centrs vērš uz **savlaicīgu bāriņtiesas rīcību** prasības iesniegšanai tiesā. [Civillikuma 203.panta](#) ceturtajā daļā noteikts, ja **gada laikā** no aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iespējams tās atjaunot, bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, izņemot gadījumu, kad aizgādības tiesības nevar atjaunot no vecāka neatkarīgu apstākļu dēļ.

Veicot pārbaudes bāriņtiesās, centrs secinājis, ka bāriņtiesas nereti novēloti vērš uzmanību uz lēmumu pieņemšanu par prasības sniegšanu tiesā bērna aizgādības tiesību atņemšanai vecākiem. [Civillikumā](#) paredzētais gada termiņš ir ievērojams, kad vecāki **aktīvi** iesaistās problēmu risināšanā, saņem un izmanto sociālā dienesta sniegtos pakalpojumus ģimenes situācijas uzlabošanai, uztur attiecības ar bērnu, sniedz emocionālu un finansiālu atbalstu bērna aprūpei un audzināšanai ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam.

⁹⁰ [Bāriņtiesu likums, 22.panta ceturtā daļa](#)

⁹¹ [Bāriņtiesu likums, 22.panta piektā daļa](#)

Svarīgi!

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) sestā daļa paredz, ka bāriņtiesa lemj par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pirms [Civillikuma 203. panta](#) ceturtajā daļā paredzētā gada termiņa, ja tas ir bērna interesēs, it īpaši, ja vecākam iepriekš ir atņemtas cita bērna aizgādības tiesības.

Situācijās, kur bērna vecāks ir nopietni pārkāpis bērna tiesības un intereses, ir veicis smagu noziegumu pret bērnu, nav sadarbojies ar bāriņtiesu un sociālo dienestu aprūpes pārtraukšanas iemeslu novēršanai, neveido un neuztur saskarsmi ar bērnu, bērna labāko interešu un tiesību nodrošināšanai prasība tiesā aizgādības tiesību atņemšanai sniedzama savlaicīgi, pēc prasības pamatojumu veidojošo faktu konstatācijas.

Pēc Bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas par prasības sniegšanu tiesā bērna aizgādības tiesību atņemšanai, **prasība tiesā iesniedzama 2 mēnešu laikā**⁹² no lēmuma pieņemšanas.

Veicot lietu pārbaudes Bāriņtiesās, centrs ir konstatējis, ka vairākās lietās kā arguments, kādēļ netiek pārskatīta lieta par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu un netiek lemts par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, tiek minēti vecāku faktiskie šķēršļi bērnu aprūpei.

Objektīvi faktiskie šķēršļi, kuru dēļ vecākam ir pārtrauktas aizgādības tiesības, visbiežāk ir vecāku veselības stāvokļa radīta nespēja bērnu aprūpei un audzināšanai un ko vecāks pats neapzinās, kā arī vecāka nonākšana apcietinājumā vai ieslodzījumā.

Tomēr uzsverams, ka personas atrašanās, piemēram, ieslodzījumā, ne vienmēr ir pamats nepārskatīt lietu vai nelemt par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai. Situācijās, kad persona atrodas ieslodzījumā, Bāriņtiesa, pārskatot lietu par iespējamu aizgādības tiesību atjaunošanu vai prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, vērtē, vai vecāks, atbilstoši savām iespējām, uztur kontaktus ar bērnu, interesējas par viņu, palīdz materiāli, atbalsta emocionāli u.tml.

Primāri vērtējamais aspekts ir tas, vai aizgādības tiesības jau sākotnēji tika pārtrauktas vecāka faktisko šķēršļu dēļ, vai arī tomēr bija konstatēta vecāka launprātīga rīcība, vai bērns atradās veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ). Tāpat vērtējams, par kādu noziedzīgu noziegumu persona izcieš sodu.

Piemēram, situācijās, ja vecāks notiesāts par sava vai cita nepilngadīga bērna izvarošanu, nogalināšanu, netiklu darbību veikšanu, bērnam tuvas personas slepkavību, visdrīzāk bērnam nodarītais emocionālais un fiziskais kaitējums, kopsakarā ar pamatotām bažām par spēju un vēlmi vecākam pēc soda izciešanas izveidot funkcionēt spējīgas vecāka - bērna attiecības, ir pietiekams pamats lemt par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai bērna vislabāko interešu nodrošināšanai.

Līdz ar to, ievērojot to, ka primārajam aspektam jābūt bērna vislabāko interešu apsvērumam, centrs aicina rūpīgi vērtēt ikvienu situāciju individuāli arī lietās, kur bērnu aprūpei vecākiem pastāv faktiski šķēršļi.

⁹² [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 72.¹ punkts.](#)

4. Gadījuma analīze

(pirmreizēji publicēta 04.09.2019.)

Lietas par Annas un Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei Kristīnei

Lietas par Annas un Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei Kristīnei pārbaude tika uz-
sākta 2019.gada martā, saņemot centrā informāciju par iespējamiem bērnu tiesību un inter-
ešu pārkāpumiem mātes Kristīnes ģimenē. Gadījuma analīze veikta, pamatojoties uz centra
rīcībā esošajiem dokumentiem, kas saņemti no attiecīgās pašvaldības bāriņtiesas un sociālā
dienesta.

1. Apkopojot informāciju par ģimeni, tika konstatēts:

1. Ģimene sociālā dienesta un **bāriņtiesas redzeslokā nonākusi 2011.gadā** kā ģimene, kurā netiek nodrošināta pilnvērtīga bērnu aprūpe un audzināšana. Minētajā laika peri-
odā mātes aprūpē atradās 4 nepilngadīgi bērni, bērnu tēvs miris.
2. **No 2011.gada līdz 2016.gadam**, veicot bērnu dzīves apstākļu pārbaudes, bāriņtiesa re-
gulāri konstatē, ka privātmājas apkārtnē piegrūžota (mētājas ēdiena un apģērbu atlie-
kas, atkritumu kaudzes), dārzs aizaudzis, nekopts, istabās netīrība (antisanitāri apstākļi
– nemazgāti trauki, apģērbu kaudzes, suņu izkārnījumi telpās). Visi ģimenes locekļi dzīvo
vienā istabā un virtuvē, jo pārējās istabas nav apkurināmas. Vairumā gadījumu pārtikas
mājās nav, tāpat nav nepieciešamo sadzīves priekšmetu - gultu, segu utt.;

Dokumentos tiek fiksēta informācija, ka savstarpējās attiecības ģimenē saspīlētas. Bērni
māti ignorē. Savukārt māte par bērniem nerūpējas un interesi par bērnu vajadzībām
neizrāda. Bērni par ģimeni nerunā un neko nestāsta, konstatēti ilgstoši un neattaisnoti
skolas kavējumi.

Problēmsituāciju ģimenē padziļina apstākļi, ka bāriņtiesai ir zināms un dzīves apstākļu
pārbaūžu laikā tiek konstatēts, ka mātei periodiski ir alkohola lietošanas problēmas.

Šajā periodā **ne reizi netiek veikta risku novērtēšana** ģimenei, kā rezultātā bērni ilgstoši
cieš no pamešanas novārtā un tiek pakļauti vardarbības riskam.

3. **2017.gada aprīlī** bāriņtiesas priekšsēdētāja **pieņem vienpersonisku lēmumu par nepiln-
gadīgo Annas un Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei** (pārējie bērni tobrīd ir
jau pilngadīgi). Pēc 15 dienām ar bāriņtiesas koleģiālu lēmumu pārtrauktās aizgādības
tiesības netiek atjaunotas, jo **bāriņtiesa atzinusi, ka abi bērni ģimenē ilgstoši pakļauti
emocionālajai vardarbībai, pajumte un pārtika neatbilst bērnu elementārām ikdienas
vajadzībām**.

Vienlaikus secināms, ka bāriņtiesa nav ievērojusi Bāriņtiesu likuma 22.panta otrās daļas
prasības un nav rakstveidā informējusi Kristīni par pienākumu sadarboties ar savas dzī-
vesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu
bērnu atgriešanos ģimenē, par pienākumu maksāt par bērniem sniegto ārpusģimenes
aprūpes pakalpojumu, par tiesībām saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību, ja ve-
cāks atbilst normatīvajos aktos noteiktajiem šīs palīdzības saņemšanas nosacījumiem.

4. Veicot psihosociālo darbu ar ģimeni, speciālisti atzīst, ka gada laikā situācija ģimenē ne-
daudz mainījusies uz pozitīvo pusi un **2018.gada maijā Kristīnei tiek atjaunotas bērnu
Annas un Jāņa pārtrauktās aizgādības tiesības**.

5. Lietas materiālos fiksēta informācija, ka Anna, neskatoties uz to, ka mātei atjaunotas pārtrauktās bērnu aizgādības tiesības, ilgstoši dzīvo vecākā brāļa ģimenē. **2018.gada oktobrī** bāriņtiesā pieņemts lēmums par valsts ģimenes pabalsta un apgādnieka zaudējuma pensijas par Annu izmaksas pārtraukšanu mātei un to izmaksu Annas pilngadīgajam brālim Pēterim.

Savukārt nepilngadīgais Jānis turpina dzīvot mātes ģimenē un mācīties internātpamatskolā.

6. **2019.gada janvārī** Anna, sakarā ar domstarpībām ar brāli Pēteri atgriezusies dzīvot mātes Kristīnes ģimenē.
7. **2019.gada sākumā** situācija ģimenē ir pasliktinājusies. Konstatētie apstākļi liecina par Annas pamešanu novārtā tieši jautājumos, kas saistās ar meitenes veselības aprūpi un izglītības nodrošināšanu. Māte nav pildījusi ģimenes ārsta norādījumus aizvest Annu pie ārsta-speciālista, arī pēc vairākkārtējiem solījumiem sociālajam dienestam, kā rezultātā meiteni pie ārsta vedis sociālais darbinieks. Nesekmīgas ir bijušas arī sociālā darbinieka pūles panākt, ka meitene apmeklē skolu.

2. Balstoties uz iegūto informāciju, tika sniegti ieteikumi turpmākajai bāriņtiesas rīcībai:

Izvērtēt mātes Kristīnes spējas veikt pilnvērtīgu bērnu aprūpi un audzināšanu:

- 1) veikt pilnīgu ģimenes situācijas izpēti, proti, veikt risku novērtējumu ģimenei, izvērtējot pieejamo informāciju no kaimiņiem, tuviniekiem, bērnu izglītības iestādēm, ģimenes ārsta un citiem informācijas avotiem, lai gūtu pārliecību par mātes spējām realizēt vecāku pienākumus;
- 2) veikt dzīves apstākļu pārbaudi dzīvesvietā, lai pārliecinātos, ka mājās bērni saņem atbilstošu uzturu, apģērbu un pajumti;
- 3) veikt pārrunas ar bērniem, lai noskaidrotu viņu viedokli par situāciju mājās, par savstarpējām attiecībām ar māti un pārējiem ģimenes locekļiem, kā arī par saņemto ikdienas aprūpi (ēdināšanu, apģērbu, veselības un izglītības nodrošināšanu) no mātes Kristīnes puses;
- 4) pieprasīt psihologa atzinumu vai pārskatu par sniegtajām konsultācijām Annai un turpmākajām rekomendācijām darbā ar meiteni un ģimeni kopumā;
- 5) veikt citas darbības, kas bāriņtiesas ieskatā nepieciešamas ģimenes pilnīgai izpētei un mātes spēju realizēt bērnu vislabākās intereses objektīvai izvērtēšanai;
- 6) labas sadarbības ietvaros, minēto pasākumu veiksmīgai realizācijai pieaicināt arī sociālo dienestu un citus pašvaldības speciālistus.

3. Pēc lietas materiālu izvērtēšanas, centrs konstatēja vairākus trūkumus un nepilnības bāriņtiesas darbā:

3.1. Mātes Kristīnes spēju izvērtējums veikt bērnu aprūpi:

Bāriņtiesa 2019.gada aprīlī pieņēmusi lēmumu par meitas Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei. **Pieņemot minēto lēmumu, bāriņtiesa nav vērtējusi mātes spējas realizēt arī nepilngadīgā dēla Jāņa aprūpi un audzināšanu.**

Noskaidrots, ka nepilngadīgais Jānis ikdienā neatrodas tiešā mātes aprūpē, jo iegūst izglītību internātpamatskolā un mājās ierodas tikai nedēļas nogalēs un skolas brīvlaikos. Problēmas

ar Jāņa izglītības, veselības, kā arī citu aprūpes aspektu nodrošināšanu līdzšinējā laika periodā bāriņtiesa netika konstatējusi.

Centrs norāda, ka nepilngadīgā Jāņa fiziskā un psihoemocionālā labklājība kopumā tiešā veidā atkarīga no mātes spējām veikt vecāku pienākumus. It īpaši ievērojot, ka gan 2019.gada aprīļa dzīves apstākļu pārbaudes aktā, gan riska novērtējuma anketā (uzsākta 08.04.2019. - pabeigta 19.04.2019.), kā arī 2019.gada aprīļa lēmumā par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei, raksturojot pamatvajadzību nodrošinājumu ģimenē, bāriņtiesa norādījusi, ka mājās netiek gatavots ēdiens (nav pārtikas), nav gāzes balona, nav gultas veļas (Annai nav arī atsevišķas gultas vietas), netiek uzkoptas telpas, nepietiekošs malkas daudzums (nav malkas), krāsns slikti silda, nav elektrības, gadiem ilgi nav veikts telpu remonts, visi ģimenes locekļi dzīvo vienā istabā – virtuvē, jo pārējās telpas nav apkurināmas utt. (šādi sociālie apstākļi ģimenē ir kopš 2011.gada un līdz pat šim brīdim nav uzlabojušies).

[ANO Konvencijas par bērna tiesībām](#) 27.panta pirmajā daļā un analogiski [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.panta](#) pirmajā daļā ietvertais tiesiskais regulējums paredz bērniem tiesības uz adekvātu dzīves līmeni, kas nodrošina viņiem pilnīgu un vispusīgu attīstību. Turklāt uz vecākiem gulstas primārā atbildība par šo tiesību nodrošināšanu savu spēju un finansiālo iespēju robežās.

Bāriņtiesa vairākkārt lietas materiālos fiksējusi, ka mātei periodiski ir alkohola lietošanas problēmas, nav prasmes plānot naudas līdzekļu izlietojumu, tajā skaitā valsts pabalsti (apgādnieka zaudējuma pensija, ģimenes valsts pabalsts) un pašvaldības piešķirtie sociālie pabalsti ģimenei tiek iztērēti dažās dienās un visam mēnesim naudas produktu iegādei nav. Turklāt, kā fiksēts lietas materiālos, neskatoties uz pašvaldības ilgstoši sniegto palīdzību un atbalstu, Kristīnei nav motivācijas uzlabot ģimenes sadzīves apstākļus. Līdz ar to secināms, ka **sociālie apstākļi mājās rada būtisku apdraudējumu un negatīvu ietekmi arī uz Jāņa fizisko, intelektuālo, garīgo, tikumisko un sociālo attīstību.**

3.2. Ģimenes situācijas izvērtēšana:

Pirms lēmuma pieņemšanas par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei, bāriņtiesa ir veikusi sarunu tikai ar Annas klases audzinātāju par problēmsituāciju ģimenē.

Konstatēts, ka aizgādības tiesību pārtraukšanas lietā **nav aktualizēta informācija un iegūtas ziņas no ģimenes ārsta par mātes iesaistīšanos bērnu veselības aprūpes nodrošināšanā.** Turklāt bāriņtiesa nav arī veikusi **kaimiņu un citu tuvinieku (piemēram, Kristīnes pilngadīgo bērnu, t.sk., brāļa, pie kura Anna ilgstoši dzīvoja) aptauju, kas nepieciešama ģimenes pilnīgai izpētei.**

Bāriņtiesa **nav pieprasījusi informāciju no Sodu reģistra** par Kristīni.

3.3. Riska novērtēšana:

Riska novērtējumā Annai kā vidējs riska faktors atzīta fizisko ievainojumu vai kaitējumu pakāpe, tomēr no anketā papildus fiksētās informācijas nav iespējams gūt skaidrību, kāda vardarbība pret meiteni vērsta un kurš ir iespējamais varmāka. **Citos lietas materiālos nav fiksēta informācija par iespējamu fizisku vardarbību pret Annu ģimenē vai ārpus tās.**

Centrs norāda, ka risku novērtējuma anketā atspoguļotajai informācijai jābūt dokumentāram pamatojumam, ko apliecina iepriekš iegūtās ziņas un kas ir fiksētas sarunu protokolos,

dzīves apstākļu pārbaudes aktos, protokolos par saņemto informāciju, kā arī jebkuros citos dokumentos, kas pievienoti konkrētajai lietai.

Vienlaikus konstatēts, ka risku novērtēšana Jānim vispār netika veikta.

3.4. Bērnu viedokļu noskaidrošana:

Pirms lēmuma pieņemšanas 2019.gada aprīlī par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei, bāriņtiesa ***nav veikusi pārrunas ar bērniem, lai noskaidrotu viņu viedokli par situāciju mājās, par savstarpējām attiecībām ar māti un pārējiem ģimenes locekļiem, kā arī par saņemto ikdienas aprūpi no mātes puses.*** Ievērojot, ka lietā atrodas nepilngadīgās Annas 2019.gada aprīlī rakstīts iesniegums bāriņtiesai, kurā pausta apņemšanās apmeklēt skolu, palīdzēt mātei Kristīnei mājas darbos utt., secināms, ka bāriņtiesai bija iespēja veikt pārrunas ar meiteni arī par citiem būtiskiem jautājumiem, kas attiecas uz bērnu labklājības un pamatvajadzību nodrošinājumu ģimenē.

Konstatēts, ka ***pēdējā saruna ar Jāni par situāciju mājās notikusi 2018.gada maijā***, pirms bāriņtiesas lēmuma par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu mātei Kristīnei. Ņemot vērā minēto, secināms, ka kopš minētā laika perioda bāriņtiesas rīcībā nav aktualizētas informācijas par Jāņa vajadzību nodrošinājumu ģimenē. Tāpat secināms, ka ***bāriņtiesa nav izmantojusi iespēju sazināties ar internātpamatskolas pedagogiem un Jāņa klases audzinātāju, lai iegūtu papildus informāciju par Jāņa psihoemocionālo stāvokli un labsajūtu izglītības iestādē (it īpaši atgriežoties skolā pēc ilgāka mājās pavadīta laika), tajā skaitā ziņas par mātes iesaistīšanos dēla izglītības apguves procesā, kā arī nepieciešamo mācību piederumu, apģērba, apavu u.c. nodrošināšanu dēlam skolas vajadzībām.***

3.5. Sociālā dienesta atzinums un citu speciālistu viedoklis:

Bāriņtiesa pirms lēmuma pieņemšanas par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei ***nav izprasījusi pašvaldības sociālajam dienestam atzinumu par mātes spējām realizēt nepilngadīgo Annas un Jāņa aprūpi un audzināšanu***, lai gan centrs norādīja uz nepieciešamību veikt pilnīgu ģimenes situācijas izpēti, piesaistot sociālo dienestu un citus pašvaldības speciālistus. Turklāt noskaidrots, ka psihologa atzinums par psiholoģiskās izpētes rezultātiem Annai lēmuma par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei pieņemšanas brīdī nav bijis bāriņtiesas rīcībā.

Bāriņtiesa nav izmantojusi [Bāriņtiesu likuma 16. un 17.pantā](#) noteiktās tiesības un pienākumus, lai savas kompetences ietvaros iegūtu pēc iespējas vispusīgāku informāciju minētajā lietā nolūkā panākt tiesisku, taisnīgu un efektīgu lietas izskatīšanu un pieņemtu bērnu interesēm visatbilstošāko lēmumu.

3.6. Lēmuma pieņemšana par Annas ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu:

Bāriņtiesa 2019.gada aprīļa lēmumā par Annas ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā norādījusi, ka pastāv risks meiteni ievietot audžuģimenē, jo audžuvecākiem var radīt problēmas meitenes negatīvais emocionālais stāvoklis. Turklāt līdzīgi bāriņtiesa lēmusi jau 2017.gada 23.aprīlī, risinot jautājumu par bērniem piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu.

Bērna ievietošanas audžuģimenē mērķis ir primāri nodrošināt bērnam iespēju augt un tikt aprūpētam ģimeniskā vidē, kas tieši sasaistās ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta](#) pirmajā daļā noteikto, ka katram bērnam ir neatņemamas tiesības izaugt ģimenē. Tādējādi

situācijā, kad bērns ir šķirts no savas bioloģiskās ģimenes, **bāriņtiesai prioritāri jānodrošina iespēja bērnam saņemt aprūpi un audzināšana audžuģimenē, pie aizbildņa** un tikai tad, ja tas nav iespējams, bāriņtiesa lemj par bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādē, kā to paredz [Bāriņtiesu likuma 35.panta](#) pirmajā daļā noteiktais.

Konstatēts, ka **bāriņtiesa nav veikusi darbības, lai izvērtētu iespējas atrast aizbildni vai audžuģimeni** Annas ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanai. No lietas materiāliem secināms, ka bāriņtiesa nav sadarbojusies ar sociālo dienestu, nav sazinājusies ar citām bāriņtiesām un ārpusģimenes atbalsta centriem vai potenciālajām audžuģimenēm par iespēju nodrošināt Annas aprūpi. Bāriņtiesa nav ievērojusi [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 81.²pantā](#) noteikto, ka pirms lēmuma pieņemšanas par bērna ārpusģimenes aprūpi bāriņtiesa sagatavo rakstisku pārskatu par darbībām, kas veiktas, lai bērnam nodrošinātu piemērotu aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Centrs norāda, ka bērna negatīvs psihoemocionālais stāvoklis nevar būt par iemeslu, lai jau sākotnēji noliegtu iespēju bērnam saņemt aprūpi audžuģimenē. Gluži pretēji, situācijā, kad Anna ilgstoši (gadiem ilgi) cietusi no sociāli nelabvēlīgiem (antisanitāriem) apstākļiem mājās, pamešanas novārtā, aprūpes un uzmanības trūkuma, ikdienas pamatvajadzību ignorēšanas utt., kas savukārt, iespējams, negatīvi ietekmējis viņas psihoemocionālo stāvokli, viņai visatbilstošākais aprūpes modelis būtu audžuģimene, kas varētu nodrošināt stabilu aprūpes kvalitāti un vienlaikus arī ģimenisku vidi, tajā skaitā nepastarpinātu audžuvecāku gādību, psihoemocionālo labsajūtu, sociālo un medicīnisko aprūpi, audzināšanu un izglītību.

Turklāt bāriņtiesas prioritāte ir bērna vislabāko interešu nodrošināšana, nevis provizoriska audžuģimenes pasargāšana no iespējamu problēmsituāciju risināšanas. Papildus norādāms, ka valsts un pašvaldība nodrošina audžuģimenēm sistemātisku atbalstu un palīdzību bērnu aprūpē un audzināšanā, tajā skaitā bezmaksas atbalsta programmu audžuģimenes izvēlētajā ārpusģimenes atbalsta centrā.

3.7. Bērna viedokļa noskaidrošana pirms lēmuma par ārpusģimenes aprūpi pieņemšanas:

Pieņemot lēmumu par Annas ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, **bāriņtiesa nav ievērojusi [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 78.punktā noteikto, ka, lemjot par ārpusģimenes aprūpi, bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.](#)**

Izvērtējot attiecīgajā lēmumā atspoguļoto informāciju, secināms, ka bāriņtiesa nav veikusi pārrunas ar meiteni par minētajiem jautājumiem. Tādējādi secināms, ka bāriņtiesa vienlaikus nav ievērojusi arī [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta](#) otrajā daļā noteikto, ka bērnam tiek dota iespēja tikt uzklaustam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas un administratīvajās procedūrās.

3.8. Atbilstošas palīdzības sniegšana bērnam

Bāriņtiesa lēmumā fiksējusi informāciju, ka **pēc psihologa ieteikuma meitenei nepieciešams sociālās rehabilitācijas pakalpojums, taču no lietas materiāliem noskaidrots, ka meitene 2019.gada aprīlī nogādāta bērnu aprūpes iestādē, kas pilda ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas funkcijas, nevis krīzes vai atbalsta centrā, kas nodrošinātu meitenei nepieciešamo rehabilitāciju.** No lietas materiāliem nav iespējams konstatēt,

vai bāriņtiesa sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu un attiecīgo institūciju ir veikušas kādas darbības un pasākumus, lai īstenotu psihologa rekomendācijas jau pēc meitenes nogādāšanas bērnu aprūpes iestādē.

3.9. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar vecākiem un citām personām:

Riska novērtējuma anketā, attiecībā uz veicamajām darbībām meitenes personisko interešu nodrošināšanā, ***bāriņtiesa norādījusi uz nepieciešamību ievietot bērnu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, kas atrodas tālāk no mājām, kā arī vienoties ar sociālo dienestu par informācijas par bērna atrašanās vietu neizpaušanu.*** No minētā nav saprotams, uz kuru personu, proti, māti vai arī citiem ģimenes locekļiem, šī bāriņtiesas norāde par atteikumu izpaust bērna atrašanās vietu attiecināma. Otrkārt, nav norādīts pamatojums šādas rīcības nepieciešamībai, ievērojot, ka lietas materiālos nav fiksēti ne bāriņtiesas apsvērumi, ne sociālā dienesta, ne kāda cita speciālista sniegtās ziņas, ka šādas informācijas izpaušana vai personu tikšanās ar bērnu kaitē Annas veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus bērnu aprūpes iestādes darbiniekiem vai citiem bērniem.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka bērnam, kas ievietots bērnu aprūpes iestādē, ir tiesības satikties ar vecākiem, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku dzīvojis nedalītā saimniecībā, izņemot gadījumus, kad tikšanās:

- 1) kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
- 2) rada draudus bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.

Situācijā, kad pastāv šie apstākļi, bāriņtiesai, nolūkā aizsargāt bērna personiskās tiesības un intereses, ***ir jāpieņem lēmums*** par atteikumu paziņot minētajām personām bērna atrašanās vietu vai lēmums par aizliegumu satikties ar bērnu, kā to paredz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta](#) trešās daļas nosacījumi. Konstatēts, ka ***bāriņtiesa šādu lēmumu nav pieņēmusi.***

Šāda bāriņtiesas rīcība neatbilst [Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta](#) piektajā daļā noteiktajam labas pārvaldības principam, kas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. Nepieņemot attiecīgu lēmumu bāriņtiesa, ar savu faktisko rīcību var būtiski aizskart administratīvā procesa dalībnieka tiesības un tiesiskās intereses, kuras lietas dalībniekam ir tiesības aizstāvēt Administratīvajā rajona tiesā.

Kopumā izvērtējot bāriņtiesas darbību nepilngadīgo Annas un Jāņa tiesību un tiesisko interešu nodrošināšanā un apkopojot centra rīcībā esošo informāciju, centrs secināja, ka ***bāriņtiesas rīcība nav vērtējama kā atbilstoša [Bāriņtiesu likuma 4.panta otrajā daļā noteiktajam bērnu tiesību un interešu ievērošanas prioritātes principam.](#)***

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) piektajā daļā noteikts, ka darbība vai bezdarbība, kuras rezultātā netiek ievērotas bērna tiesības (bērna atstāšana bez minimāliem iztikas līdzekļiem, pajumtes, aprūpes, aizbildnības), vai citas darbības, kas ierobežo bērna personiskās tiesības un brīvības, uzskatāmas par amorālām vai pretlikumīgām.

Centra ieskatā ***bāriņtiesa***, nepietiekami izpildot normatīvajos aktos noteiktos bāriņtiesas pienākumus un neizmantojot piešķirtās tiesības iegūt objektīvu un pilnvērtīgu informāciju, kas

nepieciešama bērna tiesību un interešu nodrošināšanai, **netika nodrošinājusi pienācīgu Annas un Jāņa tiesību aizsardzību.**

4. Bāriņtiesas rīcība konstatēto trūkumu un nepilnību novēršanā.

1. 2019.gada maijā bāriņtiesa vairākkārt sadarbībā ar sociālo darbinieku veikusi dzīves apstākļu pārbaudi ģimenes dzīvesvietā, konstatējot, ka mājās ir nepietiekami pārtikas krājumi, nav arī naudas pārtikas produktu iegādei, joprojām nav elektrības, nav gāzes utt., iepriekšējā dienā Kristīne lietojusi alkoholiskos dzērienus. Vienlaikus veiktas pārrunas arī ar Jāni un māti Kristīni.
2. Bāriņtiesa ierosinājusi lietu par Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei. Bāriņtiesa nosūtījusi Kristīnei ierakstītā vēstulē informāciju par Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanas lietas ierosināšanu un noteikusi līdz 2019.gada 20.jūnijam novērst konstatētos trūkumus Jāņa aprūpes nodrošināšanā.
3. 2019.gada 14.jūnijā bāriņtiesā saņemts sociālā dienesta atzinums par iespējamo Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei. Atzinumā norādīts, ka, neskatoties uz ilgstošo psihosociālo darbu ar ģimeni, uzlabojumi ģimenē ir periodiski un īsi. Kristīnei trūkst motivācijas uzlabot sadzīves apstākļus. Vienlaikus atzinumā norādīts, ka no internātpamatskolas vairākkārt saņemta informācija, ka pēc mājās pavadītām brīvdienām Jānis nav ieradies uz mācībām. Māte nespēj nodrošināt, lai dēlam nebūtu neattaisnotu skolas kavējumu. Kristīne nav uzsākusi sadarbību ar sociālo dienestu bāriņtiesas norādīto risku novēršanai, uz sociālā dienesta aicinājumiem ierasties un vienoties par ģimenes rehabilitācijas plānā ietvertu aktivitāšu izpildi, nav atsaukusies.
4. 2019.gada jūnijā bāriņtiesa, sadarbībā ar internātpamatskolas sociālo pedagogi, veikusi pārrunas ar Jāni par situāciju ģimenē un iespēju gadījumā, ja mātei tiks pārtrauktas viņa aizgādības tiesības, dzīvot audžuģimenē. Jānim tiek izskaidrota iespēja sākotnēji iepazīties ar konkrēto audžuģimeni un tikai pēc tam pieņemt lēmumu par uzturēšanos tajā.
5. Veikta riska novērtēšana Jānim un atkārtoti Kristīnei. Riska novērtēšanā piedalījusies sociālā darbiniece, atzīstot, ka risku līmenis jomās, kas tieši attiecināmas uz bērna pamatvajadzību nodrošinājumu un uzraudzību, ir augsts.
6. 2019.gada jūnijā psihologs veicis pārrunas ar Jāni par situācijas nopietnību ģimenē, nepieciešamību pieņemt lēmumu par Jāņa turpmāko dzīvesvietu (audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē).
7. 2019.gada 21.jūnijā bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei Kristīnei un bērna ievietošanu audžuģimenē.

Darba rezultāti

1. Bērniem nodrošināta atbilstoša ārpusģimenes aprūpe: Annai – ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, Jānim – audžuģimenē. Bāriņtiesa sarunās ar bērniem noskaidrojusi, ka Anna un Jānis ar minēto situāciju ir apmierināti.
2. Atrodoties ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, Anna sekmīgi pabeigusi mācību gadu un pārcelta 7.klasē, savukārt Jānim, atrodoties audžuģimenē, uzlabojies veselības stāvoklis (pašvaldības sociālais dienests audžumammai piešķīris vienreizēju pabalstu Jāņa veselības stāvokļa uzlabošanai).

3. Minētajā laika periodā bāriņtiesa aktīvi risina jautājumu par iespēju, uzsākot jauno mācību gadu, nodrošināt iespēju abiem bērniem dzīvot vienā audžuģimenē vai dažādās audžuģimenēs vienas pašvaldības ietvaros, lai nodrošinātu bērnu saskarsmi.
4. Sociālais dienests turpinās veikt psihosociālo darbu ar Kristīni, lai rastu iespēju bērniem atgriezties mātes aprūpē.

5. Vecāku un bērnu domstarpību izšķiršana

(pirmreizēji publicēts 20.12.2022.)

Domstarpības vai viedokļu pretrunas ir neatņemama dzīves sastāvdaļa, kas skar ikvienu cilvēku visā pasaulē, tajā skaitā bērnus un vecākus. Terminu skaidrojošajā vārdnīcā norādīts, ka domstarpības ir situācija, kad cilvēkiem ir dažādi viedokļi par kaut ko un viņi bieži strīdas,⁹³ *nesaprašanās, nesaskaņas atšķirīgu uzskatu, domu dēļ.*⁹⁴

Saskaņā ar bāriņtiesu aptaujas datiem⁹⁵, visbiežāk bērnu un vecāku domstarpības rodas jautājumos par sadzīviska rakstura jautājumiem, piemēram, vecāku noteiktiem saprātīgiem ierobežojumiem attiecībā uz mājās veicamiem darbiem un bērna pienākumiem, brīvā laika pavadīšanu, alkohola un citu apreibinošo vielu lietošanu, klaiņošanu, skolas kavēšanu un citiem ar bērnu audzināšanu saistītiem jautājumiem.

Nereti novērojamas arī bērnu un vecāku domstarpības bērna izglītības iestādes izvēlē, jautājumos par ģimenes valsts pabalsta saņemšanu pašam bērnam, jautājumos par bērna veselības aprūpi, piemēram, par bērna atteikšanos veikt atkarību izraisošu vielu un procesu pārmērīgas lietošanas ārstēšanu vai sociālo rehabilitāciju, kā arī Covid-19 pandēmijas apstākļos būtiski palielinājušās bērnu un vecāku domstarpības par bērna veselības aprūpes jautājumiem, tostarp vakcināciju, ja bērna vecāki tam nepiekrīt.

5.1. Bērnu un vecāku domstarpību normatīvais regulējums

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. panta pirmajā daļā noteikts, ka bērns ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas.

Civillikuma 177. panta pirmajā daļā noteikts, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Savukārt Civillikuma 219. pantā noteikts, ka nepilngadība personām turpinās tik ilgi, kamēr tās sasniedz astoņpadsmit gadu vecumu.

Civillikuma 177. panta otrajā daļā noteikts, ka aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Civillikuma 177. panta trešajā daļā noteikts, ka rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 22. panta pirmajā daļā noteikts, ka bērnam ir pienākums atbilstoši savam vecumam apkopt sevi un piedalīties mājas darbos.

⁹³ Domstarpības (nesaskaņas). Pieejams:

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/disagreement?q=disagreement>.

⁹⁴ Domstarpības (nesaskaņas). Pieejams: <https://tezaurs.lv/domstarp%C4%ABbas:1>

⁹⁵ Bērnu aizsardzības centra Bāriņtiesu aptauja jautājumos par bērnu – vecāku domstarpībām un bāriņtiesu iesaisti to risināšanā veikta 2022. gada 10. februārī;

Ņemot vērā normatīvajos aktos norādīto, secināms, ka bērns ir vecāku aizgādībā, kuri rūpējas par bērnu, nodrošina viņu pamatvajadzības, izglītošanu, audzināšanu ģimeniskā vidē un nodrošina citas bērnam nepieciešamas lietas. Bērnam, esot pakļautam konkrētiem noteikumiem, kurus nosaka vecāki un, protams, normatīvie akti, var rasties domstarpības (konfliktsituācijas) starp bērnu un vecākiem.

[Bāriņtiesu likuma 2. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa ir pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde.

Minētā likuma [4. panta](#) otrajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.

[Bāriņtiesu likuma 17. panta](#) 2. punktā noteikts, ka bāriņtiesa izskata iesniegumus un sūdzības, to skaitā iesniegumus un sūdzības par vecāka, aizbildņa, aizgādņa vai audžuģimenes rīcību.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 25. panta](#) otrajā daļā noteikts, ka bērns var griezties pēc palīdzības bāriņtiesā, ja vecāki, viņaprāt, noteikuši nepamatotus ierobežojumus vai radušās citas domstarpības viņu attiecībās.

Savukārt [Bāriņtiesu likuma 19. panta](#) trešajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa izšķir bērna un vecāku domstarpības.

Situācijās, kad saduras bērna un vecāku viedokļi, bērna labākās intereses noteikti ir viens no galvenajiem aspektiem, kam bāriņtiesai, iesaistītai domstarpību risināšanā, būs jāpievērš rūpīga vērība.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta](#) otrajā prim daļā minēto, nosakot bērna labākās intereses, nepieciešams tiekties uz bērna situācijas ilgtspējīgu risinājumu, atbilstoši situācijai ņemot vērā, cik lielā mērā veicamie pasākumi nodrošina:

- 1) bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības;
- 2) bērna vajadzībām un spējām atbilstošu izglītību;
- 3) bērna vajadzībām atbilstošu veselības aizsardzību;
- 4) bērna vecumam, emocionālajām un fiziskajām vajadzībām atbilstošu aprūpi;
- 5) atbalstu bērna līdzsvarotai garīgajai un fiziskajai attīstībai;
- 6) iespēju bērnam attīstīt savu individualitāti, spējas un intereses;
- 7) bērna līdzdalību ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos;
- 8) bērna viedokļa uzklauššanu un ievērošanu atbilstoši bērna vecumam, briedumam un spējai viedokli formulēt;
- 9) bērna pasargāšanu no lojalitātes konflikta;
- 10) drošu vidi, kurā bērnam augt un attīstīties, aizsardzību no vardarbības, apdraudējuma, antisociālas uzvedības un atkarību ietekmes;
- 11) bērna identitātes saglabāšanu;
- 12) bērna atbildības izjūtas veidošanu;
- 13) citus bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgus apstākļus.

[ANO Bērnu tiesību aizsardzības komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 \(2013\)](#) sniedz skaidrojumu, ka bērnam nepieciešams nodrošināt tiesības nevis uz abstraktām labākajām interesēm, bet **uz konkrētā bērna vajadzību novērtējumu aktuālajā situācijā**. Atbildīgajām iestādēm, tostarp bāriņtiesai, bērna vajadzības jāparedz, un rīcībai ir jābūt tajās balstītai ne tikai tad, kad problēma samilzusi, bet jau laikus saskatot problēmas, domstarpību bērna un vecāku

starpā iedīglus un proaktīvi rīkojoties, tādējādi līdz problēmas samīšanai nemaz nenonākot.⁹⁶ Centra ieskatā, bērna labāko interešu noteikšanas kritēriji palīdz bērna situāciju analizēt preventīvi un sniegt bērnam nepieciešamo palīdzību un atbalstu tā, lai novērstu problēmsituācijas vai tās mazinātu.

Detalizētāka informācija par bērna labākajām interesēm pieejama Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1. sējuma. 1. nodaļā “**Bērna tiesības, tiesiskās intereses un brīvības**”⁹⁷.

5.2. Lietu piekritība

(informācija aktualizēta 31.01.2023.)

Likumdevējs nav noteicis vecāka un bērna domstarpību lietu piekritību. Administratīvo lietu izskata iestāde atbilstoši savai kompetencei, kas tai piešķirta ar normatīvo aktu.⁹⁸

Bāriņtiesas darbības teritorija ir attiecīgās pašvaldības administratīvā teritorija, izņemot šā panta piektajā daļā minēto gadījumu.⁹⁹

[Bāriņtiesu likuma VI nodaļā](#) ir noteikta piekritība dažādās lietu kategorijās. Lielākoties lietas piekritība Bāriņtiesu likumā tiek noteikta pēc bērna vecāku deklarētās dzīvesvietas vai, ja bērns atrodas ārpusģimenes aprūpē, lieta piekritīga tai bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi¹⁰⁰.

Gadījumos, kad radušās īpaši būtiskas domstarpības bērna un vecāku attiecībās, bērnam var tikt nodibināta ārpusģimenes aprūpe¹⁰¹. Ņemot vērā apstākli, ka bērns vai vecāki vērsīsies ar iesniegumu bāriņtiesā domstarpību risināšanai lielākoties galējas nepieciešamības vadīti, un lietas izskatīšanas gaitā var tikt aktualizēts jautājums par bērna ārpusģimenes aprūpi, lietas piekritība vecāku un bērna domstarpības lietās būtu nosakāma atbilstoši lietu par bērna nodošanu ārpusģimenes aprūpē piekritībai.

Centra ieskatā analogiski piemērojams vecāku un bērnu domstarpību izšķiršanas lietu piekritībai būtu regulējums, kas noteikts [Bāriņtiesu likuma 54. pantā](#).

[Bāriņtiesu likuma 54. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņem tās pašvaldības bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta bērna vecāku dzīvesvieta.

⁹⁶ Daugule D. Bērna labākās intereses. *Jurista Vārds*, 08.06.2021., Nr. 23 (1185), 12.-13.lpp;

⁹⁷ Skatīt <https://www.bti.gov.lv/lv/rokasgramata-barintiesam>;

⁹⁸ [Administratīvā procesa likuma 51. pants](#) “Administratīvās lietas piekritība”;

⁹⁹ [Bāriņtiesu likuma 2. panta](#) trešā daļa;

¹⁰⁰ Atsauce uz [Bāriņtiesu likuma 53.¹ panta](#) pirmajā un trešajā daļā noteikto, [54. panta](#) pirmajā daļā noteikto, [55. panta](#) noteikto, [58. panta](#) pirmajā daļā noteikto;

¹⁰¹ Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) pirmās daļas 7.punktā noteikto;

Ja bērna vecāku dzīvesvieta ir deklarēta dažādu pašvaldību administratīvajās teritorijās, lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta dzīvesvieta tam vecākam, pie kura bērns dzīvo.¹⁰²

Ja bērna vecākiem nav deklarētas dzīvesvietas, lēmumu par ārpusģimenes aprūpi pieņem tās pašvaldības bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā bērna vecāki faktiski dzīvo.¹⁰³

Gadījumos, kad bērna iesniegums jāpārsūta piekritīgajai bāriņtiesai lietas tālākai vešanai, pieņemot bērna iesniegumu, bērnam saprotamā veidā jāizskaidro visi ar lietas piekritību saistītie aspekti, sniedzot bērnam atbalstu, drošības sajūtu un skaidrību par turpmākajiem procesiem saistībā ar lietas virzību.

5.3. Bērnu un vecāku domstarpību izšķiršanas pārrunu ceļā nozīmīgums

Bāriņtiesa, saņemot bērna vai vecāka (tostarp, aizbildņa, bērna likumiskā pārstāvja) iesniegumu ar lūgumu izšķirt bērna un vecāka domstarpības, sākotnēji noskaidro lietas apstākļus.

Bāriņtiesai nepieciešams uzaicināt uz sarunu bērnu un vecākus, uzklaut viņu viedokļus un noskaidrot, kas ir šo domstarpību pamatā un cik dziļas ir šīs domstarpības. Vēlams aicināt uz sarunu un sniegt viedokli arī citas iesaistītās personas, ja tādas ir, kuras ir saistītas ar domstarpību priekšmetu, bērnu, vecākiem un varētu palīdzēt bāriņtiesas darbiniekam izprast situāciju objektīvi. Ja tas ir nepieciešams, bāriņtiesa var pieprasīt informāciju no citām valsts un pašvaldības iestādēm un speciālistiem.

Bāriņtiesa, iesaistoties bērna un vecāka domstarpību risināšanā, var piesaistīt ekspertus, speciālistus, attiecīgās jomas profesionāļus, ar mērķi skaidrot bērnam un vecākiem ar domstarpību priekšmetu saistītas pamatnostādnes, izglītēt, veicināt bērnam un vecākiem izpratni par viņu atbildību attiecībā uz pašu rīcību vai bezdarbību, uzņemties atbildību par savas rīcības ietekmi uz līdzcilvēkiem, tostarp saviem tuvākajiem un sabiedrību kopumā, vērst uzmanību uz bērna un vecāku pienākumiem, tiesībām un to robežām.

Piemērs

Bērnam 12.g.v. radušās domstarpības ar vecākiem par interešu izglītības pulciņa izvēli, jo bērns vēlas nodarboties ar boksu, savukārt vecāki uzskata, ka šāds sporta veids ir pārāk traumatisks un pretēji bērna gribai virza bērnu uz muzikālās izglītības iegūšanu klavierspēlē. Bāriņtiesa veica sarunu ar bērnu, vecākiem, attiecīgo pulciņu vadītājiem par viņu novērojumiem attiecībā uz bērna spējām, interesēm un šo pulciņu pienesumu bērna attīstībai, kā arī ieguva informāciju no bērna ģimenes ārsta par bērna veselības stāvokli un tā atbilstību izvēlētajam sporta veidam. Izvērtējot kopumā iegūto informāciju no speciālistiem un ģimenes ārsta, bērnam tikusi izskaidrota boksa augstā traumatisma negatīvā ietekme uz bērna veselību šajā vecumposmā, kā arī noskaidrota bērna motivācija nodarboties ar šo sporta veidu, proti, bērns vēlēties apgūt paš aizsardzības prasmes. Savukārt vecākiem saprotamā veidā ticis izskaidrots

¹⁰² Bāriņtiesu likuma 54. panta trešā daļa;

¹⁰³ Bāriņtiesu likuma 54. panta ceturtā daļa;

katra pulciņa pienesums bērna attīstībai, emocionālajai labjūtībai, bērna viedokļa nozīmīgums attiecībā uz lēmumiem, kas tiek pieņemti par pašu bērnu. Bērns un vecāki kopīgi vienojās par mūzikas nodarbību sitamo instrumentu spēlē apgūšanu un treniņu bērna paš aizsardzības prasmi apguvei apmeklēšanu. Bāriņtiesai, iegūstot speciālistu viedokļus, un tos izskaidrojot bērnam un vecākiem, izdevās panākt bērnam iespējami labvēlīgāka risinājuma piemeklēšanu pārrunu ceļā, papildus tam ierādot bērnam būtiskas prasmes turpmāko problemātisko situāciju pārvarēšanai.

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 16. panta](#) 6. punktā noteikto, bāriņtiesai ir tiesības veikt pārrunas ar bērnu un aizgādībā esošo personu bez citu personu klātbūtnes.

Sarunu ar bērnu un vecākiem vēlams veikt atsevišķi. Bērns vecāku klātbūtnē var justies nedroši, neatklāt savas patiesās vēlmes, uzskatus, sajūtas, viedokli, vai arī vecāki var būt pārāk uzstājīgi, nesaprotīgi, censties bērna viedokli mainīt vai to kritizēt, kas var novest pie nesekmīga domstarpību risināšanas iznākuma un pārtraukt vēl līdz galam neiesākušos domstarpību risināšanas procesu, kā arī radot šo domstarpību eskalēšanos laika gaitā.

Svarīgi bērnam radīt drošības sajūtu, pieņemot gaisotni un bērnu, neatkarīgi no viņa vecuma, iesaistīt domstarpību risināšanas procesā, dodot viņam drošu pamatu tālākajā dzīvē, stiprinot pašapziņu un ierādot pozitīvas problēmsituāciju risināšanas prasmes. Svarīgi šajā procesā bērnu izglītēt un atbalstīt, veicināt sadarbības prasmes un veicināt savu un citu vajadzību apzināšanos, kā arī tās realizēt iespējamā labvēlīgākajā veidā.¹⁰⁴

Būtiski ņemt vērā, ja bērns un vecāki ir vērsušies bāriņtiesā pēc palīdzības domstarpību risināšanā, secināms, ka tam ir bijis svarīgs iemesls un, iespējams, vērsšanās bāriņtiesā bijusi jau kā galējais līdzeklis saasinājušās situācijas risināšanai. Tādēļ ir ļoti svarīgi veicināt bērna un vecāku abpusēju izpratni par viņu katra mērķiem, vajadzībām un pēc iespējas rosināt veidot dialogu, bāriņtiesai vadot, ievirzot un uzraugot pārrunu procesu.

Svarīgi!

Bērna viedokļa uzklaušānā bāriņtiesai būtiski veidot atvērtu dialogu ar bērnu un, ievērojot sarunas konfidencialitāti, pēc bērna lūguma, to neatklāt domstarpībās iesaistītajām pusēm. Saruna ar bērnu un bērna viedokļa noskaidrošana domstarpību gadījumos ir ļoti būtiska, tai jābūt padziļinātai, izvērstai un visaptverošai.

[ANO Konvencijas par bērna tiesībām](#) 12. pantā noteikts, ka dalībvalstis nodrošina bērnam, kas spējīgs formulēt savus uzskatus, tiesības brīvi paust šos uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, turklāt bērna uzskatiem tiek veltīta pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.

Informācija, ko bērns ir uzticējies citām personām un kas attiecas uz viņa privāto dzīvi, var tikt nodota vienam vai abiem vecākiem, ja tas nepieciešams viņu kā likumisko pārstāvju pienākumu

¹⁰⁴ Informācija par Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras izstrādāto kopsavilkumu par bērniem draudzīgas tiesu sistēmas – bērnu un speciālistu viedokļiem un pieredzi atrodama šeit:

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly_justice-summary_lv.pdf ;

pildīšanai un bērna interešu aizstāvībai, taču, lemjot par šādas informācijas izpaušanu, ir jāizvērtē bērna viedoklis, ņemot vērā viņa brieduma pakāpi, kā arī viņa tiesības uz privāto dzīvi.¹⁰⁵

Svarīgi novērtēt situāciju, izsverot, vai puses ir pietiekami atvērtas sarunai un savstarpējam dialogam, vai labprāt veido sarunu un aktīvi komunicē savā starpā, meklē kompromisus, nonākot pie kopīgiem secinājumiem un risinājumiem.

Ja bāriņtiesa novēro pozitīvu dinamiku domstarpību risināšanas procesā, pie saņemtā iesnieguma tā pievieno bāriņtiesas veikto darbību apliecinošus dokumentus, tostarp sarunu protokolus, pārskatus, saņemto informāciju, neierosinot administratīvo lietu. Bāriņtiesa pēc situācijas noskaidrošanas sniedz atbildi iesniedzējam, nepieņemot lēmumu.

Gadījumos, kad situācijas noskaidrošanas procesā iezīmējas padziļinātākas grūtības pusēm savstarpēji risināt radušās domstarpības, bāriņtiesa var rekomendēt vērsties domstarpību risināšanai pie mediatora.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 18. punktā noteikts, ka sociālais dienests ir pašvaldības izveidota iestāde, kas sniedz sociālo palīdzību, organizē un sniedz sociālos pakalpojumus pašvaldības iedzīvotājiem.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26. panta otrajā daļā noteikts, ja vecāku un bērna attiecības nenodrošina bērna attīstībai labvēlīgu vidi vai bērns ir hroniski slims, pašvaldība palīdz ģimenei, nodrošinot psihologa, sociālā pedagoga vai cita speciālista konsultāciju, izraugās bērnam atbalsta ģimeni vai uzticības personu, kura palīdz noregulēt bērna un vecāku savstarpējās attiecības.

Bāriņtiesu likuma 17. panta 4. punktā noteikts pienākums bāriņtiesai sadarboties ar pašvaldības sociālo dienestu un citām bērnu tiesību aizsardzības iestādēm.

Ja sarunu gaitā bāriņtiesa secina, ka ģimenei nepieciešams sociālā dienesta atbalsts (piemēram, vecākiem būtu nepieciešams apgūt bērnu emocionālo audzināšanu vai tml.) vai, piemēram, psihologa konsultācijas, kas varētu palīdzēt uzlabot ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, bāriņtiesa pārrunājot ar vecākiem un bērnu, var lūgt ģimenes atbalstīšanā iesaistīties pašvaldības sociālo dienestu, nodrošināt ģimenei nepieciešamos pakalpojumus.

Vēršam uzmanību uz nepieciešamību veikt iestāžu darbības preventīvi, gādāt, lai ikviens bērns bērnībā iegūst drošu pamatu visai turpmākai dzīvei, ieguldīt bērnos nepieciešamos resursus vēl pirms parādās kādas problēmas. Svarīgi bērnu nostādīt centrā, pielietot sistēmisku pieeju darbā ar riskiem dažādās jomās kopumā – izglītībā, veselībā, ģimenē, sociālajā jomā, labklājībā u.c. Bērns un vide, kurā viņš atrodas, ir ļoti cieši saistīti, tādēļ svarīgi aptvert visu laukumu kopumā un radīt plānu, kas saved kopā visas iesaistītās puses, galvenokārt ar bērnu centrā.¹⁰⁶

¹⁰⁵ No [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011. gada 10. oktobra SPRIEDUMA](#) Lietā Nr. A42941109, SKA-290/2011;

¹⁰⁶ <http://www.bernulabklajiba.lv/prevencija-modigs-sauklis-vai-vesela-sistema-drosai-bernibai/>;

5.4. Mediācijas izmantošana bērnu un vecāku domstarpību risināšanā

Gadījumos, kad sarunu ceļā ar bāriņtiesas palīdzību domstarpības ir apgrūtinātas vai neiespējami atrisināt, bāriņtiesa pusēm var ieteikt izmantot mediācijas procesu.

Mediācijas likuma 1. panta 1. punktā noteikts, ka **mediācija ir brīvprātīgas sadarbības process, kurā puses cenšas panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos savu domstarpību atrisināšanai ar mediatora starpniecību.**

Mediācijas likuma 2.¹ pantā noteikts, ka **Tieslietu ministrija ikgadējā valsts budžeta finansējuma ietvaros, ko iespējams novirzīt mediācijas pakalpojumu sniegšanai vai kas piešķirts šā mērķa īstenošanai, sadarbībā ar Sertificētu mediatoru padomi veic atbilstošus pasākumus, lai tādās ārpustiesas, kā arī tiesvedības procesā esošas domstarpības, kurās iesaistīts bērns, risinātu, izmantojot mediāciju.**

Mediācijā var piedalīties gan fiziskas, gan juridiskas personas, kurām ir radies strīds dažādās dzīves situācijās, tostarp bērni un viņu vecāki, aizbildņi. Bērnu un vecāku, aizbildņu domstarpību spektram nav noteiktu ierobežojumu, ciktāl tos ierobežo normatīvie akti, un paši domstarpībās iesaistītie dalībnieki spēj un var atrast kopīgu risinājumu. Tā kā mediācija ir brīvprātīgs process, tad uz mediāciju domstarpībās iesaistītās puses nāk labprātīgi, pretējā gadījumā mediācijas process vienkārši nebūtu efektīvs.¹⁰⁷ Strīda starp bērnu un vecāku gadījumā īpaši būtiski ir bērnam saprotamā veidā, ņemot vērā viņa vecumu un briedumu, izskaidrot, kas ir mediācija, kādas ir bērna tiesības šajā procesā, jo mediācijas process būs efektīvs vien tad, ja abas puses tajā piedalīsies ar līdzvērtīgu izpratni par šo procesu.

Mediācija var noderēt:

- ja pusēm ir priekšstats par iespējamiem domstarpību risināšanas veidiem un puses ir gatavas līdzdarboties domstarpību risināšanā,
- ja pusēm ir svarīgi arī pēc domstarpību atrisināšanas saglabāt pēc iespējas draudzīgas vai lietišķas attiecības vienam ar otru,
- ja nepieciešams panākt ātru risinājumu, nevis strīdēties gadiem ilgi, ja būtiski pusēm atgūt psiholoģisko un emocionālo līdzsvaru.¹⁰⁸

Katra puse var atteikties piedalīties mediācijā, ja neuzskata to par efektīvu vai perspektīvu. Arī mediators var pārtraukt mediācijas procesu, ja redz, ka citi domstarpību risināšanas veidi šajā situācijā būtu vairāk piemēroti.¹⁰⁹ Precīzāku un kopsavilkuma veidā atspoguļotu informāciju par mediāciju sniedz Tieslietu ministrijas un Valsts kancelejas infografika par mediāciju¹¹⁰.

Būtiski, ka mediācija ir konfidenciāls process (informācija, kas iegūta mediācijas procesā, nav izpaužama citām personām, ja vien puses nav vienojušās citādi, un izņemot likumā paredzētos

¹⁰⁷ https://www.mediacija.lv/?Kas_ir_medi%C4%81cija%3F;

¹⁰⁸ https://www.mediacija.lv/?Kas_ir_medi%C4%81cija%3F;

¹⁰⁹ https://www.mediacija.lv/?Bie%C5%BE%C4%81k_uzdotie_jaut%C4%81jumi;

¹¹⁰ https://www.mediacija.lv/?Kas_ir_medi%C4%81cija%3F;

gadījumus¹¹¹), kurā konfliktu risina puses pēc vienlīdzības un sadarbības principa, bet mediators atbalsta puses viņu centienos atrast risinājumu un cenšas abu pušu intereses noturēt līdzsvarā, ievērojot neitralitāti un objektivitāti. Mediācija var būt kā papildinājums un reizē arī alternatīva tiesas procesam. Mediācijas mērķis ir panākt, lai katra konfliktējošā puse panāktu uz savām interesēm vērstu rezultātu. Ar mediācijas palīdzību konflikts var tikt atrisināts ātrākā laikā vai arī no tā var izvairīties pavisam.¹¹²

Papildinot iepriekš minēto, centrs ir apkopojis mediācijas priekšrocības, salīdzinot domstarpību risināšanu administratīvajā procesā un sarunu ceļā mediācijas ietvaros:

Kategorija	Mediācijā	Administratīvajā procesā
mērķis	vienošanās	domstarpību izšķiršana
darbība	pušu sarunas, kopsaucēju meklēšana	iztiesāšana
attieksme	neitrāla	vērtējoša
pašnoteikšanās	kontrole pār procesu un rezultātu	pakļaušanās administratīvā procesa kārtībai
perspektīva	vērsta uz nākotni	pieņemts lēmums, pamatojoties uz pagātnes notikumiem
rezultāts	vienošanās un sapratne	lēmums
konfidencialitāte	pilnīgi konfidenciāls process	administratīvās lietas materiālus var izprasīt procesa dalībnieks, tiesa, policija, centrs, un ar tiem iepazīties

Apkopojot iepriekš norādītās mediācijas galvenās iezīmes, secināms, ka mediācijas procesā bērna iesaiste domstarpību risināšanā ir īpaši izteikta, kas ir labvēlīgākais domstarpību risināšanas aspekts no bērnu interešu viedokļa. Proti, ja bērnam tiek dota iespēja izteikties, būt sadzirdētam un piedalīties lēmumu pieņemšanā, jo īpaši par jautājumiem, kas skar viņu pašu, bērnam tiek attīstītas ļoti svarīgas prasmes – tiek stiprināta viņa pārliecība par sevi, bērns iemācās izvērtēt iespējas, lemt un pamazām tiek radināts uzņemties atbildību par savu situāciju. Turpretī bērni, kuri tiek izslēgti no aktīvas iesaistes domstarpību risināšanas procesos, tiek padarīti pasīvi, līdz ar to daudz vieglāk šādus bērnus ir pakļaut arī dažādiem vardarbības veidiem. Bērna viedokļa uzklaušana ir ārkārtīgi svarīgs faktors bērna labāko interešu īstenošanai, jo ļauj daudz labāk izprast bērna situāciju.¹¹³

Bāriņtiesa labas pārvaldības ietvaros var sniegt palīdzību bērna un vecāku saziņai ar mediatoru, lai ieteiktu pakalpojumu.

¹¹¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka katra iedzīvotāja pienākums ir sargāt savu un citu bērnu drošību, ne vēlāk kā tajā pašā dienā ziņot policijai, bāriņtiesai vai citai bērna tiesību aizsardzības institūcijai par nolaidību, jebkādu vardarbību un noziedzīgu nodarījumu vai administratīvu pārkāpumu pret bērnu, par viņa tiesību pārkāpumu vai citādu apdraudējumu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību;

¹¹² https://www.mediacija.lv/?Kas_ir_medi%C4%81cija%3F;

¹¹³ [http://www.bernulabklajiba.lv/vai-bernam-drikst-but-viedoklis/;](http://www.bernulabklajiba.lv/vai-bernam-drikst-but-viedoklis/)

Izvēloties mediāciju par domstarpību risināšanas metodi, ģimenēm bāriņtiesa var ieteikt vērsties **Sertificētu mediatoru padomē, rakstot uz e-pastu: smp@smp.lv, vai zvanot uz tālruni 28050777**, lai saņemtu bezmaksas pakalpojumu dažāda veida ar bērnu interesēm saistītu ģimenes strīdu risināšanā.¹¹⁴

5.5. Bērnu un vecāku domstarpību izšķiršana administratīvā procesa ietvaros

Bāriņtiesa, saņemot bērna vai vecāka iesniegumu ar lūgumu izšķirt bērna un vecāka domstarpības, pārbauda un izvērtē saņemto informāciju. Ja tiek secināts, ka domstarpības nebūs iespējams atrisināt pārrunu ceļā un vienojoties, vai arī tiek saskatīts, ka domstarpību izšķiršana prasa administratīvo aktu, bāriņtiesa ierosina administratīvo lietu¹¹⁵.

Ja bērns vai vecāks (arī aizbildnis) ir vērsies ar iesniegumu bāriņtiesā par domstarpību izšķiršanu, ierosinot administratīvo lietu, bāriņtiesai pēc koleģiāli pieņemta lēmuma slēgtā bāriņtiesas sēdē jāizdod administratīvais akts.¹¹⁶

Bāriņtiesai no iesnieguma saņemšanas brīža jāpieņem lēmums viena mēneša laikā.¹¹⁷ Ja objektīvu iemeslu dēļ šo termiņu nav iespējams ievērot, bāriņtiesa to var pagarināt uz laiku, ne ilgāku par četriem mēnešiem no iesnieguma saņemšanas dienas¹¹⁸. Bāriņtiesai būtiski lēmumā par iesnieguma izskatīšanas termiņa pagarināšanu administratīvajā lietā norādīt pamatojumu, piemēram, lai noskaidrotu visus lietā nepieciešamos apstākļus.

Lai izvairītos no nepamatotas kavēšanās lēmuma pieņemšanā, svarīgi pēc iespējas īsākā termiņā bāriņtiesai izšķirt bērna un vecāku domstarpības un bez pamatota iemesla nepagarināt iesnieguma izskatīšanas termiņu un, tiklīdz iegūta visa nepieciešamā informācija, nekavējoši pieņemt lēmumu pirms termiņa beigām.

Svarīgi!

Visbiežāk, ja bērna un vecāka domstarpību izšķiršana nonākusi bāriņtiesā, lēmuma pieņemšana būs veicama pēc iespējas ātrāk, ņemot vērā domstarpību negatīvo ietekmi uz bērna un vecāka attiecībām.

Bāriņtiesai lēmums jāpieņem, ņemot vērā bērna vislabākās intereses¹¹⁹, izvērtējot jautājumu pēc būtības.

¹¹⁴ Mediācijas pakalpojumi ģimenes strīdu risināšanā. Pieejams: <https://sertificetimediatori.lv/mediācijas-pakalpojumi-ģimenes-strīdu-risināšana/>;

¹¹⁵ Saskaņā ar bāriņtiesas lietu paraugnomenklatūru lietas indekss 2.7.;

¹¹⁶ Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 48. panta](#) otrajā daļā noteikto;

¹¹⁷ Saskaņā ar [Administratīvā procesa likuma 64. panta](#) pirmajā daļā noteikto;

¹¹⁸ Saskaņā ar [Administratīvā procesa likuma 64. panta](#) otrajā daļā noteikto;

¹¹⁹ Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. pantā](#) noteikto;

Bāriņtiesa var pieņemt lēmumu par atteikumu izdot administratīvo aktu, ja iestājušies faktiski apstākļi, kas nerada pamatu administratīvā lēmuma pieņemšanai par konkrēto domstarpību izšķiršanu un, ja tiek konstatēts, ka administratīvā akta izdošana nav lietderīga, piemēram, ja administratīvās lietas gaitā izmainījušies faktiskie apstākļi, kas bijuši par pamatu domstarpībām, zudis domstarpību objekts. Bāriņtiesa, konstatējot šo faktu, pieņem lēmumu par atteikumu izdot administratīvo aktu.¹²⁰

Ja administratīvā procesa laikā iesniedzējs rakstveidā atsauc savu iesniegumu (lūdz to uzskatīt par neiesniegtu) vai beidz pastāvēt (iesniedzēja nāve), arī tad administratīvā lieta izbeidzama, šādā gadījumā bāriņtiesai jāpieņem lēmums par administratīvās lietas izbeigšanu.¹²¹

Bērns administratīvajā procesā ir administratīvā procesa dalībnieks, kurš var būt gan iesniedzējs, gan adresāts¹²².

[Administratīvā procesa likuma 21. panta](#) otrajā daļā noteikts, ka tās fiziskās personas procesuālās tiesības, kura nav sasniegusi 15 gadu vecumu vai kuras rīcībspēju ierobežojusi tiesa, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis. (..) Savukārt tās fiziskās personas procesuālās tiesības, kura sasniegusi vecumu no 15 līdz 18 gadiem, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis. Šādās lietās iestāde vai tiesa uzaicina piedalīties arī attiecīgo nepilngadīgo personu.¹²³

Senāta ieskatā bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu, uzklauššana ir būtiska lietās kā konkrētajā gadījumā, lai pilnvērtīgāk varētu novērtēt lietas faktiskos apstākļus.¹²⁴

Svarīgi!

Administratīvajā procesā bērna intereses būtu jāpārstāv bērna likumiskajam pārstāvim. Bērna un vecāku domstarpību lietā, ja bāriņtiesai jāizdod administratīvais akts, bāriņtiesa bērnam ieceļ sevišķo aizbildni, lai bērns pilnvērtīgi spētu izmantot savas tiesības un realizēt pienākumus administratīvajā procesā.

Šādās situācijās bērnam ir iespēja piedalīties attiecīgās lietas izspriešanā ar sevišķā aizbildņa starpniecību. Sevišķā aizbildņa izteiktie argumenti un viedoklis tiek izvērtēts kopsakarā ar citiem pierādījumiem lietā.¹²⁵

Vairākkārt Augstākā tiesa ir atzinusi, ka bāriņtiesa nevar par sevišķo aizbildni iecelt kādu no saviem darbiniekiem, to pamatojot ar [Civillikuma 242. pantā](#) noteikto.¹²⁶

¹²⁰ Administratīvā procesa likuma komentāri, A un B daļa, Tiesu namu aģentūra, 2013.g., 6. nodaļa, 598. lpp.;

¹²¹ Administratīvā procesa likuma komentāri, A un B daļa, Tiesu namu aģentūra, 2013.g., 6.nodaļa, 600. lpp.;

¹²² Saskaņā ar [Administratīvā procesa likuma 24. pantā](#) noteikto;

¹²³ Saskaņā ar [Administratīvā procesa likuma 21. panta](#) trešajā daļā noteikto;

¹²⁴ Skatīt [Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008. gada 10. janvāra Spriedumu Lietā Nr. A42552906, SKA-66/2008](#);

¹²⁵ Skatīt [Augstākās tiesas 2011. gada 12. augusta sprieduma lietā Nr. SKA-555/2011](#) 7. un 9. punktu [un 2009. gada 3. jūlija sprieduma lietā Nr. SKA-428/2009](#) 11. punktu;

¹²⁶ Skatīt [Augstākās tiesas 2011. gada 12. augusta sprieduma lietā Nr. SKA-555/2011](#) 7. punktu;

Tā kā bērns ir procesa dalībnieks, bāriņtiesa var viņu aicināt piedalīties bāriņtiesas sēdē¹²⁷, taču tādā gadījumā bāriņtiesai rūpīgi jāizvērtē tā lietderīgums, ietekme uz bērnu, tā samērīgums ar labumu, ko bērns iegūs no dalības bāriņtiesas sēdē, ņemot vērā bērna vecumu, brieduma pakāpi, kopējo situācijas ietekmi uz bērna labklājību un labjūtību.

Centrs vērš uzmanību, ka pēc iespējas jācenšas bērna un vecāku (arī aizbildņa) domstarpības risināt ārpus administratīvā procesa, proti, mierīgā pārrunu ceļā, mediācijas ceļā vai, piesaistot attiecīgos speciālistus, jo bērna interesēs nav tikt iesaistītam administratīvajā procesā, kas var bērnam raisīt nepareizu priekšstatu par turpmākiem domstarpību risināšanas veidiem un metodēm, kā arī radīt bērnam pārmērīgu emocionālu spriedzi. Centra ieskatā, administratīvā akta izdošana bērna un vecāka domstarpību gadījumā izmantojama tikai kā galējais līdzeklis vai situācijās, kur administratīvajam aktam ir būtiski svarīga nozīme.

Bērnam tiekot iesaistītam administratīvajā procesā, svarīgi bāriņtiesai veicināt un stiprināt bērna līdzdalību lēmuma pieņemšanā administratīvajā procesā, sarunājoties ar bērnu par procesa norisi, bērna lomu tajā un šī procesa rezultātiem un to ietekmi uz bērnu.

[ANO Bērnu tiesību konvencijas](#) 12. pantā noteikts, ka ikvienam bērnam, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, būtu tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.

Pirmkārt, ļoti būtiski ir bērnam saņemt skaidru un izsmeļošu informāciju, lai viņš saprastu, kas viņam tiek jautāts. Otrkārt, nepieciešams ar bērnu komunicēt proaktīvi un ļaut bērnam paust viedokli drošos apstākļos. Treškārt, būtiski bērnam izskaidrot, cik lielā mērā viņa viedokli būs iespējams ņemt vērā administratīvā procesa gaitā. Un, ceturtkārt, obligāti nepieciešams bērnam paskaidrot arī to, ko viņš var darīt, ja nepiekrīt bāriņtiesas pieņemtajam lēmumam.¹²⁸

[Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedumā Lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022](#) nostiprināta atziņa, ka lietās, kurās ir iesaistīts bērns, tāpat kā jebkurā administratīvajā lietā, ir jānodrošina objektīvās izmeklēšanas princips un efektīva procesa vadība. Tomēr tiesai lietas apstākļi pilnvērtīgi jānoskaidro, vienlaikus nekaitējot bērna vislabākajām interesēm. To, vai bērna viedoklis tiesai ir jānoskaidro tieši, izlemj tiesa, ievērojot katras konkrētās lietas apstākļus, arī bērna vecumu, brieduma pakāpi un vai tieša uzklauššana nekaitēs bērnam.

Papildinot iepriekš norādīto, saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras kopsavilkumā “Bērniem draudzīga tiesu sistēma – bērnu un speciālistu viedokli un pieredze” (turpmāk – Kopsavilkums)¹²⁹ paustajiem atzinumiem, tieši speciālistu uzvedībai ir galvenā nozīme, lai padarītu tiesvedību bērniem draudzīgu un lai viņi justos droši un komfortabli. Ja bērni jūt, ka speciālisti pret viņiem izturas ar cieņu, ir atvērti un draudzīgi, ieklausās viņos un uztver viņu viedokļus nopietni, ir lielāka iespējamība, ka bērnu paustais viedoklis un notikumu izklāsts būs

¹²⁷ Saskaņā ar [Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1037 “Bāriņtiesas darbības noteikumi” 45. punktā](#) noteikto;

¹²⁸ <http://www.bernulabklajiba.lv/vai-bernam-drikst-but-viedoklis/>;

¹²⁹ Informācija par Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras izstrādāto kopsavilkumu par bērniem draudzīgas tiesu sistēmas – bērnu un speciālistu viedokļiem un pieredzi atrodama šeit:

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly_justice-summary_lv.pdf;

vērtīgāks, patiesāks un ticamāks, runājot par godīgu attieksmi pret sevi, kā arī turpmākā komunikācija ar bērnu varētu veidoties veiksmīgāka.

Kopsavilkumā nostiprinātas atziņas par bērna viedokļa noskaidrošanas nozīmīgumu, proti, ļoti liela nozīme ir veidam un formai, kā tiek noskaidrots bērna viedoklis, kā ar viņu tiek runāts, kurš veic šīs pārrunas, kā tiek veidota bērna iesaistei labvēlīga un atbalstoša vide tiesvedībā, tostarp administratīvajā procesā bāriņtiesās. Būtiski pirms sarunas ar bērnu ieplānot bērna viedokļa uzklaušīšanai pietiekami daudz laika, kā arī speciālistam, kurš iztaujās bērnu, iepriekš rūpīgi sagatavoties saunai ar mērķi veidot to visaptverošu, pilnīgu, kompaktu un secīgu – saistošu bērna vislabākajām interesēm, lai iespējami mazinātu iespējamību bērnam tikt atkārtoti iztaujātam par jautājumiem, ko būtu bijis iespējams noskaidrot pirmajā sarunā, lai dotu bērnam pietiekami daudz laika un iespēju brīvi izteikties par viņam būtiskiem jautājumiem. Ārkārtīgi liela nozīme ir videi, kurā notiks bērna viedokļa noskaidrošana – tai jābūt bērnu nomierinošai, ne biedējošai vai formālai, tai jābūt “draudzīgai bērnam”, kā arī vēlams to iekārtot atbilstoši bērna vecumam. Tāpat ārkārtīgi būtiski ir nediskriminēt bērnu viņa uzvedības vai vecuma dēļ – piešķirt viņa paustajam viedoklim tādu pašu, pienācīgu vērību kā jebkuram citam lietā esošam dokumentam vai lietas dalībnieka paustajam viedoklim, un rūpīgi pārbaudīt viņa sniegto informāciju kopējās situācijas kontekstā, izvērtēt to ar vislielāko rūpību.¹³⁰

Detalizētāka informācija par bērna viedokļa noskaidrošanas aspektiem pieejama Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1. sējuma 1.metodikas 4.sadaļā “**Bērna uzskatu respektēšana**”.

5.6. Ārpusģimenes aprūpe būtisku domstarpību gadījumā

Likumdošanā paredzēta iespēja bērnam nodrošināt ārpusģimenes aprūpi, ja starp bērnu un vecāku pastāv būtiskas domstarpības¹³¹. Bāriņtiesu oficiālā statistika liecina, ka kopš 2017. gada bērnu skaits, kuriem ārpusģimenes aprūpe nodrošināta dēļ būtiskām domstarpībām bērna un vecāku attiecībās, būtiski pieaudzis. Šis pārskats par pēdējiem pieciem gadiem apkopots zemāk norādītajā tabulā.

Nosaukums	2017. gadā	2018. gadā	2019. gadā	2020. gadā	2021. gadā
Bērnu skaits, kuriem ārpusģimenes aprūpe nodrošināta dēļ būtiskām domstarpībām bērna un vecāku attiecībās	6	9	4	18	17

No tabulā norādītajiem statistikas datiem konstatējams, ka 2017. gadā ārpusģimenes aprūpē bērna un vecāku domstarpību dēļ nodoti 6 bērni, bet 2021. gadā šādu bērnu ir jau 17, kas ir gandrīz trīs reizes vairāk. Šāds ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu skaita pieaugums norāda uz samērā krasu Latvijas ģimeņu situācijas pasliktināšanos bērnu un vecāku savstarpējo attiecību aspektā, kas vedina domāt par ilgstoši nerisinātu un jau ielaistu problēmu pastāvēšanu

¹³⁰ Informācija par Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras izstrādāto kopsavilkumu par bērniem draudzīgas tiesu sistēmas – bērnu un speciālistu viedokļiem un pieredzi atrodama šeit:

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly_justice-summary_lv.pdf;

¹³¹ Bāriņtiesu likuma 26. panta pirmās daļas 7.punkts;

ģimenēs. Vienlaikus centrs sarunās ar atsevišķām bāriņtiesām novērojis, ka ne vienmēr minētā likuma norma tiek izmantota atbilstoši tās mērķim – proti, daļā lietu, kur bērnam ārpusģimenes aprūpe nodrošināta būtisku domstarpību dēļ starp bērnu un vecāku, pēc būtības skatāms jautājums par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, nevis domstarpību jautājums.

Būtiski uzsvērt bērna labāko interešu nozīmīgumu. Bērna labāko interešu noteikšanas mērķis ir pilnvērtīga un praktiska bērnu tiesību aizsardzība. Atbildīgajām iestādēm bērna vajadzības jāparedz, un rīcībai ir jābūt tajās balstītai ne tikai tad, kad problēma samilzusi. Visatbilstošāk būtu, līdz problēmas samilšanai nemaz nenonākt, iemācoties saskatīt tās iedīgļus un proaktīvi rīkoties.¹³²

Lai noteiktu bērna labākās intereses katrā konkrētā gadījumā, svarīgi bāriņtiesai balstīties uz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. pantā](#) nostiprinātajiem principiem.

Domstarpības, kurās būtu nepieciešams nodibināt ārpusģimenes aprūpi bērnam, lielākoties varētu būt novērojamas jau eskalētās situācijās, piemēram, jautājumos par vecāka pārāk stingru audzināšanu reliģiskās pārliecības vai citu iemeslu dēļ, bērnam nepamatotu ierobežojumu uzlikšanu, bērna nepakļaušanos vecāku saprātīgām prasībām, ar bērna socializēšanos saistītiem jautājumiem u.c.

Ja bāriņtiesa, iegūstot un pārbaudot informāciju, konstatē, ka domstarpības ir vien “aisberga” redzamā daļa, un zem tām ir ilgstoši eskalējoša savstarpējo attiecību pasliktināšanās bērnu un vecāku starpā vai rodas aizdomas par bērna augšanu viņam nelabvēlīgā vidē vai vardarbību ģimenē, nepieciešams pastiprinātu uzmanību pievērst situācijai visaptveroši un skatīt to kopumā, vērtējot to no bērna labāko interešu perspektīvas, jo īpaši pievērst uzmanību pieaugušo attieksmei pret bērnu un viņa vajadzībām.

Piemērs

No lietas materiāliem izriet, ka bāriņtiesa 2021. gada 1. jūlijā pieņēmusi lēmumu, ar kuru nolemts izbeigt lietu par nepilngadīgā A aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei B. Vienlaikus, pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 26. panta pirmās daļas 7. punktu, kas paredz, ka aizbildnību nodibina, ja radušās būtiskas domstarpības bērna un vecāku attiecībās, bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu A. Izvērtējot lietas materiālus, centrs secināja, ka lietā nav noskaidrots nepilngadīgā A viedoklis par izveidojušos situāciju. Problēmsituāciju bērna aprūpē un audzināšanā par domstarpībām uzskata māte B.

Bērna viedoklis par jautājumiem, kas tieši saistīti ar viņu, ir ārkārtīgi nozīmīgs, un bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, kā arī tiesības tikt uzklausi jebkādās ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgās institūcijas starpniecību.

Norādāms, ka konkrētajā lietā A viedoklim gan par savstarpējām attiecībām ar māti, gan par mātes B iesaistīšanos viņa aprūpē un audzināšanā bija būtiska nozīme, jo bāriņtiesa lēmumu par aizbildnības nodibināšanu A pamatojusi tieši ar būtiskām domstarpībām starp bērnu un māti. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13. panta pirmā daļa un 20. panta trešā daļa paredz, ka bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida

¹³² Daugule D. Bērna labākās intereses. *Jurista Vārds*, 08.06.2021., Nr. 23 (1185), 12.-13.lpp.;

informāciju, kā arī tiesības tikt uzklautam jebkādās ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgās institūcijas starpniecību. Turklāt bāriņtiesa, ievērojot Bāriņtiesu likuma 16. panta 6. punktā noteikto, ir tiesīga veikt pārrunas ar bērnu bez citu personu klātbūtnes.

Tāpat lietas materiālos nebija informācijas, kādas darbības plānotas domstarpību risināšanai. Aizbildnība, kas nodibināta, pamatojoties uz būtiskām domstarpībām bērna un vecāka attiecībās, centra ieskatā nevar būt ilgstoša un bāriņtiesai ir nepieciešams vērtēt vecāka veiktās darbības domstarpību atrisināšanai, vai pat jānosaka konkrēti veicamas darbības domstarpību risināšanai.

Vienlaikus vērā ņemams ir arī ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja – šajā gadījumā aizbildnes, izpratne par situāciju un vēlme un spēja iesaistīties atbalsta sniegšanā bērnam, risinot domstarpības ar vecāku.

Konkrētajā gadījumā no lietas materiāliem tika secināts, ka A aizbildne uzskata, ka bērna un mātes savstarpējo attiecību uzlabošana nav nepieciešama. Konstatējot šādu aizbildņa nostāju, bāriņtiesai nepieciešams regulāri pārliecināties par aizbildnes darbībām bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzības nodrošināšanā, t.sk., domstarpību risināšanā.

Svarīgi!

Ārpusģimenes aprūpe, kas nodibināta, pamatojoties uz būtiskām domstarpībām bērna un vecāku attiecībās, nevar būt ilgstoša, un bāriņtiesai ir nepieciešams vērtēt vecāku veiktās darbības domstarpību atrisināšanai. Vienlaikus ar ārpusģimenes aprūpes nodibināšanu bāriņtiesai jānosaka lietas dalībniekiem konkrēti uzdevumi domstarpību risināšanai, nepieciešamības gadījumā piesaistot citus speciālistus, lai sniegtu atbalstu ģimenei situācijas stabilizēšanai.

Piemērs

Meitene (14.g.) vērsusies bāriņtiesā ar iesniegumu, kurā lūdz bāriņtiesu iesaistīties viņas un tēva domstarpību izšķiršanā. Tēvs ir izteikti reliģiozs un savas reliģiskās pārliecības dēļ aizliedzis meitai valkāt bikses, ir neiecietīgs pret meitas emocionālām izpausmēm, māte mirusi dzemdībās. Tēvs nevēlas iesaistīties sarunās ar bāriņtiesas darbiniekiem un atsakās sadarboties. Bāriņtiesa uz laiku iecēlusi meitenei aizbildni – tēva māsu. Ņemot vērā tēva noraidošo attieksmi pret bāriņtiesas darbiniekiem, bāriņtiesa sazinājās ar tēva reliģiskās organizācijas vadītāju, pret kuru tēvs izjūt cieņu un respektu, un noskaidroja, ka attiecīgās reliģiskās organizācijas uzskati nav tik kategoriski. Attiecīgi bāriņtiesa piesaistīja reliģiskās organizācijas vadītāju izveidojušos domstarpību risināšanā, kurš tēvam uztveramā un saprotamā veidā izskaidroja tēvam aspektus par meitenes vecumposma attīstību un vajadzībām, iekļaušanos vienaudžu sabiedrībā. Tēvs mainīja savu nostāju pret meitas apģērba izvēli un ieguva padziļinātu izpratni par meitas emocionālajām vajadzībām, kā arī labprāt apmeklēja reliģiskās organizācijas nodrošināto atbalsta grupu vientuļajiem vecākiem, meita atgriezās tēva aprūpē.

5.7. Bērna un vecāku domstarpības kā aizgādības lietas ierosināšanas pamats

Īpaši liela vērība būtu pievēršama gadījumos, kad bāriņtiesā, pēc bērna vai vecāka iesnieguma par bērna un vecāku domstarpībām saņemšanas, apstākļu noskaidrošanas gaitā atklājas, ka bērna un vecāku domstarpību pamatā ir ilgstoša nesaprašanās, kā dēļ ģimenē netiek nodrošināta pienācīga bērna uzraudzība un aprūpe.

Nereti bērnu un vecāku domstarpību lietās novērojamas ieilgušas bērnu un vecāku domstarpības un novērojams, ka vecākiem ir vāja izpratne par bērna vajadzībām, vecumposma īpatnībām, vai arī bērns ilgstoši ticis atstāts novārtā, netiek pienācīgi nodrošināta bērna aprūpe un uzraudzība, pret bērnu bijusi vērsta vardarbība un/vai tā turpinās – šie ir signāli par nepieciešamību bāriņtiesai izvērtēt, vai šeit nav saskatāms pamats lietas par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam ierosināšanai.

Piemērs

16 gadus vecs pusaudzis vērsies bāriņtiesā ar iesniegumu domstarpību izšķiršanai jautājumā par vecāku noteikto liegumu bērnam nedēļas nogales pavadīt pie draugiem vai vecmāmiņas, proti, nedoties mājās pie ģimenes no izglītības iestādes kopmītnēm. Bāriņtiesa telefona sarunā ar puīša vecākiem noskaidrojusi, ka par bērna vēlmi pavadīt nedēļas nogales ar draugiem vai vecmāmiņu izsakās skeptiski, jo bērns tur nodarbošoties ar visādām muļķībām, bezmērķīgi klaiņos. Tādēļ vecāki uzskata, ka bērnam ir jābrauc mājās un jāpalīdz saviem vecākiem.

Sarunā ar bērnu noskaidrots, ka vecāki brīvdienās ar draugiem un iebiedēšanu izspiež no bērna saņemto stipendiju, kabatas naudu, liek strādāt piemājas dārzā vai labiekārtot māju, bieži bez iemesla ir dusmīgi, reizēm lieto alkoholu un kaujas, viņš mājās jūtas pazemots, negribēts, neatbalstīts, savukārt ar draugiem viņam ir kopīgas intereses, piemēram, orientēšanās brīvā dabā, ar vecmāmiņu ir labas un tuvas attiecības, vecmāmiņa viņu uzklausā, atbalsta, palīdz, gandrīz katru dienu abi sazvanās, taču vecākiem ir vienalga, kas ar viņu notiek. Pūšis uzskata, ka vecāki principiāli ierobežo viņa iespējas kontaktēties ar vecmāmiņu un pavadīt laiku kopā ar skolasbiedriem.

Vecmāmiņa sarunā ar bāriņtiesu atklājusi, ka viņa labprāt atbalsta mazdēlu, viņai ar mazdēlu ir ciešākas attiecības nekā viņas meitai ar dēlu, agrāk visi dzīvojuši kopā, taču meita ar vīru lietojuši alkoholu un skaļi risinājuši attiecības, tādēļ viņa pārcēlusies uz savu dzīvokli. Mazdēls bieži, kad vecāki atkal lietojuši alkoholu, palicis pie viņas. Meita ar vīru neatzīst savas alkohola problēmas, negrib strādāt algotu darbu, īpaši neinteresējas par dēlu, tikai tik daudz, lai izspiestu no viņa kādu labumu.

No bērna izglītības iestādes saņemta informācija, ka bērns mācās arodskolā, iegūst profesionālo vidējo izglītību, dzīvo kopmītnēs, mācās sekmīgi, piedalās dažādās aktivitātēs, par jaunieša sekmēm vecāki nav interesējušies, taču vecmāmiņa devusi rakstisku atļauju doties skolas organizētajās mācību ekskursijās.

No ģimenes ārsta saņemtās informācijas konstatēts, ka pusaudzi parasti pie ārsta vedusi vecmāmiņa, pēdējā laikā pūšis ierodas viens.

No iegūtās informācijas bāriņtiesa secina, ka vecāki nenodrošina bērna pamatvajadzības, atstāj bērnu bez materiālā atbalsta un bērns ģimenē piedzīvo emocionālu vardarbību. Bāriņtiesa ierosinājusi lietu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem domstarpību lietas ierosināšanas vietā.

Ļoti svarīgi ir nodalīt, kur beidzas bērna un vecāku domstarpības kā nesaprašanās kādā konkrētā jautājumā, un kur domstarpības vairs nav divu atšķirīgu viedokļu saduršanās, bet gan jau ieilgusi bērnam nelabvēlīgu apstākļu nerisināšana ģimenē, kas apdraud bērna pamattiesības un labākās intereses un var radīt bērna augšanai un attīstībai nelabvēlīgus apstākļus. Svarīgi rūpīgi izvērtēt, kāds risinājums konkrētajā situācijā būtu vispiemērotākais un atbilstošākais bērna labāko interešu aspektā, vai situāciju iespējams atrisināt ar bāriņtiesas iesaisti vien, vai nepieciešams piesaistīt arī sociālā dienesta pakalpojumus un citus speciālistus.

Būtiski bāriņtiesai tiesiski un saturiski pamatot tās apsvērumus par labu kādai no lietu kategorijām – vai nu domstarpību, aizgādības lietas ierosināšanu vai citai, atkarībā no situācijas.

Sīkāka informācija par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu pieejama Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1.sējuma 3. nodaļā “**Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu**”.

5.8. Bērna un aizbildņa domstarpību izšķiršana

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 19. panta](#) ceturtajā daļā noteikto, bāriņtiesa izšķir bērna un aizbildņa domstarpības, kā arī aizbildņa un bērna vecāku domstarpības, kā arī Civillikuma 253. pantā noteikts, ja aizbildnim un aizbilstamajam rodas domstarpības, aizbildnis un aizbilstamais to atrisināšanai var vērsties bāriņtiesā.

Saskaņā ar [Civillikuma 252. pantā](#) noteikto, aizbildņi atvieto saviem aizbilstamajiem vecākus. [Civillikuma 255. pantā](#) noteikts, ka aizbildnim sevišķi jāgādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par savu bērnu audzināšanu. Aizbildnis pats var uzņemties audzināšanu vai arī uzticēt to kādai citai personai, kurai uz to ir vajadzīgās spējas. Bet arī šajā pēdējā gadījumā aizbildnim jāuzrauga audzināšana.

No iepriekš minētā izriet, ka aizbildņa un aizbilstamā domstarpības risināmas tādā pašā kārtībā, kā bērnu un vecāku domstarpības.

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) piektajā daļā noteikto, bāriņtiesa ieceļ aizbilstamajam sevišķu aizbildni, ja bērna un aizbildņa intereses saduras. Bāriņtiesai nepieciešams vērtēt, vai konkrētā gadījuma risināšanā nepieciešams iecelt bērnam sevišķo aizbildni vai tomēr pārskatīt aizbildņa piemērotību aizbildņa pienākumu veikšanai.

Gadījumos, kad tiek secināts, ka domstarpības nebūs iespējams atrisināt pārrunu ceļā un vienojoties, bāriņtiesai nepieciešams konkrēto domstarpību risināšanas gadījumu skatīt no aizbildnības uzraudzības prizmas un vērtēt, vai aizbildnis, pildot aizbildņa pienākumus, ir realizējis savus pienākumus atbilstoši normatīvo aktu prasībām un rīkojies bērna vislabākajās interesēs.

Saņemtais iesniegums par aizbildņa un aizbilstamā domstarpībām pievienojams aizbildnības lietai un skatāms aizbildnības uzraudzības kontekstā¹³³.

Bērna un aizbildņa domstarpības var rezultēties ar bērna ārpusģimenes aprūpētāja un/vai ārpusģimenes aprūpes veida maiņu, tādēļ bāriņtiesai ieteicams rūpīgi izvērtēt visus ar bērna labāko interešu nodrošināšanu saistītos aspektus un tiekties uz ilgtspējīgu risinājumu, vadoties no bērna labāko interešu perspektīvas.

Ieteicams jau laikus, veicot aizbildnības lietas uzraudzību, pievērst pienācīgu vērību bērna viedoklim, iespējamiem domstarpību iedīgļiem, vērtēt bērna labjūtību atrodoties aizbildņa aprūpē, veicot ikgada dzīves apstākļu pārbaudes un saņemot un pārbaudot aizbildņa ikgada norēķinus, ievērojot preventīvu pieeju un ilgtspējīgu bērna tiesību un interešu nodrošināšanu aizbildņa aprūpē.

5.9. Dažādi domstarpību veidi

5.9.1. Domstarpības par bērna personas datu aizsardzības jautājumiem

Mūsdienās par neatņemamu ikdienas sastāvdaļu ir uzskatāma interneta lietošana gan pieaugušo vidū, gan jauniešu un bērnu starpā, kas sevī ietver moderno tehnoloģiju, dažādu sociālo vietņu, aplikāciju lietošanu. Mobilais telefons ar interneta pieslēgumu ir pavisam ierasta lieta lielākajai daļai bērnu un jauniešu, ar ko saistās arī bažas par bērnu un jauniešu pratību un datu drošības jautājumiem. Kā liecina praktiskie novērojumi, vērojama arī vecāku pārmērīga dalīšanās ar savu un savu bērnu privāto dzīvi, tās publisku "izlikšanu apskatei".

Var rasties situācijas, kad bērna vecāki vai pats bērns pārkāpis datu aizsardzību, publicējot materiālus, kuri aizskar bērna vai citu personu datu drošību.

Iespējami ir gadījumi, kad bērna vecāki pārkāpuši bērna tiesības, publicējot sociālajos tīklos bērna fotoattēlus, pret ko iebilst bērns, vai arī pats bērns publicējis vai izplatījis materiālus, kas aizskar citu personu tiesības. Šādos gadījumos tā ir vecāku atbildība un pienākums, nodrošināt bērnam pienācīgu uzraudzību, aizsargāt bērnu no iespējama apdraudējuma internetā, ko nostiprina [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 25. jūnija lēmuma \(Lietas arhīva Nr. SKA-864-15\)](#) tēzes:

Tēze Nr. 1: No [Civillikuma 177.panta](#) pirmās un otrās daļas un [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta](#) trešās daļas secināms, ka vecāku aizgādība pār bērnu nozīmē bērna ar tiesību normām aizsargāto tiesību un interešu, tostarp bērna tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību, aizstāvību, kā arī rūpes par bērna drošību, kas nozīmē arī rūpes par bērna iespējamo apdraudējumu internetā. Tādējādi jautājums par bērna fotogrāfiju publicēšanu internetā ir saistāms gan ar bērna pamattiesību uz privātās dzīves neaizskaramību aizsardzību, gan ar vecāku pienākumu rūpēties par bērnu drošību. Jautājums par fotogrāfiju publicēšanu ir būtisks bērna drošībai un labklājībai, un tā izlemšana saskaņā ar [Civillikuma 177.pantu](#) ir daļa no aizgādības pienākumiem. Tādējādi bērna personas datu un bērna drošības aizsardzība iekļaujas vecāku aizgādības tiesību tvērumā.

¹³³ Aizbildnības uzraudzības tiesiskais regulējums atrunāts [Bāriņtiesu likuma 31. pantā](#);

Tēze Nr. 2: **Rūpes par bērna datu aizsardzību gulstas uz abiem vecākiem, jo abiem vecākiem ir aizgādības tiesības, arī tad, ja vecāki dzīvo šķirti**. Tādējādi, ja vecāku starpā pastāv strīds, tad vecāku domstarpības par bērna fotogrāfiju publiskošanu internetā atbilstoši [Bārintiesu likuma 19. panta](#) otrajai daļai **izšķir bāriņtiesa**.

Tādējādi bāriņtiesas kompetencē būtu arī domstarpību izšķiršana par bērna fotogrāfiju vai video publicēšanu sociālajos tīklos u.tml.

5.9.2. Domstarpības bērna izglītības jautājumos

Saskaņā ar bāriņtiesu aptaujas datiem¹³⁴ viens no bieži sastopamiem bērnu un vecāku domstarpību veidiem, ar ko saskārušās bāriņtiesas, skar bērna izglītības iestādes izvēli, bērna tālākizglītības jomas izvēli, interešu izglītības, pulciņu izvēli u.c. jautājumus, kas skar bērna izglītību.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. pantā](#) un [Civillikuma 177. pantā](#) nostiprinātas bērnu tiesības uz izglītību un vecāku pienākumu nodrošināt bērna izglītošanu.

Prioritāri bērna izglītību ir pienākums nodrošināt bērna vecākiem vai citiem bērna likumiskajiem pārstāvjiem, pēc iespējas ņemot vērā bērna spējas, prasmes, individualitāti, intereses un vēlmes, cik vien tas ir samērīgi ar vecāku un likumisko pārstāvju.

Mēdz būt gadījumi, kad vecāki, netiekot galā ar bērna audzināšanu un disciplinēšanu skolas vai interešu izglītības pulciņu apmeklēšanas jautājumos, vēršas bāriņtiesā pēc palīdzības. Šādos gadījumos, Bāriņtiesai noskaidrojot ar radušos situāciju saistītos apstākļus, primāri jāvērtē vecāku spējas un prasmes bērnu audzināšanā, vecāku pienākumu pildīšanā, vērtējot pamatu aizgādības lietas ierosināšanai. Sīkāk par šo tēmu jau aprakstīts nodaļā **“Bērna un vecāku domstarpības kā aizgādības lietas ierosināšanas pamats”**.

Bērna neattaisnoti izglītības iestādes kavējumi nav uzskatāmi par domstarpībām starp bērnu un vecāku, bet liecina par atbalsta nepieciešamību ģimenei, lai risinātu cēloņus šādai bērna rīcībai.

Būtiski ir noskaidrot cēloni, kādēļ bērns kavē skolu, tādējādi rodot par iespējamu risināt problēmu pēc iespējas efektīvāk un pēc iespējas ievērojot bērna individuālās vajadzības. Iemesli, kādēļ bērni uzsāk neattaisnotu izglītības iestādes kavēšanu, ir dažādi. Kādā situācijā neattaisnota izglītības iestādes kavēšana var būt pret bērnu vērsta mobinga izglītības iestādē rezultāts, kādā citā – bērnam nav izveidojies labs kontakts ar pedagogiem, bērnam ir grūtības apgūt mācību vielu, vai viņš kautrējas lūgt palīdzību. Citā gadījumā par iemeslu var būt grūtības bērnam laikus nokļūt uz izglītības iestādi, ja gadījies nokavēt skolas autobusu, vēl citā gadījumā – bērns var būt iesaistījies viņa uzvedību negatīvi ietekmējošās draugu grupās ārpus izglītības iestādes, u.c. iemeslu dēļ. Katrā no šiem gadījumiem bāriņtiesai vēlams izvērtēt nepieciešamību piesaistīt pamata problēmas risināšanai attiecīgos speciālistus, kuru kompetencē ietilpst attiecīgo jautājumu risināšana. Detalizētāka informācija par bērna izglītības iestādes kavēšanu neattaisnojošu iemeslu dēļ pieejama Rokasgrāmatā bāriņtiesām 4.sējuma 4. metodikā.¹³⁵

¹³⁴ Bāriņtiesu aptauja jautājumos par bērnu – vecāku domstarpībām un bāriņtiesu iesaisti to risināšanā veikta 2022. gada 10. februārī;

¹³⁵ Skatīt <https://www.bti.gov.lv/lv/rokasgramata-barintiesam>;

Gadījumos, kad bērnam un vecākiem radušās domstarpības par izglītības iestādes izvēli, bāriņtiesai, noskaidrojot lietas apstākļus, jāveic pārrunas gan ar bērnu, gan vecākiem un jāuzklausā abu pušu argumenti un jānoskaidro atsevišķi bērna un bērna vecāku motivācijas izglītības iestādes izvēlē. Bāriņtiesai jāizvērtē, kādas informācijas iegūšana ir būtiska, lai izvērtētu bērnam piemērotāko izglītības iestādi. Pēc iespējas šādos gadījumos ir lietderīgi domstarpību risināšanas procesu īstenot, izmantojot mediāciju vai pārrunu ceļā. Ja domstarpības neizdodas atrisināt pārrunu ceļā vai vienojoties, bāriņtiesai domstarpību lietā jāpieņem lēmums, par prioritāti ņemot bērna labākās intereses un maksimāli bērnu iesaistot lēmuma pieņemšanā (Sīkāk par šo tēmu jau aprakstīts nodaļā “**Bērnu un vecāku domstarpību izšķiršana administratīvā procesa ietvaros**”).

Piemērs

Bērns I izvēlējis izglītības iestādi, kura atrodas 15 kilometrus no dzīvesvietas, šajā izglītības iestādē mācās viņa draugi. I šajā skolas vidē jūtas pieņemts un sociāli iesaistīts, labprāt iesaistās ārpusklases aktivitātēs. Savukārt bērna vecāki ir noraizējušies par to, ka bērns attiecīgajā izglītības iestādē draudzējas ar bērniem, no kuriem daži bieži klaiņo, iesaistās konfliktsituācijās uz ielas, parkos ar citiem vienaudžiem. I vecāki vēlas, lai I iegūtu izglītību elitārā izglītības iestādē, kur bērns iegūs kvalitatīvāku izglītību nekā I izvēlētajā izglītības iestādē, piedalīsies starptautiskos pieredzes apmaiņas projektos un spēs piedalīties un gūt panākumus sacensībās un olimpiādēs. Vecāki neizprot I vajadzību pēc vienaudžu atzinības, taču I savā vecumā vēl neizprot draugu rīcību un tā riskus. Bāriņtiesai jāizvērtē bērna psihoemocionālā stāvokļa, sociālo vajadzību un izglītības kvalitātes balanss un atbilstība bērna vislabākajām interesēm.

Risinot šādas domstarpības, bāriņtiesai būtu jāvērtē gan mācību kvalitātes jautājums, gan bērna emocionālās vajadzības, gan praktiskie apsvērumi – attālums līdz izglītības iestādei, noslodze, tās ietekme uz bērnu. Vienlaikus no domstarpību rakstura secināms, ka bērnam nepieciešams atbalsts sava pašvērtējuma celšanai un spējai veidot savai attīstībai pozitīvas un drošas attiecības ar vienaudžiem, savukārt vecākiem nepieciešams pilnveidot izpratni par bērna emocionālajām un sociālajām vajadzībām.

Ja šādu domstarpību jautājumu risināšana tiktu risināta mediācijas vai pārrunu ceļā, pusēm būtu iespējams nonākt pie pieņemama rezultāta kopā, esot vērīgiem uz sadarbību un vispusīgu situācijas izpratni, tādējādi bērns netiku pakļauts liekai spriedzei un emocionālam diskomfortam gadījumā, ja bāriņtiesa lemtu vecāku argumentiem par labu administratīvā procesa ietvaros. Turklāt jāņem vērā, ka jebkurā gadījumā visbūtiskākais būs panākt bērna un vecāku abpusēju izpratni un vienošanos, jo, piemēram, ja tiktu pieņemts bāriņtiesas lēmums, kuram bērns nepiekrīt, problēma pēc būtības netiktu atrisināta, jo bērns šo lēmumu visdrīzāk nepildītu un domstarpības pēc būtības starp bērnu un vecāku turpinātos.

5.9.3. Bērna un vecāku domstarpības par bērna veselības aprūpi saistītiem jautājumiem

Tiesības uz veselību, kas ietver tiesības uz veselības aizsardzību un tiesības saņemt veselības aprūpes pakalpojumus, ir pamattiesības. Tās noteiktas [Satversmes 111. pantā](#).

[Apvienoto Nāciju organizācijas Bērnu tiesību konvencijas](#) 24. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstis atzīst ikviena bērna tiesības uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu un tiesības izmantot ārstniecības un rehabilitācijas pakalpojumus. Dalībvalstis cenšas nodrošināt, lai nevienam bērnam netiktu atņemtas tiesības uz šādu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 7. pantā](#) noteikts, ka katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvības un attīstības aizsardzību.

[Civillikuma 177. pantā](#) noteikts, ka līdz pilngadības (tas ir līdz 18 gadu vecuma) sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. [Bērna aprūpe nozīmē](#) viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un [veselības aprūpes nodrošināšanu](#), bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).

No iepriekš minētā izriet, ka bērnu un vecāku domstarpībās prioritāri jāņem vērā bērna vislabākās intereses un jāvērtē vecāku spējas un prasmes bērna uzraudzībā un aprūpes nodrošināšanā.

Bērna un vecāku domstarpības par veselības aprūpes jautājumiem no bērna 14 gadu vecuma sasniegšanas

[Pacientu tiesību likuma 13. panta](#) otrajā daļā noteikts, ka nepilngadīga pacienta (no 14 gadu vecuma) ārstniecība ir pieļaujama, ja saņemta viņa piekrišana, izņemot [šā likuma 7. panta](#) astotajā daļā noteikto, proti, gadījumos, kad vilcināšanās apdraud pacienta dzīvību un nav iespējams saņemt paša pacienta vai personas, kas pārstāv pacientu, piekrišanu, ārstniecības persona savas kompetences ietvaros veic neatliekamus pasākumus – izmeklēšanu, ārstēšanu, tajā skaitā ķirurģisku vai cita veida invazīvu iejaukšanos. Šādos gadījumos izmeklēšanas un ārstēšanas plānu apstiprina un lēmumu pieņem ārstu konsilijs, izņemot gadījumu, kad sniedzama pirmā vai neatliekamā medicīniskā palīdzība.

[Pacientu tiesību likuma 13. panta](#) trešajā daļā noteikts, ja nepilngadīgs pacients (no 14 gadu vecuma) atsakās dot savu piekrišanu ārstniecībai, bet ārsts uzskata, ka ārstniecība ir šā pacienta interesēs, [piekrišanu ārstniecībai dod nepilngadīgā pacienta likumiskais pārstāvis](#).

[Pacientu tiesību likuma 7. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ja pacients sava veselības stāvokļa vai vecuma dēļ pats nespēj pieņemt lēmumu par ārstniecību, tiesības pieņemt šādu lēmumu ir pacienta pilngadīgam un rīcībspējīgam tuvākajam radniekam (t.sk. vecākiem).

[Pacientu tiesību likuma 6. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka ārstniecība ir pieļaujama, ja pacients devis tai informēto piekrišanu. Pacientam ir tiesības pirms informētās piekrišanas došanas uzdot jautājumus un saņemt atbildes. Skaidrojam, ka pirms ārstniecības uzsākšanas, ārstniecības personām būtu jāsniedz izsmeļoša un saprotama informācija par bērnam nepieciešamo ārstēšanu, tās blaknēm, iespējamiem riskiem un pozitīvajiem rezultātiem bērnam saprotamā veidā. Ārstam un tā kompetencei veikt sarunu ar bērnu ir viena no būtiskākajām lomām veselības jautājumu domstarpību izšķiršanā, veidojot bērnam objektīvu izpratni par viņa veselības jautājumiem.

Lai arī gramatiski tulkojot [Pacientu tiesību likuma](#) normas, 14 gadu vecumu sasniedzis pacients ir tiesīgs patstāvīgi lemt par savu ārstniecību, tomēr tas nenozīmē, ka bērna vecāki vai cits likumiskais pārstāvis tiek pilnībā izslēgti no lēmuma pieņemšanas.

Piemēram, ja bērns nonācis stacionārā, vecākam vai citam bērna likumiskajam pārstāvim obligāti ir jādod rakstiska atļauja veikt vai neveikt bērnam medicīniskas manipulācijas, izmeklējumus, ārstēšanu u.c., neatkarīgi no bērna vecuma, tomēr vienlaikus ir būtiski uzklaut bērna viedokli, bērnam skaidrot nepieciešamo manipulāciju norisi, to nozīmi, nepieciešamību, veicināt bērnam drošības sajūtu, uzticēšanos, sadarbību.

Ļoti individuāli vērtējams ir jautājums, vai bērns vecumā no 14 līdz 18 gadiem ir spējīgs izvērtēt sava pieņemtā lēmuma ietekmi uz savu veselību un tālejošām sekām, tādēļ centra ieskatā, ikviena lēmuma pieņemšanā būtu jāiesaista vecāks vai cits bērna likumiskais pārstāvis un jāveic pārrunas ar bērnu, skaidrojot viņam saprotamā veidā ārstēšanas nozīmi, ietekmi un norisi.

Svarīgi par būtiskāko izvirzīt atziņu, ka visā bērna nepilngadības laika posmā ar bērna tiesību un interešu nodrošināšanu saistītos jautājumus izlemj bērna likumiskie pārstāvji[.].¹³⁶ Šis atziņas pamats nostiprināts normatīvajos aktos. Ņemot vērā [Civillikuma 177.panta](#) pirmajā daļā un [219.pantā](#) noteikto, bērns ir nepilngadīga persona līdz 18 gadu vecumam. [Civillikuma 177.panta](#) ceturtās daļas regulējums ietver sevī vecāku pienākumu nodrošināt bērna veselības aprūpi. [Ārstniecības likuma 5. pantā](#) noteikts, ka ikvienam ir pienākums rūpēties un katrs ir atbildīgs par savu, tautas, savu tuvinieku un apgādībā esošo personu veselību.

Jautājumos par nevēlamas grūtniecības pārtraukšanu nepilngadīgajām pacientēm (pusaudzēm), svarīgi ņemt vērā, ka legālu abortu drīkst veikt līdz 12. grūtniecības nedēļai, bet īpašos gadījumos medicīnisku – līdz 24. grūtniecības nedēļai, pie nosacījuma, ka tas tiek darīts pēc viņas vēlēšanās¹³⁷.

Pusaudzis ir spējīgs atbildēt par savu rīcību no 14 gadu vecuma, kā arī pacients no 14 gadu vecuma ir tiesīgs doties pie ārsta viena, tomēr, ja runa ir par grūtniecības pārtraukšanu pirms 16 gadu vecuma, nepieciešama vismaz viena vecāka rakstveida piekrišana grūtniecības pārtraukšanai. Ja pacientei, kas jaunāka par 16 gadiem, radies strīds ar vecākiem vai aizbildni par grūtniecības saglabāšanu, grūtniecības pārtraukšanai nepieciešams bāriņtiesas lēmums.¹³⁸

Vērtējams ir arī jautājums par to, kādēļ jaunieta pārāgri uzsākusi dzimumdzīvi, vai tas noticis ar viņas piekrišanu, vai jaunieta stājusies dzimumattiecībās ar savu vienaudzi, vai jaunieta ir informēta par kontracepcijas izmantošanas metodēm, vai jaunietai būtu nepieciešams piesaistīt psiholoģisku vai sociālu atbalstu, kā arī vērtēt bērna vecāku spējas nodrošināt bērna uzraudzību un aprūpi.

Bērna atteikšanās vai nepiekrišana ārstēšanai jāvērtē bērna interešu un tiesību kontekstā, kā arī ņemot vērā bērna likumiskā pārstāvja atbildību un pienākumus pret bērnu.

¹³⁶ Jurista Vārds 2021. gada 27. aprīļa laidieni Nr. 17/18, bāriņtiesas kompetence bērna veselības aprūpes nodrošināšanā.

¹³⁷ Saskaņā ar [Ministru kabineta 2003. gada 28. oktobra noteikumu Nr. 590 "Grūtniecības pārtraukšanas organizatoriskā kārtība" 2. punktā](#) noteikto;

¹³⁸ Saskaņā ar [Seksuālās un reproduktīvās veselības likuma 27. pantā](#) noteikto;

Saskaņā ar bāriņtiesu aptaujas datiem¹³⁹ viens no bieži sastopamiem bērnu un vecāku domstarpību veidiem, ar ko saskārušās bāriņtiesas, ir saistītas ar bērna atteikšanos no ārsta apmeklēšanas, nevēlēšanās ārstēties, tostarp apreibinošu un atkarību izraisošu vielu lietošanas dēļ. Šādos gadījumos bāriņtiesas un citu kompetento iestāžu iesaiste ir īpaši nozīmīga, pievēršot uzmanību preventīvai pieejai, proti, gādāt, lai ikviens bērns bērnībā iegūst drošu pamatu visai turpmākai dzīvei, ieguldīt bērnos nepieciešamos resursus vēl pirms parādās kādas problēmas.¹⁴⁰

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 48. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka bērns nedrīkst smēķēt, lietot bezdūmu tabakas izstrādājumus, glabāt tabakas izstrādājumus, augu smēķēšanas produktus, elektroniskās smēķēšanas ierīces un to uzpildes tvertnes, kā arī glabāt un lietot alkoholiskos un enerģijas dzērienus. Bērns ir aizsargājams no smēķēšanas un alkoholisko dzērienu ietekmes. [...]

Vecākiem rodoties domstarpībām ar bērniem par alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu, enerģisko dzērienu lietošanu un glabāšanu, klaiņošanu un neatgriešanos dzīvesvietā, nepieciešams veikt pārrunas par iespējamajām bērna rīcības sekām, kuras var iestāties bērniem un vecākiem, ja kāda no pusēm nepilda savus pienākumus, un nepieciešamības gadījumā iesaistīt attiecīgo jomu speciālistus, tostarp sociālo darbinieku, policiju, atkarības speciālistu u.tml., bāriņtiesai izvērtēt vecāku attieksmi pret problemātikas risināšanu u.c.

Bērna un vecāku domstarpību gadījumos par bērnam nepieciešamu sociālo rehabilitāciju atkarību izraisošu vielu lietošanas dēļ, par prioritāti jānostāda bērna tiesības uz pilnvērtīgu veselības aprūpi, lai bērns izaugtu par pilnvērtīgu sabiedrības locekli, izmantojot ārstniecības un rehabilitācijas pakalpojumus.

Bāriņtiesai bērnam un vecākiem jāskaidro iespējamās bērna rīcības sekas un jāmotivē bērns un viņa vecāki saņemt bērnam nepieciešamo ārstniecības vai rehabilitācijas pakalpojumu.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 23. panta](#) trešajā daļā noteikts bērna pienākums atkarībā no viņa vecuma un brieduma pakāpes sargāt savu veselību.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 48. panta](#) piektajā daļā noteikto, bērnam, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu lietošanas dēļ, nodrošināma obligāta ārstēšana un sociālā rehabilitācija Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Valsts budžetā tam atvēlami līdzekļi. Gadījumā, kad bērns vai viņa vecāki nepiekrīt obligātajai ārstēšanai, to veic, ja saņemta bērna dzīvesvietas bāriņtiesas piekrišana.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 49. panta](#) trešajā daļā noteikts, ka bērnam, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, nodrošināma obligāta ārstēšana un sociālā rehabilitācija Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Valsts budžetā tam atvēlami līdzekļi. Gadījumā, kad bērns vai viņa vecāki nepiekrīt obligātajai ārstēšanai, to veic, ja saņemta bērna dzīvesvietas bāriņtiesas piekrišana.

Kārtību, kādā bērns var saņemt obligāto ārstēšanu un sociālo rehabilitāciju, nosaka [Ministru kabineta 2003. gada 16. decembra noteikumi Nr.726 "Kārtība, kādā veicama obligātā ārstēšana](#)

¹³⁹ Bāriņtiesu aptauja jautājumos par bērnu – vecāku domstarpībām un bāriņtiesu iesaisti to risināšanā veikta 2022. gada 10. februārī

¹⁴⁰ <http://www.bernulabklajiba.lv/prevencija-modigs-sauklis-vai-vesela-sistema-drosai-bernibai/>

bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, un kārtība, kādā sociālās korekcijas izglītības iestādēs bērniem nodrošināma obligātā ārstēšana no alkohola, narkotisko un psihotropo vielu atkarības”.

Gadījumos, kad bērnam un vecākiem radušās domstarpības par bērna ārsta vai speciālista apmeklēšanu, būtiski noskaidrot un izvērtēt abu iesaistīto pušu apsvērumus un to atbilstību bērna labākajām interesēm. Mēdz būt gadījumi, kad pusaudzis nevēlas apmeklēt skolas psihologu, baidoties no vienaudžu izsmiešanas, vai citu iemeslu dēļ, svarīgi ar pusaudzi veikt pārrunas, izskaidrot viņam būtiskus aspektus, meklēt kopīgu situācijas risinājumu, pēc iespējas pārrunu vai mediācijas ceļā.

Ja bāriņtiesa novēro, ka domstarpību pamatā ir vecāku nepietiekama iesaiste bērna aprūpē, proti, vecāks nevar vai nevēlas bērnu nogādāt ārsta – speciālista apskatei, bāriņtiesa, pielietojot Bāriņtiesu likuma 18. panta 3. punktā noteikto, aizstāvot bērna personiskās intereses attiecībās ar vecākiem, aizbildņiem un citām personām, var nosūtīt konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista bērnu, ja bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai, un vienlaikus bāriņtiesai vēlams izvērtēt, vai vecāka rīcība kaitē bērna tiesībām un interesēm, un vai būtu pamats ierosināt aizgādības lietu. Sīkāk par šo tēmu jau aprakstīts nodaļā “**Bērna un vecāku domstarpības kā aizgādības lietas ierosināšanas pamats**”.

Veselības jautājumu domstarpību atrisināšana, veidojot bērna un vecāku savstarpēju izpratni, ir īpaši būtiska, jo veselības aprūpes jautājums vienmēr prasa gan bērna līdzdalību, gan aktīvu vecāku iesaisti, līdz ar to būtiski, lai bērns un vecāks līdz lēmumam nonāk kopīgi, pretējā gadījumā var veidoties situācijas, kurās, lai arī domstarpības ir izšķirtas, piemēram, pieņemot bāriņtiesas lēmumu, lēmums netiek pildīts un domstarpības turpinās.